



XVI ♦ LETNIK ♦ 1935

MLADIKA

DRUŽINSKI ♦ LIST ♦ S ♦ PODOBAMI

VSEBINA FEBRUARSKE ŠTEVILKE

LEPA POLJANA:

- Venceslav Winkler: Zameti nad Polico 41
Mara Husova: Inspekcija 44
Draga Krajnc: Zimska 47
Vinko Žitnik: Naš čas, Videnje 47; Nazaj! 52
Jože Udovič: Blodnje 47
Habberton-Vdovič: Helenina otroka 48
Janez Rožencvet: Tovariši 52
Bogdan Kazak: Srečanje s kolero 53
Franc Stelè: Iz zgodovine slovenskega cerkvenega slikarstva 56
Timmermans-Jelšnik: Begina Simforoza 60
Jože Vovk: Pota 64
France Arnšek: Zarja 64
Ivan Čampa: Pastir 64

PISANA TRATA:

- Vilko Novak: Ženitovanjski običaji v Slovenski Krajini 65
J. Šedivý: Slovanske prestolnice 67
I. Koštiál: Paberkovanje 69
Viktor Steska: Jezuitske šolske drame v Ljubljani 70
K. Dobida: Slikar Miha Maleš 71
K. D.: Goršetova dela 71
Nove knjige 72
Po okrogli zemlji 73

DOM IN DRUŽINA:

- Drago Ulaga: Družina in sport 74
Štefanija Humečkova: Higiena v kuhinji 75
M. R.: Kuharica 76

ZABAVA IN ŠALA:

- Narte Velikonja: Listek 77
Uganke in mreže — kdo jih razveže 80

PLATNICE:

- Listnica uredništva; Rešivci ugank; Razpis nagrad

SLIKE:

- Fran Gorše: Kipi z oltarja v Kranju 45
Arh. Vurnika veliki oltar v Kranju 45
Fr. Krašovec: Na ledu 46, Ljubljanska megla in tromostje 47
Miha Maleš: Mati z otrokom 48, Studija deklinške glave 49, Lastni portret 51, Madona 52, Dekle z vrčem 53, Lev 53, Novomašniška podobica 64, lesorez Predpust 66, Pingvina 73, Moja mati 74, Dekorativna blazina 75
Janeza Ljubljanskega: Čudež sv. Nikolaja na Visokem 56, prezbitarij v Kamenem vrhu 57, votivna slika v Liembergu 58, gregorijanski Kristus na Visokem 59
Timmermansove risbe k Begini Simforoz 60, 62, 63

DOBILI SMO V OCENO

Za prekmurskimi kolniki. Juš Kozak. Slovenske poti 15. Založila Tiskovna zadruga. 1934.

Vatikanske ječe. Ironičen roman. André Gide. Prevedel Anton Ocvirk. Mojstri in sodobniki 8. Založila Tiskovna zadruga. 1934.

Zemlja. Pesmi. Edvard Kocbek. Založila Nova založba. Ljubljana, 1934. Tiskala Mohorjeva tiskarna v Celju.

Mariborski Koledar 1935. Izdala in založila Nabavljalna zadruga drž. uslužbencev v Mariboru. Za uredniški odbor: N. I. Vrabl. Tiskala Mariborska tiskarna.

Hoja za Kristusom (Tomaža Kempčana). Prevedel Andrej Kalan. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, ki knjigo razprodaja. (Krščanske družine naj bi porabile priliko, ko morejo to dragoceno knjigo dobiti skoraj za stonj.)

Domačica u kuhinji. Marija Cezner-Stanka Andrić. Redna knjiga hrv. književne družbe sv. Jeronima v Zagrebu za leto 1935.

Monumenta artis slovenicae. 3. snopič. (Slikar Janez Ljubljanski.) Spisal dr. Franc Stelè. Ljubljana, 1935.

San Michele. Axel Munthe. Prevedel Ludvik Klakočar. Leposlovna knjižnica Jugoslovanske knjigarne. Tiskala Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, 1934.

Pregled slovenskega slovstva. Anton Slodnjak. Akademsko založba Ljubljana, 1934. Akademsko biblioteka 1. Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru.

Gasilski katekizem. Sestavil Josip Mravljak. Izdala Gasilska župa korotanska. Maribor, 1934. (Pouk za gasilce, namenjen gasilskim društvom.)

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca.

Naročnina za Mladiko je letno Din 84.—, s krojno priloženo vred Din 100.—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42.—) in četrtletno (Din 21.—).

V inozemstvu stane Din 100.—, s krojno priloženo Din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno priloženo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: Uprava Mladike v Celju. — Reklamirati se more vsakokrat le zadaja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, telefon 31-91.

Ugankarsko gradivo sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

Izdaja Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. — Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. — Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje).



LEPA POLJANA

ZAMETI NAD POLICO

Venceslav Winkler

Dva, ki sta v takem šla s Police v Novo vas, sta bila bebec Nace Frnatek in mladi Gabrenja. Bebec je nosil mladega in sopel kot kovaški meh. Mladi Janže Gabrenja se je bil pehal s konji čez mejo, a graničarji so mu bili poslali svinec v prsi.

»Ne povej tega nikomur, Nace, ne povej!« je šklepetal z zobmi.

»Hehe, ne povem,« je obljubljal bebec.

Tam v dolini nekje na samoti ga je naložil. Do tja se je ranjeni privlekel sam, potem ni mogel več. Zmrznil bi v snegu, da ni prišel mimo bebec.

»Plačal ti bom, Nace, dobro plačal!«

Bebec se je smehljajal. Romala sta po polju, po grmovju, vsevprek, dokler ni Janže omagal. Bebec ga je začudeno pogledal, nato ga je zgrabil in zadel na ramena.

»Boli, boli,« je ječal mladi.

»Nesel te bom,« se je smejal bebec.

Šele nekje pod Polico sta našla ozko gaz. Snežilo je brez prestanka. Nekje v bregovih je raslo pridušeno šumenje, bebec se je oziral okoli sebe, a ni razložil ničesar. Bredel je kar v celo. Ranjeni je utihnil, pa se je oglasil čez trenotek:

»Tod je bila vendar včasih cesta!«

»Cesta, cesta,« je kimal Nace, »velika cesta, hehe...«

Zdaj pa zdaj je zapljuskala burja čez bregove in jima zaprašila sneg v obraz. Zameglilo se jima je pred očmi, na prsi jima je leglo nekaj težkega, da sta komaj dihala. A Nace se je kmalu otresel snega, razposajeno se je zasmeljal in grabil z desnico po zraku. Zdelo se mu je, da gre po visoki poti nekje nad ljudmi, da ni nikogar blizu njega. To težko breme, ki ga nosi, ni živ človek, nekaj prav vsakdanjega je, a se ne more prav domisliti kako in kaj. Sneg pleše v vrtincih, sili mu v usta, v oči, v ušesa. Nace se smehlja in bi rad zavriskal.

Kot bi se z vseh hribov zbrali vetrovi, pritiska potnika k tlom. Nacetu je odnesla burja raztrgani klobuk. Poletel je s snegom vred pod cesto. Bebec se je ustavil, smeh je izginil z njegovih usten. Gledal je za klobukom, nato se je nenadoma spomnil:

»Joj, moje rože, moje rože!«

Položil je ranjenca v sneg in planil za klobukom. Skočil je pod cesto, se do pasu pogreznil v sneg, se za trenotek zmedel, se zazibal in omahnil v mehko, nato je ugledal klobuk, grabil z obema rokama po njem in ga slednjič ujel.

Ranjeni na cesti je ječal:

»Nace, Nace!«

Ležal je v snegu in trepetal od mraza.

»Čakaj!« se je obračal bebec po snegu in gledal, če mu ni kaj odletelo s klobuka.

»Nace!«

Bebec ga ni slišal.

»Moje rože...« se je smehljajal, otresel sneg s klobuka ter pobožal suhe rože za trakom. »Matevževčeva Marjetka mi jih je dala, dolgo je že tega, hehe...«

Splezal je počasi na cesto in potiskal klobuk prav na čelo.

»Vranč mi ga še enkrat odnese...«

Ranjenec se je dvigal iz snega:

»Nace, pojdiva, pojdiva!«

»Hehe, pa sem ga le ujel. Ti, ti, mislil si, da ga odneseš, kaj?« je požugal s pestjo nekemu v burjo, nato je počasi vzdignil ranjenca in šel naprej. Pri prvi hiši je postal, nekaj pomislil, nato zagodrnjal in se napotil kar skozi vas. Tu in tam je kdo pogledal skozi okno samotne hiše ter se začudil potnikoma, a na prag ni stopil za njima, češ, mrak je že in najbrž ne gresta daleč. Sredi vasi pri lipi pa je Nace zavil na levo in stopil navkreber. Z eno roko je držal Janžeta, z drugo klobuk.

»Juh, kako pleše! Poglej, Janže, poglej! Ali vidiš?« se je veselil meteža.

»Boli me, boli me,« je ječal ranjenec.

Nace ga ni slišal in ne razumel.

»Le kako bom staremu povedal,« ga je skrbelo kot otroka. »S polenom me bo nagnal kakor včasih. Ali pa bo psa spustil nadme.«

Potem ga je spet obšel smeh. Sam ni vedel, kako je ugasnila v njem resnoba, prevzela ga je vriskajoča razposajenost, vzdignil je desnico, kakor bi hotel poleteti. Burja mu je pljusnila nasproti, da mu je skoraj vzelo sapo. Tam pri nizki hišici je pogledal skozi lino stari Pavle:

»Kam greš, Nace? Koga nosiš? Pojdi se gret!«

Nace je nerazločno zakrilil z roko, povесil glavo in stopal med hišami navkreber. Trideset, petdeset korakov, nato bodo hiše za njim. Ustavi se in se zagleda v bele bregove ter premišlja, kod gre cesta. Niti gaz ne drži nikamor.

»Vsevkrižem ga je nanese, zdaj pa išči!« se jezi.

Potem se odloči, da bo šel kar po bližnjici. Malo sicer okleva, vendar zagazi v celo. Tri korake, štiri napravi in že je do pasu v snegu.

»Zamet!« pomisli.

Obrne se na drugo stran, z muko se prebije skozi sneg in stopi na trdnjše svet. Ustavi se, zasope in spusti Janžeta na tla.

»Težek si,« pravi mirno in sede poleg njega v sneg.

»Kaj ti je, Nace!« ječi ranjenec.

Po bregu navzdol se smeje burja in ju zasipava s snegom. Kadi se okoli njiju, le s težavo razločita, kod približno drži cesta. Da bi vsaj do ceste prišla!

»Vrniva se, Nace!« prosi Janže.

»Kaj?« se reži bebec. Nenadoma vstane, otrese sneg s klobuka in suknje ter zavriska. Prečudno zaseka glas v gasnoči dan, niti odmeva ni, le sneg se jima vrtinči okoli obrazov in sili za vrat, v ušesa.

»Brrr, mraz je, greva...« se strese Nace. »Čakaj, zlezi!«

Nerodno počene pred Janžetom in mu nastavi hrbet. Fant napne vse moči in se ga oklene z rokami okoli vratu.

»Ho-ruk!« pravi bebec in ga vzdigne. Kri mu zalije obraz in trepetaje zaškriplje z zobmi, vendar ne omaga. S težko nogo zagazi spet v sneg, udara se mu globoko, zdaj omahne na levo, zdaj v desno. Glavo ima povešeno, da se mu burja ne zaganja naravnost v obraz. Tu in tam mu zdrsne noga nekam pod stezo, razločno zaropotajo čevlji po kamenju.

Ranjeni na hrbtu šklepeta z zobmi, vse se vrti okoli njega, zdi se mu, da se pogreza nekam globoko, globoko. Dolgo ne razloči nič drugega kot enolično bebčevo sopenje, nato se mu zazdi, da bebec govori, skloni se mu prav do ušesa in vpraša s slabotnim glasom:

»Kaj ti je?«

Bebec sopiha, za trenotek se ustavi ter zahrope:

»Moli, Janže, moli, umrla bova!«

Mladi Gabrenja se strese, rana v prsih ga še huje zaskeli. Počasi dvigne glavo, vidi, da sta prilezla že precej visoko, skoraj na cesto, a iz dolin in grap leze mrak, kmalu ne bo razločiti ničesar več, morala se bosta ustaviti.

»Češčena si Marija...« se mu nenadoma utrga iz srca. Pretresljivo trepeče molitev čez breg, burja se smeje, nizko grmovje ob njima šumi.

»Moli, Janže, moli!«

Na razritem bebčevem obrazu se topi sneg. Nace omahuje, nazadnje se zruši prav pod cesto. Nerazločno kipi tik nad njima nekaj iz snega. Kanton.

»Cesta, cesta,« šepeta Janže in leze proti kantonu. Bebec mirno sedi v snegu, si utira sneg s čela in mrmrajoče poje:

»Ena ura bo prišla, morebiti prav nocoj...«

Nenadoma ga povleče Janže za rokav:

»Gredo, Nace, gredo!«

Bebec se zgane, hipoma umolkne in plane kvišku.

»Gredo, gredo!« se smeje.

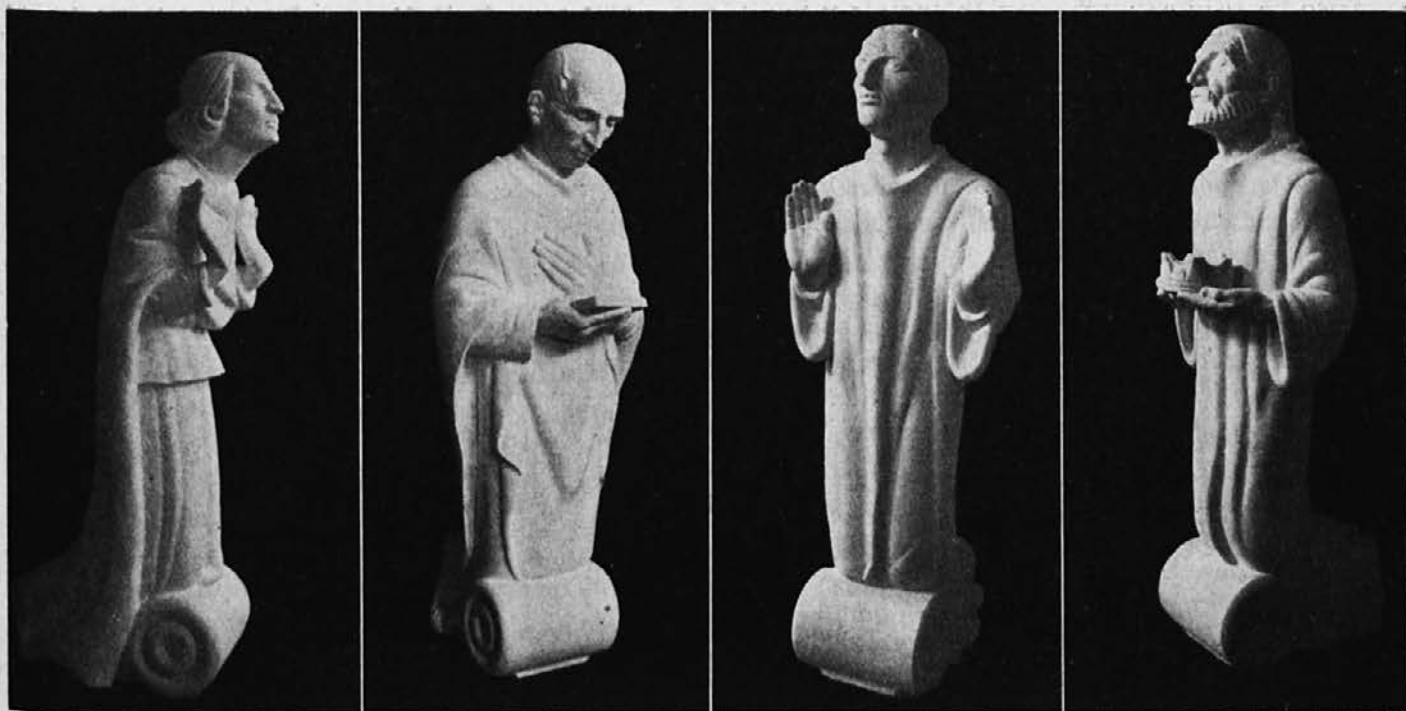
Potem se umiri in posluša. Nekje prav daleč so zacingljali kraguljčki. Tin, tin, tin. Čez trenotek je vse umolknilo. Nikogar ne bo. Tin, tin, tin... Kako je to lepo pelo...

»Nace, Nace!« ječi Janže.

»Saj greva,« pravi počasi bebec. S težavo spleza na cesto in potegne še Gabrenjo s seboj. »Čakaj, na hrbtu me tiščiš!« Vzdigne ga kar v naročje in ga potreše. »Hu, saj si lahek, hehehe! Ne boš me več tiščal na hrbtu. Pa moli, da ne bova umrla. Ena ura bo prišla, morebiti prav nocoj, nocoj!...«

Strahotno je odmevala pesem čez klanec in se motala z burjo po dolinah. Bebec se je enakomerno gugal po neizhojeni poti. Zdaj pa zdaj se je ustavil in se zasmeljal. Ta veliki, razkuštrani in bradati človek je bil podoben razbojniku. Včasih se je ustavil in pogledal onega v naročju.

»Spiš,« je rekel, »stari me bo natepel, če boš spal. Kje imaš pa konje? Ho, tvoj stari ima psa, hov, hov. Ne boš, Gabrenja, ne boš Naceta!«



Fran Gorše: Kipi z vélikega oltarja v Kranju. (Patroni po vrsti: Kancianila, Protus, Kancian, Kancij.)

Počasi, počasi sta prilezla do vrha. Nerazločni, skoraj črni so se prikazali na levi strani bregovi svetega Janeza Krstnika na Studenem, na desno grmovje nad Glinsko lozo. Klanca ni bilo več, le zameti so zapirali cesto. Mrak je zagrinjal bregove, kmalu je bila vsa okolica le nerazločna grmada, iz katere so se vzdigali oblaki snega. Janže ni ločil več dneva od noči, šklepetal je z zobmi in bledel.

»Skrij me, Nace, skrij! Streljali bodo! Joj, joj!«

Potem se je ves strah umaknil tesnemu pričakovanju.

»Gredo, gredo,« je bledel. »Nace, saj že gredo, saj jih slišim.«

Nace ga ni poslušal.

»Tvoj stari me bo tepel,« je ponavljal brez prestanka ter pel s hripavim glasom: »Ena ura bo prišla, morebiti prav nocoj...«

Prav na vrhu, v prvih ovinkih, se je spet sesedel.

»Umrla bova, kaj hočeš, Janže, umrla! Ena ura bo prišla, morebiti prav nocoj.«

Bebec se je naslonil ob visoki zamet, držal fanta v naročju in pel. Glas se mu je lovil v bregovih, umiral v burji in se končal v nerazumljivem krohotu. Nace je skušal vstati, a ni mogel. Neizrekljiva trudnost ga je obhajala.

»Zaspala bova, Janže, zaspala.«

Janže ga že ni več slišal...

Tedaj je Nace dvignil glavo in se zasmel.

»Saj se mi je zdelo, da mi boš prišel naproti.«

Skozi snežni metež se je približala bela postava in mu namignila. Bebcu je zagorelo telo v prečudnem ognju, skoraj pozabil je, da nosi v naročju Janžeta. Planil je kvišku in zagazil v sneg. V trenutku je stal prav tik prikazni.

»Saj sem vedel, da boš prišel,« je govoril čisto vsakdanje. »Nerodno je, ko moram nositi človeka, a zapela bova vendarle lahko. Samo zametov se varuj.«

Prikazen se je nasmehnila, Nace je prikimal in zapel:

»Ena ura bo prišla, morebiti prav nocoj...«

Sneg se je prašil v obraz, v gozdu nad cesto je bučalo. Bebec pa se je smehljal in gazil do kolena kadeči se sneg. Prav pred njim je stopal nekdo, zdaj se je prikazal čisto jasno, zdaj ugasnil za ovinkom, kakor bi neprestano vabil...

*

Matevž na Glini je osupnil, ko so se vrata hrupno odprla in je nekdo butnil v hišo.

»Hvaljen Jezus!« je rekel bebec z jasnim glasom.

»Koga nosiš?« so vstali ljudje.

Planili so in položili mrtvega Janžeta na klop.

»Kje si ga dobil?«

Bebec je stal pri vratih ves snežen, drgetal od mraza in skrivnostno pravil:

»Stari me bo tepel. Psa ima, takega psa, velikega.«

Niso ga razumeli. Okna so šklepetala v burji, okoli hiše je žvižgalo, kakor bi se nekdo na ves glas krohotal. Bebec je veselo kimal in pogledoval k vratom:

»Zunaj je, zunaj!«

»Kdo je zunaj?« je skrbelo Matevža. Odprl je okno. Po klancu je nekdo s krikom podil konje. Matevž je skočil v noč.

»Matija! Matija!«

Sani so se ustavile. Bebec je s strahom pogledoval od vrat k mrliču, se ves tresel in mrmral:

»Stari me bo tepel, stari me bo tepel...«

V vratih se je pokazal stari Gabrenja. Njegov mrzli pogled je splaval po sobi in obstal za trenotek na sinu. Nato je stopil bliže, položil roko na mrzlo sinovo čelo, se obrnil, zagledal v kotu bebca in zarohnel:

»Kje imaš konje?«

Nace je poskočil in bil v trenotku pri vratih.

»Hu, tepel me bo, tepel me bo!«

»Jezus, Marija!« so vzdiknile ženske.

Bebec se je pognal v noč. In pod klancem se je spet utrgala iz teme žalostna, hripava pesem:

»Ena ura bo prišla, morebiti prav nocoj...«

INSPEKCIJA

Mara Husova

Telefon je zazvonil.

»Halo, halo!... Kaj...? Pride...! Gredo...! Kako, prosim?... Bodo kmalu tu?... Aa — oh...! Hvala!«

Trdo je udarila slušalka na kovano stojalo. Gospod doktor je zletel iz delovne sobe. Če bi strela udarila v hišo, ne bi napravila take zmešnjave kakor ta nenadna novica.

»Gospod tovariši! Inspekcija! Načelnik oddelka iz našega ministrstva bo kmalu tukaj in še nekaj vragov z njim! Pripravite vse knjige, nastavite mikroskope, pospravite umazana stekla! Ojej, kje pa tičijo vsi služabniki? Aha, tam ste! Prebršite pod, obrišite prah, pomedite dvorišče!«

V prostorni sobi sta sedela pisarja in se mučila okoli nekih računov. Gospod starešina je padel v sobo.

»Kaj sta zarila nosove v te vražje številke?«

»Statistiko delava.«

»Oh, zdaj sta se zmislila nanjo! Inspekcija je pred vrati. Pripravita vse gospodarske knjige! Kje so? Ali so v redu? Kje je blagajniški dnevnik? Tak kam sta ga dala? In tisti predmet o izsuševanju močvirja, o komarjih, kje je?«

»Kaj, gospod šef? Kakšni komarji? Midva ne veva prav nič o njih.«

»Ne vesta?« je grmel šef. »Akt o komarjih in močvirju — saj sem ga poslal k vam.«

»Ne, v vaši miznici je. Rekli ste, naj do nadaljnega kar pri vas ostane.«

»Kako, pri meni? Najdita ga, kakor vesta! Oh, morebiti je pa res pri meni?«

Starešina je vihral dalje.

Soba za znanstveno raziskovanje. V njej so se živahno pričkali uslužbenci:

»Ti, Miha, ali si naložil kaj komarjev?«

»Seveda sem jih; to se pravi, pajki so jih naložili.«

»Kako, pajki?«

»Kaj se tako čudiš. Pajki, seyeda, ti so bolj izvežbani za tako delo ko pa jaz in ti.«

»Ne rečem, da ne. Samo pazi, da tega ne zve starešina.«

»Naj zve! Če mu ni všeč tako, naj jih gre pa sam lovit!«

»Presneto si pogumen danes.«

»Poglejte, jaz sem jih naložil kar polno mrežo. Rojili so nad vodo, jaz pa hop po njih,« se je bahal služabnik Janez.

»Joj, to pa gotovo niso pravi! Zakaj pa nisi vzel knjige s seboj, tiste s podobami? V njej so komarji tako lepo narisani, da jih ne moreš zgrešiti.«

Andrej je še odprl usta za dolg pouk, ko so se vrata sunkoma odprla in je vstopil starešina.

»Kaj pa zijate?«

»Komarje smo lovili in jih prinesli, gospod,« so v zboru odgovorili možje.

»Komarje, saj vem, same komarje ste mi spet prinesli. Komarke pa nobene — kakor zadnjič. Mi pa le komarke potrebujemo! Zapomnite si! Buče! Ali vas nisem kar tri mesece učil, da so samci brez vrednosti za naše delo? Samice potrebujemo!«

»Odpustite, nisem vedel,« je pohlevno prosil služabnik.

»Je že prav,« se je udobrovoljil starešina. Zdaj pa le hitro na delo! Visoka gospoda nas pride obiskat. Kar imate živih komarjev, jih denite v posodo. Tiste s pajčevine pa pod steklo. Hitro, ne mečkajte!« In je že odvihral dalje.

Na šolski polikliniki se je gnetlo v predsobi vse polno šolskih otrok.

»Tovarišice, obisk z ministrstva dobimo! Gospod načelnik pride in z njim še nekaj gospodov!«

»Naj pridejo!« dé malomarno gospa zdravnica.
»Imamo polne roke dela.«

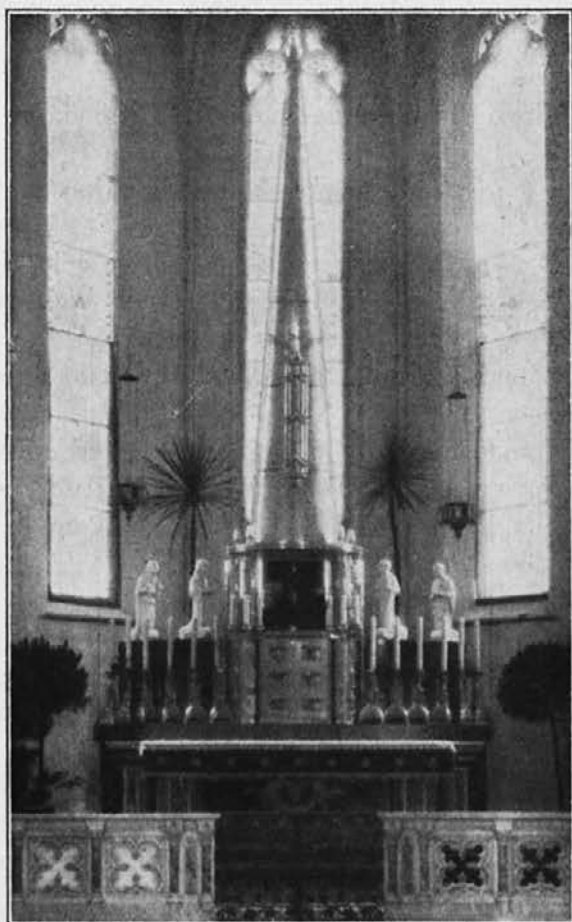


Foto „Special“, Ljubljana

Novi veliki oltar v Kranju. (Arh. Ivan Vurnik.)

»Prav kakor naročeno. Naj vidijo, kako se pri nas dela! Vendar glejte, da bo vse v redu!«

»Bomo že poskrbeli!«

Po vseh oddelkih so zvedeli za inspekcijo. Čistili so, pospravljali, pometali vse križem. Ljudje so zbegano tekali sem in tja, drug drugemu so bili napoti.

V knjižnici so se grmadili kupi nerazrezanih strokovnih časopisov. Dragocene znanstvene knjige je na debelo pokrival prah. Mlada sestra jih je hitela urejati in pri tem splasila mišjo zalego, ki je imela tu svoj mirni domek. Njen vrišč je priklinal zaspanega uradnika. Z združenimi močmi sta hitro pobirala knjige, ki so se v strašnem lovu sesule na tla.

Od zunaj se je zaslišalo ropotanje avtomobila.

»Zdaj pa ni več časa, ljuba gospodična. Kar zapriva. Vi pa skrijte ključ, rekla bova, da se je izgubil, če bodo hoteli vtekniti svoj nos sem noter. Pa saj ne bodo, le brez skrbi bodite!« jo je tolažil uradnik in zginil na hodniku.

Starešina se je vrnil v pisarno.

»Ali sta našla knjige?«

»Tam so.«

Pisarja sta mrzlično brskala po šopih aktov.

»Sta našla akt o močvirju?«

»Iščeva ga.«

»Najbrž je v predalu.«

Vsi trije so segli vanj.

Na vrata je potrkalo. Rdečelas avtomobilski voznik je obstal pred njimi. Trije razburjeni obrazi so zazijali vanj. Oddehnili so se, ko so ga spoznali.

»Gospodje so zunaj,« je posmehljivo javil voznik ter mečkal kapo v močnih pesteh. Dobro je opazil vso zmedo. Droben, komaj viden nasmeh mu je škodoželjno igral okoli ust.

»Aha, zdaj je tu za to gospodo napočil črni petek.«

Starešina ga je zaničljivo premeril z očmi, ko da je slutil njegove misli.

»Zakaj pa niste prej javili, da pridete?«

»Pozabili so,« je bil skop odgovor.

»Seveda, meni zmeraj pozabijo povedati,« je godrnjal starešina sam pri sebi.

Po oddelkih je zavladała svečana tišina. Na dvorišču pa se je po pozdravih razvila lepa vrsta imenitnih osebnosti, vse po vrsti in dostojanstvu, kakor se spodobi. Najprej je šel seve gospod načelnik z veliko plešasto glavo. Za njim tisti, ki je pregledoval gospodarske knjige. Malo nižji je imel okroglo postavo in mogočen trebuh. Potem je stopal vodja statističnega oddelka, suh, črn, s predolgimi rokami in koničastim temenom — utelešena številka. Za njim so šli: gospodar, voditeljica šolske poliklinike, za njo gospod bakteriolog- »mikrob« imenovan; mlajša zdravnica in nekaj mladih sester je zaključilo sprevod.

Šli so iz oddelka v oddelek, pregledali vse in vse obvovali.

»Kje pa so vaša poročila?« je vprašal gospod utelešena številka. Prinesli so mu jih cel kup. Njegove prazne oči so pohlepno zažarele ob dolgih, s številkami izpolnjenih rubrikah.

»Tako, da, oh, kakšno dragoceno gradivo! Pa pridni ste! Lepe številke! Koliko preiskav in pregledov imate!« se je čudil gospod.

Gospa zdravnica se je zmagoslavno smehljala. Gospodar se je ponosno ozrl po svojih ponižnih stanovskih tovariših.

»In zdaj pojdimo drugam,« je zazdehal najvišji gospod.

Prišli so v malarični oddelek.

»Tu je predolgočasno,« sta ugotovila prva dva.

»Komarji se kljub temu še svobodno plodé. Mrzlice je zdaj več, zdaj manj, kakor nanese leto, in vsi taki oddelki so si podobni ko jajce jajcu, Zadosti sva jih že videla.«

Malomarno sta pogledala po sobi in zapustila oddelek. Gospod številka pa je pridno zapisoval visoke številke vseh vrst malarij.

»Tu je torej ta vaš oddelek. Imate dosti kožnih bolezni?« je vprašal visoki gost.

»Dosti. Garij, grint, vsega, kar hočete. Prekrasni redki primeri! Pravi užitek za strokovnjaka,« je hvalil svoj oddelek zdravnik.

»Hvala vam zanje,« je rekel gospod z mogočnim trebuhom. »Nikar se ne ustavljajmo tu, še kosilo bi se nam prignusilo.«

»Pojdimo v pisarno.«

Pisar je zmrznil za svojo mizo.

»No, ali ste leseni? Pokažite gospodu knjige!«

Tolsti gospod si je nateknil na nos zlat ščipalnik in se važno lotil dela. Drugi so medtem ogledovali strop in stene. Pregled je bil hitro pri kraju.

»Še te knjige, gospod svetnik!«

»Ne, kaj bi z njimi! Denarja tako nič nimate. Knjige so pa povsod enako zamotane in spackane.«

»V laboratorij gremo.«

»Nas ne zanima. Vsi mikroskopi so si podobni. Da jih imate vseh vrst, to tako vemo.«

»Prav imate. Tovariš naj gre po svoje številke in potem gremo kosit.«

»Pametno besedo ste rekli, gospod svetnik. Kar pri nas ostanite. Janček in prašiček bosta na mizi. Ne smete biti preveč izbirčni, težko se dobi kaj poštenega v teh zapuščenih krajih,« je sladko vabil in se opravičeval gospodar.

»O, prav hvaležni vam bomo,« so se razveselili gostje in se odpravljali.

Odprli so vrata na dvorišču. Gospoda se poslavlja.

»Vse je v redu in prav,« je zadovoljno ugotovil gospod načelnik.

»Da, ljudje v teh pustih krajih so zelo gostoljubni. Prašiček je bil imeniten,« je zadovoljno dejal tolsti gospod, ki se mu je kolcalo.

»Črnina pa tudi!« je zaključil prijetni pogovor gospodar.

»Črnina, ph!« se je namrdnil gospod številka, ki je bil zaklet sovražnik pijače. »Kaj ne!« se je razvnel gospod svetnik. »S tistim jančkom je bilo črno vince nebeški požirek.«

Skobacali so se v voz.

»Zdaj pa le hitro, da nas ne bo lovila noč. Daleč je še do prvega mesta. Če se nam pokvari voz na samoti, kar Bog ne daj! Kraji so samotni in polni volkov. Poženi hitro odtod!«

Tako je zapovedala vozniku plešasta veličina. Gospod svetnik in gospod številka sta se še prepirala na udobnih sedežih o pijači, ko so se za njimi zaprla težka dvoriščna vrata.

Zdravniki in uradniki so se razšli. Izza oglov so se prikazali služabniki.

Hvala Bogu, končano je. Ljudje so se pošteno oddehnili.



Na ledu. (Fot. Fr. Krašovec.)

ZIMSKA

Draga Krajnc

Če v mesečini
snežene poti zacveto
in v golih brezah
viharji zimski zapojo,
potujem v daljo,
v srebrni, širni svet.
In zvezda vsaka
za mé je bel, opojen cvet
in hiše drobne vse
kapele tajne so,
drevesa gola
skrivnostne harfe so.
Srce pa nemo
je polno bolečin:
sladak boli
me v njem — spomin.



Ljubljanska megla — tromostje. (Fot. Fr. Krašovec.)

NAŠ ČAS

Vinko Žitnik

Kot žveplo na Sodomo se je vsulo
na nas in v ognju smo vsi vzplapolali.
Bogovi v prah z oltarjev so popali,
ko je vse križem treskalo in rjulo.

Brezup žge šele zdaj, ko je minulo:
razbiti v dušah so vsi ideali,
cvetovi svetlih nad zatrti v kali,
s tvarjo globoko srca je zasulo.

Razdrti v sebi, bridko razkosani
ne moremo se v novi lik strniti;
vseh potov cilji v noč so zamotani.

Na novo moramo se preroditi:
v vek novega človeka smo pozvani —
zanj treba svet Duha bo spet odkriti.

II.

Mi rijemo in grebemo v globine,
da našli v dušah nove bi studence,
v svetiščih src spet hočemo lestence
prižgati, da se razpršé temine.

Roké iztezamo v neba jasnine...
Tako bolijo nas telesa sence!
In padamo, borimo se za vence,
ki plete jih Bog sam za zveste sine.

Na razvalinah prošlosti gradimo
svetišče novo za Boga med nami,
bedimo, da kdaj poti ne zgrešimo.

O, z Njim ne bomo več tak bridko sami!
Ko srca zemskih rev razbremenimo,
nas bo sprejel z odprtimi rokami.

BLODNJE

Jože Udovič

Nekoč sem videl te, ko si prišla po prstih
vsa dragocena kot Treh kraljev mira,
dišeča kot pomladni sok v brstih.

Tedaj se mi je porodila trdna vera,
da ti si tisto odrešenje in uteha,
ki me ozdravi od bolečih skrun,
da si brezmadežen golob, mehak baržun,
da bom počival ti v naročju ves upehan.

Pa sem kot prej tako poslej bil sam.
Omamljen ves in ves pijan
sem moral neozdravljen dalje tavati...
Če me je kdaj za hip odrešil dan,
so lajali za mano v mraku psi.

VIDENJE

Vinko Žitnik

Trava se upogiblje kakor pod stopinjami bosih nog,
veter plapola kakor iz pradavnine,
glej, Adama vidim prihajati mimo mene.
Pesem žene prihaja z njive do mene
kakor klic Eve po možu.

Dekle stoji vrh holma z rokami v naročju,
v njem vidim počivati nove rodove.

O, kako blizu in daleč sem vsemu,
preteklemu in prihodnjemu!
Moje življenje
je kakor svetla razpoka skoz Začetek in Konec,
oči slutenj so mi težke od svidenja,
duša počiva pred nogami Gospoda,
pojoča mu psalme.

HELENINA OTROKA

John Habberton / † Bogomil Vdovič

K večerji sta se prikazala Živko in Žabko snažno oblečena in s svojimi pravimi lici. Živko je sam sédel za mizo, Žabko pa je porinil svoj visoki stol od mize, zlezal nanj in zavpil:

»Daj mi noge pod mižo!«

Ker sem pravilno umel to opazko kot prošnjo, naj ga pomaknem k mizi, sem mu željo izpolnil. Služkinja je nalila meni čaja, otrokoma pa mleka in se umeknila. Tedaj sem se s strahom spomnil, da Helena razen ob slavnostnih prilikah ni imela nikdar služabništva v obednici, meneč, da služabniki raznašajo svojim prijateljem zaupnosti družinskih pogovorov. Načeloma sem bil sicer jaz enakih misli, toda dejansko mi je bila pokora s tema dvema majhnima netékoma večje trpljenje, kakor mi ga je bilo kedaj dano prestajati zaradi načel. Toda ni bilo pomoči. Vdano sem potrkal po mizi, sklonil glavo in rekel: »Za vse, kar prejmemo, bodi Bog zahvaljen« in vprašal Živka, ali bo*jedel kruh ali kekse.

»O, saj še nismo nič molili,« je rekel.

»Pač, Živko, saj sem,« sem rekel. »Ali nisi slišal?«

»Ali misliš tisto, kar si prejle rekel?«

»Da.«

»O, to ni nobena molitev. Papa nikoli ne moli tako.«

»Kako pa papa moli, če smem vprašati?« sem poizvedoval s pristojno ponižnostjo.



Miha Maleš: Matj z otrokom.

»O, papa pravi: ‚Oče naš, zahvaljujemo se ti za to jed; spomni se z nami vred milostno vseh, ki so danes lačni in potrebni, zavoljo Jezusa Kristusa. Amen.‘ Vidiš, tako pravi papa.«

»To pomeni isto, Živko.«

»Jaz pa mislim, da ne; in Žabko tudi še ni utegnil moliti. Jaz mislim, da Bog nima rad, če tako moliš.«

»O, pač, dragi moj; on vé, kaj kdo misli.«

»Dobro. Kako pa naj ugame, kaj Žabko misli, če Žabko ne more nič moliti?«

»Jaž bi jad moju,« je ječal Žabko.

To je bilo dovolj. Moje prvo srečanje z Živkom me je naučilo, spoštovati silo značaja mladega moža. Zato sem spet sklonil glavo in ponovil, kar mi je bil Živko sporočil kot ‚papanovo molitev‘, in Živko mi je prijazno pomagal, kjer mi je bil spomin odnehal. Obenem ko sem jaz začel, je jel tudi Žabko urno in glasno brbljati, in brž ko je bil izrečen ‚amen‘, je dvignil glavo in pripomnil z očitnim zadovoljstvom:

»Jaž šem pa dvakjat moju.«

A Živko je rekel slovesno:

»Zdaj, mislim, je vse v redu.«

Večerja je bila izborna, toda tek teh strašnih dveh otrok mi je izdatno pokvaril slast do jedi. Zato sem se urno umeknil, poklical služkinjo ter ji naročil, naj gleda, da bosta imela otroka dovolj jesti, nakar naj ju spravi neutegoma v posteljo.

Nato sem si prižgal smotko in začel pohajati po vrtu. Rože so bile pravkar v cvetju, zrak je bil poln vonjave po kovačniku, sleči še niso bili odceveli in več mojih najljubših cvetic je obetalo, da se zjutraj razeveto. Priznavam, da sem samo zato tako skrbno pregledoval vrt, da bi videl, kako krasen šopek lahko napravim za gospodično Majnikovo; in res sem bil tako neizmerno zadovoljen z rožami pred seboj, da bi se bil najrajši takoj lotil dela, če bi ne bilo videti, da je le kar prenašlo za pravo viteštvo. Tako sem z rokami na hrbtu in zavrt v dehteči dim smotke koračil po stezah in zašel v čudno ugibanje in sanjarjenje.

Ugibal sem, ali je kak smisel v govorici cvetic, ki so jo, kakor sem vedel, omenjali razni bedasti pisatelji. Želel sem, da bi se je bil naučil, če ima res kak pomen. Ugi-

bal sem, ali jo morda gospodična Majnikova razume. Na vsak način sem si domišljjal, da umejem postaviti šopek po okusu vsake ženske, katere obraz sem kdaj videl; in za gospodično Majnikovo sem hotel napraviti nekaj tako veličastnega, da ji bo obraz nehote zažarel, ko bo šopek dobila. Natanko sem si predstavljal, kako ji bodo modrosive oči zasijale, kako ji bodo lica zagorela — a ne od čustev, nikakor ne, temveč od resničnega veselja — kako se ji bodo napete ustnice nalahno odprle in razodele njene ljubke poteze, ki jih sicer nikoli ne pokaže, kadar ima obraz trdno v oblasti. Jaz, jaz, trezen, stremeč in dobro zasidran trgovec s platnom, sem si dejansko želel, iznebiti se vseh pridobitev in značilnih posebnosti devetnajstega stoletja in biti ena tistih vil, v katere verjamejo le bedaste deklice in prismojeni pesniki, zato da bi mogel nevidno opazovati, kako se bodo moje cvetice srečale s to najodličnejšo rožo edinstvene vrste cvetic, ki jih goji naše mesto. Kateri cvetici bi bila ona najbolj podobna? Liliji? Ne. Je pre-, ne, prav za prav ne presmela, ampak pre-, pre-, eh, ne pride mi na misel prava beseda, ampak smela nikakor ne. Vrtnici! Da, ampak gotovo ne tistim, sicer krasnim, toda kričavim remontankam, še manj pa plahi, rahločutni in eterični vrtnici čajevki z njenim nežnim učinkovanjem barv. Morda oni dovršeni »gloire de Dijon«, ki je močnejša, silnejša in samozavestnejša kot njene rahločutnejše sestre, poleg tega lepo rasla, popolna v obrisih in razcvetu, nenavadna, ki s svojimi nikdar docela razvitimi barvami mika k občudovanju vsakogar in svoje občudovavce znova vabi k sebi z nemim pozivom svoje lastne popolnosti — svoje neizpremenljive sijajnosti.

E-e-e-e-i-i-i-u-u-u,« se je razleglo skozi okno nad mojo glavo. Nato pa krik: »Stric Hinko!« Po glasu sem spoznal, da je Živko. Nisem dal odgovora: so trenutki, ko je duša sicer polna besed, ki pa niso primerne za otroška ušesa. »Stric Hinko!« je ponovil Živko. Nato sem slišal, kako se je zastor dvignil, in Živka, ki je kliknil:

»Stric Hinko, pojdi gori, midva bi rada, da bi nama kakšno povest povedal.«

Naglo sem se ozrl gor in že hotel poslati v isto smer svoj divji »ne«, kar zagledam na oknu neznan, a vendar znan obraz. Ali je mogoče, da so te velike, zamišljene oči, ta angelska usteca, ta duševni izraz last mojega nečaka Živka? Da, na vsak način. Ta nadnebeški nosek in ta velikanska ušesa gotovo niso od nikogar drugega kakor njegova. Urno sem se obrnil in stopil v hišo, kjer sta me vrh stopnic



Miha Maleš: Studija dekliške glave.

sprejeli dve v belo oblečeni postavitici, katerih večja je rekla:

»Rada bi, da bi nama povesti pripovedoval; papa nama jih vsak večer.«

»Dobro, ampak brž v posteljo. Kakšne povesti bi rada?«

»O, o Jonu,« je rekel Živko.

»O Jonu,« je odmeval Žabko.

»Dobro. Jona je sedel nekega dne zunaj na soncu. Kar namah pa je zrasla iz zemlje bučevina in mu napravila lepo in hladno senco. Nato je pa prav tako hitro usehnila, kakor je bila zrasla.«

Za trenotek je zavladata smrtna tišina, nato pa je Živko ogorčeno pripomnil:

»To še malo ni o Jonu. Jaz znam o Jonu.«

»O, res, ti znaš?« sem rekel. »Ali boš potem morda tako dober in me razsvetlil?«

»Kaj?«

»Če veš povest o Jonu, povej mi jo; jo bom res prav z veseljem poslušal.«

»Dobro,« je rekel Živko. »Enkrat je rekel Bog Jonu, naj gre v Ninive in naj pove ljudem, da so vsi hudobni. Ampak Jona ni hotel iti, zato je stopil v čoln, ki je šel v Jafo. In potlej je bil velik vihar

in je šel dež in je pihalo in veliki valovi so postali tako visoki kakor hiša. In mornarji so mislili, mora že biti kdo v čolnu, ki ga Gospod ne mara. Jona je rekel, da misli, da je on tisti. Zato so ga pograbili in v morje vrgli. Jaz pa pravim, da to ni bilo lepo od njih, zato ker je Jona po pravici povedal. In potlej je prišel velik kit in je bil strašno lačen, zato ker so šle ribice, ki jih on rad jé, vse na dno morja, ko je nastal vihar, in kiti ne morejo iti na dno morja, to pa zato, ker morajo priti na vrh dihat, ribice pa ne. In Jona je zagledal, da je v kitu sama tema in ni bilo nič ognja in je bilo mokro in se ni mogel sleči, da bi bil obleko posušil, zato ker je ni imel kam obesiti, in ni bilo nič oken, da bi bil ven pogledal, in nič jesti in nič in nič in nič. Zato je prosil Boga, da bi ga pustil ven, in Bogu je bilo žal zanj in je naredil, da je šel kit prav h kraju, in Jona je skočil ven naravnost skozi usta. Ali je bil Jona vesel! In potlej je šel v Ninive in je naredil, kar mu je bil Gospod rekel, in bi bilo bolje, da bi bil to že prvokrat storil, če bi bil vedel, kaj je dobro zanj.«

»Pejvikjat štoju, kaj je dobjo žanj,« je potrdil Žabko, da podpre bratovo trditev. »Povej ždaj kaksno djugo štojo.«

»O ne, rajši nama kaj zapoj,« je predlagal Živko.

»Jajši kaj žapoj,« je odmeval Žabko.

Iskal sem po spominu, da bi našel kakšno pesem, toda edina, ki mi je prišla na misel, je bila »Meni se zdi«, in začel sem jo peti svojima mladima poslušavcema. A že po nekaj taktih me Živko prekine in pravi:

»Ta pesem ni zanič.«

»Zakaj ne, Živko?«

»Zato, da ne. Jaz ne poznam nobene besede, ki si jo pel.«

»Žapoj šjava, šjava, ajejuja¹,« je predlagal Žabko in jaz sem ponižno slušal. Stari napev je imel čudovit vpliv name. Slišal sem še kot otrok, kako so ga peli po zapadnih taboriščih in zamorskih kočah. Videl sem korakati polke, pojoče isti napev, ko so v prvih dneh vojske drli na fronto. Slišal sem peti to pesem v različnih jezikih skoraj po vseh Južnih državah. Moja stara brigada jo je pela mehko, toda s takim zanosom, da je bila grozna v svoji resnobi, ko so vojaki ležali za svojimi piramidami pušk, tik preden so šli v boj. Slišal sem jo igrati na grobu marsikaterega padlega tovariša. Neka napol uporna konjenica je postala

voljna in spet državi zvesta, ko ji je njen kapelnik zaigral staro melodijo, potem ko je bil poprosil za dovoljenje, da se on poskusi z uporniki. To je ista pesem, ki je sama od sebe izbruhnila v naših barakah tisti slavni dan, ko smo izvedeli, da je vojska končana. Vsi ti spomini so mi mahoma napolnili dušo, ko sem pel, in me najbrž razvneli bolj, kot sem si bil v svesti, kajti nenadoma je Živko pripomnil:

»Stric Hinko, tega ne smeš peti vsak dan. Ti poješ tako na glas, da me glava boli.«

»Oprosti, Živko,« sem rekel. »Lahko noč!«

»O, stric Hinko, ali že greš? Saj še nisi slišal, da sva molila. Papa zmerom počaka.«

»Tako? No, pa začni.«

»Ti moraš prvi,« je rekel Živko, »papa tudi tako.«

»No, prav,« sem rekel in zmolil kratko molitvico, ki sem jo znal. Komaj sem rekel »amen«, je že Živko pripomnil:

»Papa nikoli ne moli tako. Ta molitev ni dobra.«

»No, Živko, pa ti povej dobro molitev.«

»Pa bom.« Živko je zamižal, znižal svoj glas v najpopolnejšo milo prošnjo, medtem ko mu je bil obraz kakor obraz spečega angela. Nato je začel:

»Ljubi Bog, zahvaljujemo se ti, da smo se danes dobro imeli, in upamo, da so se tudi vsi majhni fantki povsod dobro imeli. Prosimo te, da varuješ nocoj nas in vse druge in ne daj, da bi se komu kaj hudega zgodilo. O, in stric Hinko ima bonbone v kovčegu, saj je sam povedal, ko smo se peljali. Zahvaljujemo se ti, da si dal, da nas je prišel stric Hinko obiskat, in upamo, da ima polno bonbonov, vse polno in polno. In prosimo te, da lepo varuješ vse uboge majhne fantke in punčke, ki nimajo ne očeta in mame in strica Hinka in ne bonbonov in postelje, da bi spali. In vzemi nas vse v nebesa, kadar bomo umrli, zavoljo Jezusa Kristusa. Amen. No, stric Hinko, zdaj pa daj bonbone.«

»Tiho, Živko! Ali Žabko nič ne moli?«

»O, moli; Žabko, začni!«

Žabko je zaprl oči, se zvijal in krivil, težko in naglo dihal ter se sploh vedel, kakor da je molitev v prvi vrsti stvar telesne vežbe. Slednjič je začel:

»Ljubi Bog, ne žaveži me in vaju me in vaju mamó in papá in staja papá in obe staji mami in vse dobje judí v hisi in vse djuge in mojo puntko tudi. A-a-men!«

»No, zdaj pa daj bonbone,« je rekel Živko z običajnim Žabkovim odmevom.

Urno sem izvlekel iz kovčega bonbone in jih dal vsakemu po nekaj, tako da sta oba kar zavriškala od veselja, in rekel še enkrat lahko noč.

¹ Slava, slava, aleluja — Glory, glory, hallelujah. V času meščanske vojske (1860—1865) zelo priljubljena koračnica, ki jo zaradi živahnega napeva in tempa v Ameriki še danes radi pojejo. Op. prev.



Miha Maleš: Lastni portret.

»O, saj nama nisi dal še nič drobiža,« je rekel Živko. »Papa nama dá vsak večer, da deneva v hranilnik.«

»Dobro, ampak zdaj ga nimam. Počakajta do jutri!«

»Potem nama daj piti.«

»Porečem Jerici, da vama prinese.«

»Jaz bi rad puntko,« je zamomljal Žabko.

Našel sem zavozljani umazani brisači, ju previdno pobral in vrgel na posteljo.

»Jad vidu koješa vejtijo,« je rekel Žabko.

Planil sem iz sobe in zaloputnil vrata za sabo. Pogledal sem na uro; kazala je pol devetih. Pol-drugo uro sem se mudil s tema strašnima otrokoma. Saj sta bila smešna, to je res, in smejati sem se moral kljub svoji ogorčenosti. Toda če mi bosta tako kradla čas, kakor sta mi ga dozdam, kdaj pridem potem do svojega branja? Vzel sem Fiskejevo »Kozmično filozofijo« iz kovčega, šel doli v zadnjo sobo, si prižgal smotko in luč ter začel brati. Nisem bil še dobro začel, kar začujem capljanje drobnih nožic in zagledam pred seboj svojega starejšega nečaka. Iz vsake poteze njegovega obraza je govoril žalosten očitek, ko je vzkliknil:

»Nič nisi rekel ne ‚dobro spi‘ ne ‚Bog te obvaruj‘ ne nič.«

»Torej — dobro spi!«

»Dobro spi!«

»Bog te obvaruj!«

»Bog te obvaruj!«

Videti je bilo, kakor da Živko še nekaj čaka. Slednjič je rekel:

»Papa pravi: ‚Bog obvaruj vse skupaj.‘«

»Dobro, Bog obvaruj vse skupaj.«

»Bog obvaruj vse skupaj,« je odgovoril Živko, se tiho obrnil in odšel po stopnicah gor.

»Bog obvaruj, nadlega, tvoje pošteno srcece,« sem rekel sam pri sebi. »Če bi vsi ljudje tako v Boga zaupali, kakor ti v očeta, kako malo opravka bi imeli pridigarji!«

Noč je bila krasna. Bilo je, kakor da me čisti, sveži zrak, vonjava cvetic in pesem žuželčnih zborov po drevju in nasadih, torej tako rekoč letni čas sam obrača od branja filozofije. Zato sem odložil Fiskeja in se naslajal nad izbranimi mesti iz novega zvezka poezij Pavla Hayneja, prebral nekaj poglavij »Poletja« in zlezal slednjič v posteljo. Moja nečaka sta sladko spala. Zdelo se je skoraj nemogoče, da sta tadva jasna, ljubka in angelska obraza — obraza mojih mučiteljev pred nekaj urami. Ko sem ležal v postelji, sem videl temne sence in zobate grebene gora, nad njimi srebrne zvezde na sinjem nebu, pod njimi pa tekmujoče lučke kresnic na temnem ozadju, ki so ga tvorile goré same. Motilo me ni ne ropotanje koles ne kak drug izmed tisočerih šumov, ki napolnjujejo mesto z nemirom, in začel sem se skoraj ogorčeno čuditi, da morejo občutljiva, udobnost ljubeča bitja živeti v strašnem velemestu, ko so taki čudoviti vaški domovi tako blizu. Nato mi je prišla na misel Jela Majnikova, za njo pa neki odjemavec, potem zvezde, tovarniške znamke, šopki, umazani nečaki, kresnice, neprijetni računi, železniški listki, bonboni, Herbert Spencer, vse vprek zmešano. Nato se je prikazal krasen angel v obleki zadnjega kroja in v modernem vozu ter prepodil vse s svojim nebeškim sijajem, jaz pa sem se pogreznil v preblazeno pozabljenje...

»E-e-e-e-u-u-u-i-i-i.«

»Ps-s-s-st!« sem siknil.

Opomin je zalegel in kmalu sem padel spet v pozabljenje.

»E-e-e-e-u-u-u-i-i-i-ii-iii-i.«

»Žabko, ali bi rad, da te stric nabije?«

»Ne.«

»Potem pa leži in bodi tiho!«



Miha Maleš: Madona.

»Aj šem puntko žgubu in je ne mojem najt.«
 »Kar pusti, zjutraj ti jo poiščem.«
 »U-u-u-jaž bi jad puntko.«
 »Dobro; saj sem rekel, da ti jo poiščem zjutraj.«

»Jaž bi jo jad ždaj-u-u-u.«
 »Kaj boš zdaj z njo, zdaj spil«
 »O-u-u-u-i.«

Ves divji planem pokonci in hočem skočiti k sitnežu v sobo. Pri tem se zadenem v napol odprta vrata in moje čelo je bilo prvo, ki je to dognalo. Stisnil sem zobe, prižgal svečo in rekel nekaj — saj je vseeno, kaj.

»O, kako ši gejdó žakjéu!« je vzkliknil Žabko.
 »Ti ne bos pjsiù v nebeša, kàdaj bos umèju.«

»Ampak ti tudi ne, če se boš drl vso noč, kakor bi bil obseden. Ali boš dal zdaj mir ali ne?«

»Bom, ampak jaž bi jad puntko.«

»Jaz ne vem, kje je tvoja punčka — mar misliš, da bom zdaj vso hišo prevrnil zaradi te preklicane punčke?«

»Nic pjekjíčana. Jaž bi jad puntko.«

»Jaz ne vem, kje je; menda vendar ne misliš, da sem ti jo jaz ukradel, kali?«

»A jaž bi jad, da bi bjà tukaj pji meni v póšteji.«

»Drago,« sem rekel, »ko boš zjutraj vstal, upam, da bomo tvojo punčko našli. Za zdaj pa moraš potrpeti in zaspati. Čakaj, da te lepo odene.« Pri tem sem začel popravljati odejo, kar se usodna lutka, vir vsega mojega gorja, privali iz nje. Žabko jo popade, ves obraz mu zasije od srčnega veselja, zato zavpije:

»O, moja juba puntka! Pojdi, pojdi, puntka, k papanu, da te bo jad imu.«

In ta smešni otrok je bil tako neskončno srečen v izkazovanju svoje prisrčnosti, da se je moja lastna ogorčenost umeknila pristnemu umetniškemu veselju. Toda človek se naveliča še tako lepe slike, ako ni docela predrاملjen in drži svečo na prepihu. Zato sem svoja nečaka lepo odel in se vrnil v svojo sobo, kjer sem premišljal o nasprotjih otroške duše, dokler nisem zaspal.

NAZAJ!

Vinko Žitnik

Nazaj, nazaj v objem samote bele
 po čistost sreče in mirú!
 Pijan sem od strupenega medú
 svetá: v njem moje sanje so odcvele.

Ustali se mi že, srce nestalno,
 prebudi znova v beli se pomladi,
 odločno daj slovó svetá nasladi:
 saj veš, kako tam zunaj je vse kalno!

TOVARIŠI!

Janez Rožencvet

Če pravi mojster se pesnitve loti,
 božanskih misli nikdar ne pokvari;
 izbrušene v jezika svetli žari
 pridene radovoljno skupni doti.

Zapreke res so marsikdaj na poti,
 a kos jim je, osnove ne zmrcvari,
 ker slab je pesnik, ki pri taki stvari
 dopušča, da mu rima misel zmoti.

Naj ve, kdor zdaj življenja pesem kuje,
 da mora dati misel nam odkrito,
 zavreči rime, ki jih svet vsiljuje.

Vsak mož od konca snuje naj očitó!
 Le Puhkov Lukek — ki posmešno sluje —
 je delal bas, iztesal pa — koritó!

SREČANJE S KOLERO

Priobčil Bogdan Kazak

Znamenite so bile v Gorici binkošti leta 1915, ko je Italija napovedala vojsko Avstro-Ogrski. Toliko vrvenja ni bilo menda še nikdar prej in ga ne bo zlepa v tistem mestu. Državni in železniški uslužbenci z družinami so trumoma polnili vlake proti zaledju, v mesto so drevili prebivalci z desnega brega Soče, Brici in Furlani, da se na begu oddahnejo in počakajo nadaljnjih dogodkov, zakaj v večjem mestu se jim je zdelo bolj varno kakor v manjših krajih. Vsi smo bili preverjeni, da zasede Italija Gorico in okolico že drugi ali tretji dan po vojni napovedi in da se prične resen odpor na brambni črti ob Nanosu. V tej veri nas je potrdil tudi oblastni proglas, naj sprejmemo sovražnika mirno in dostojanstveno.

Z avtom sem zdrknil še na rodni dom v gorenjo Vipavsko dolino, da se poslovim od svojcev, ki so se tudi odpravljali na odhod k znancem na »Kranjsko«, ker Vipavska dolina je bila takrat po splošnem mnenju določena za vojno torišče. Naglo sem se vrnil v Gorico, da ne bi bil po sovražni zasedbi ločen od svoje družine. Zvečer sem odšel še na vrt hotela Pošte, kjer smo se dotlej večkrat shajali v prijateljski družbi zavoljo pristnega plzenskega piva. Konec dolgega govoričenja je bilo genljivo vsestransko slovo, da se prihodnje jutro znajdemo v državi, odrezani od plzenskega »prazdroja«.

Binkoštni torek je bil zelo dolgočasen, kakor razočarani smo se znanci srečavali in se drug pred drugim čudili, da se ni zgodilo, kar smo vsi pričakovali kot neizogibno nujnost — italijansko zasedbo.

Te pa kar ni hotelo biti od nikoder. Tam v Brdih je nekaj pokalo, časih je zabrnal zrakoplov nad mestom; neko noč nas je zdramil iz spanja silen trušč in ropot: velikanska zračna ladja je plula zelo nizko in počasi nad nami ter preiskovala okolje s slepilno se bleščečimi žarometi. Hodil sem gledat na Kostanjevico in v nadškofijski ronk pod Gradom, kaj se godi na zapadnem obzorju. Sabotinov greben je bil stalno »v ognju«, neprestano so na njem pokale granate, dvigajoč večje ali manjše oblake dima in zemlje v zrak. Zdaj je nastal požar ali v Števerjanu ali na Oslavju ali v Ločniku, ob zapadnem robu Krasa nad Rubijami in okoli Vrha se je tudi večkrat kadilo. Od naše strani je bilo malo odziva, dva poljska topiča sta lajala venomer proti zapadu, zdaj z Mrzlih roje, zdaj iz Stračic, zdaj s solkanskega polja, in metala šrapnele največ proti kojščanskemu Sv. Križu, kjer je glavna prometna žila od vzhodnih k zapadnim Brdom.



Miha Maleš: Dekle z vrčem.

Polagoma se nas je lotevala vesela otročja brezskrbnost, kot da je novodobno vojskovanje zgolj vojaška zadeva, ki se nas nevojakov ne tiče in ki nam utegne nuditi še zanimive prizore. Toda nadaljnji dogodki so nas krepko zresnili. Italijansko topništvo je razrušilo oba kolodvora, težke granate so priletele tudi na goriški Grad, drobci granat in ruševin so zadevali in ubijali tudi »mirno prebivalstvo«. Skozi mesto so se začele gnesti čete v polni vojni opremi in z jeklenimi čeladami, časih so prihajale izza Sabotina dolge vrste voz, napolnjenih s stokajočimi ranjenci, časih so gnali večje ali manjše oddelke vojnih ujetnikov, ponajveč drobnih, temnopoltih ljudi, ki so se z veselim obrazom odmikali bojišču.

Bil je soparen večer, ves dan je pokalo in bobnelo z Oslavja in Kalvarije. Sedeli smo na vrtu pri Pošti in kramljali o bližnjih in daljnjih vojnih dogodkih. Ko smo se že odpravljali proti domu, nas je presenetila huda toča, ki se je usipala po našem delu mesta, da je strahotno ropotalo ob razbito opeko in okensko steklo. Toča so bile samo jeklenke italijanskih pušk in strojnic, ki niso mogle biti od središča mesta dosti dlje kakor dva kilometra. Ne toliko neposredna nevarnost, ampak misel, da je

Italijanom uspel predor brambne črte in da pridero v mesto že ponoči, nas je razpršila.

Oprezno sva se plazila s prijateljem Božidarom proti stanovanju v severnem delu mesta; na prehodih, odprtih proti zahodu, kakor so bile ulice Vojašniška, Šolska in Semeniška, sva prežala na presledke v streljanju in švigala preko nezavarovanih mest.

Drugi dan je bilo precej mirno, napad je bil odbit. Popoldne sem naložil ženo in otroke na avto in jih odpeljal na tastov dom, v nasprotju s načrtom, da ostanemo skupaj. Jaz sem bil navezan na bolnico, ki je bila v polnem obratu, često zelo povečanem zavoljo številnih ranjencev; za varnost družine v mestu pa nisem mogel več nositi odgovornosti. Tako smo se razstali v strahu, da nas vojni dogodki ločijo za nedoločen čas. Vesel sem bil te ločitve že drugi ali tretji dan, ko so priletele težke granate na nadškofijski ronk in so razstrelki obsipali naš vrt in dvorišče, kjer so se otroci navadno igrali. Mesto se je občutno izpraznilo, več ko tretjina prebivalstva se je umeknila v zaledje.

Obstreljevanja smo se privadili, da smo se že po prvi granati znali ravnati, tudi smo po letanju zrakoplovov spoznali, katere kraje nameravajo sovražniki »obdelovati«. Življenje bi bilo postalo enolično in morda dolgočasno, da nam ni vojska pokazala še drugih darov.

Bilo je v začetku srpana, ko sem se odpeljal v bolnico. Prisopel je k meni poldorasel mladenič in me pozval, naj se kar odpravim z njim v Vrtoče.

»Kdo mi pošilja ta ukaz?« sem poizvedoval.

»Naš gospod orožniški narednik,« se je odrezal sel.

»Pojdi lepo na glavarstvo in tam sporoči, kaj ti je narednik naročil!«

»Bil sem že tamkaj, a poslali so me k vam, da greste v Vrtoče.«

»Vrni se na glavarstvo in povej, naj pošljejo koga drugega s teboj, jaz moram v bolnico, kjer me čaka ne vem koliko bolnikov.«

Ko sem čez tri ure prišel domov, me je čakal isti mladenič z lističem v roki. Na tem listu je bil poziv okrajnega glavarja, naj se napotim z mladeničem pogledat v Vrtoče, ker je okrajni zdravnik odšel na dopust, in pridem o zadevi poročat.

Sedla sva z mladeničem na avto in zdrčala po ovinku za Gradom, čez Šentpeter in Vrtojbo proti Orehovljam, ker sta bili tržaška cesta v mestu in mirenska mnogokrat pod šrapnelskim ognjem.

Pred polpodrtim lesenim mostom čez Vipavo sem ustavil vozilo. Onstran mosta me je čakal orožniški narednik, vojaško pozdravil in poročal: »Go-

spod zdravnik! Devet mrtvih, trije umirajoči, sedem bolnih. Prosim, pregledajte in odredite!«

Poročilo me je osupnilo, zakaj sel, ki je prišel pome in me spremljal na poti v Vrtoče, mi ni vedel nič povedati. Od narednika sem zvedel, da se je v zapuščeni graščini naselilo nekaj begunskih družin z obstreljevanega Vrha na Krasu. Poprej so bile v tistem kraju vojaške čete, ki so dospele z gališkega bojišča. Sinoči so mu sporočili, da je mnogo beguncev obolelo, danes je prišel pogledat in našel že nekaj mrtvih, druge umirajoče v krčih, druge z drisko in bruhanjem. Bržkone so zastrupljeni z vodo ali kakim pokvarjenim živilom.

Mene je obšla druga, hujša slutnja, in sicer misel na kolero. To bolezen sem poznal doslej samo iz knjig, ker primerov kolere ni bilo v naših krajih v moji življenjski dobi nikoli.

Z narednikom sva odšla v razpadajočo graščino. Na dvorišču se je valjala kopa otrok, ki se je ob najinem prihodu razkadila po hlevskih zgradbah. Pogled na glavno poslopje me je bridko pretresel. Pročelje tega nekdanj lepega gosposkega dvorca z velikimi in praznimi odprtinami, okni brez oknic, vrati brez vratnic se mi je zdelo kakor ogoljena mrliška lobanja, ki jo naši ljudje na kratko imenujejo — smrt.

Mrka zunanost je bila le medla slika notranjih grozot. Narednikovo poročilo se ni več ujemalo s takratnim stanjem, zakaj bilo je že več mrtvih in več bolnih. Pregledal sem bolnike, ležeče na golih tleh ali čepeče po kotih, kamor jih je naganjala potreba neutešnega izpraznjevanja navzgor in navzdol. Videl sem ljudi, ki so se po svojih izmečkih in iztrebkih zvijali v krčih in me plaho gledali iz globoko udrtih oči. Pri mrličih, ki so ležali v velikem skednju, skrčeni v klobec, me je najbolj presunil pogled na mrtvo mlado ženo in na njej ležečega novorojenčka, ki je prišel na svet med materinim umiranjem in odšel brž za njo.

Toliko groze še nisem videl in prestal ko takrat v vrtoškem domu smrti. Tresoč se kakor v najhujšem mrazu sem zlezal na dvorišče, kjer je žgalo poletno opoldansko sonce, in se naslonil na kamenit obod globokega vodnjaka. Ko sem se opomogel, da sem si za silo uredil divje begajoče misli, sem naprosil narednika, naj skliče zdrave odrasle ljudi brez otrok skupaj. Bilo je kakih petnajst ljudi, večinoma starejših žensk in trije starci, mlajši moški so že pobegnili iz doma smrti. Povedal sem zbranim nesrečnikom, da jih je zalotila vojna kuga kolera, ki so jo zanesli bržkone vojaki iz ruskega bojišča, in podrobno obrazložil, kako naj se varujejo obolenja, kako naj ravnajo z bolniki in mrličii. Segel



Miha Maleš: Lev. (Monotipija.)

sem v torbo in razdal, kar sem imel primernih zdravil v njej. Obljubil sem tudi, da jim preskrbim pomoč iz mesta. Naredniku sem še posebej naročil, naj nemudoma službeno naznani pristojnemu vojaškemu poveljstvu izbruh vojne kuge.

Okrajnega glavarja je moje poročilo zbegalo. Hotel je, naj jaz prevzamem službo uradnega zdravnika za pobijanje kuge, kar pa sem odklonil zaradi odgovorne službe v bolnici. Vrlega narednika sem toplo priporočil zaradi njegove razboritosti in požrtvovalnosti v službi.

Neverjetno naglo se je razpasla kuga med našimi okoličani, posebno strašno je razsajala po krajih, ki niso imeli za pitje žive studenčnice, ampak samo vodo iz vodnjakov. Okužena je bila vsa dolinja Vipavska dolina, kamor so me neprestano klicali na pomoč. Imel sem primere kolere tudi v Šempasu in Solkanu, celó v mestu samem so se množili hudi primeri.

Spominjam se, da me je prišla klicat čvrsta dvajsetletna mladenka k svoji bolni materi v Raful. V soparnem poletnem jutru sva hitela v breg pod Kostanjevico. Ugotovil sem kolero pri materi, hčeri naročil potrebno zdravljenje in še prav posebej priporočil, kako naj se sama varuje okužbe. Dekle

se mi je posmihalo, češ, kaj more taka bedasta bolezen mlademu, zdravemu človeku! V popoldanskih urah so me klicali v isto hišo, poleg matere je ležala tudi hči, tista hči, ki se je zjutraj posmihala mojim svarilom. Zvečer je umrla pokomaj petnajsturni bolezní! Mati je ozdravela.

Koliko naših ljudi v goriški okolici je tiste zares pasje dni leta 1915 pomrlo zavaljo kolere, ni bilo in ne bo nikdar ugotovljeno. Menim pa, da jih je kolera pobrala mnogo več kakor vse druge vojne grozote doma in v begunstvu.

Oblasti so odredile, da se mora vse prebivalstvo v okuženih in ogroženih krajih cepiti s cepivom zoper kolero. Velik del tega opravila za mesto je pripadel meni; po opravljeni notranji službi sem čepel v bolnici in cepil dan za dnevom. Da nam ni bilo delo preveč dolgočasno, so preskrbeli Italijani časih za kako spremembo. Večkrat so pošiljali kar naravnost v bolnico šrapnelske pozdrave. Nekoč pa, ko je bilo pred bolnico polno ljudi, ki so čakali, da pridejo na vrsto pri cepljenju, so priletele tja in v nasproti stoječo evangeljsko cerkev štiri težje granate, ki so porušile cerkev, pobile in ranile mnogo čakavcev. Ko smo ranjene oskrbeli in spravili v bolnico in mrtve dali odpeljati, smo cepljenje nadaljevali do mraka.

V treh ali štirih tednih je bila kolera zatrta. Pojavile so se še druge vojne kuge, razni legarji in griže, ki so jih zanesli vojaki z raznih bojišč v naše kraje. (Tako je ugrabila griža tudi meni takrat najmlajšega poldrugoletnega otroka, ki se je večkrat igral s častnikom, prišedšim iz Albanije, kjer je imel hudo grižo tuje vrste. V treh dneh je bil otroček zdrav in mrtev.) Dokler je bila naša ljuba deželica vojno ozemlje, niso kuge prenehale, proti koncu vojske so se pridružile še druge, ki se jih nameravam spomniti kesneje.

V tistem času se je začela v naših krajih oglašati — lakot. Veliko število vojaštva in vojnih ujetnikov je v kratkem času pobralo in uničilo celo trdnim kmetijam živežna sredstva. Tako je moj brat imel v začetku vojske nekaj dobrih molznih krav. Rep za repom je moral romati v vojaško klavnico, pustili so mu najslabšo kravico, ki jo je prostovoljno prodal, ko mu je vojaštvo uničilo vse travnike in odneslo zadnji šop sena s svisli. Lačni vojaki in ujetniki so brskali pod krompirjevim grmičjem že ob cvetju, turščične storže so lomili, ko se je komaj začelo delati zrnje na njih.

Takrat sem doumel v polnem obsegu znano prošnjo v litanijah, ki se mi je dotlej zdela nekoliko zastarela, če ne že prazna: »Kuge, lakote in vojske — reši nas, o Gospod!«



Sl. 52. Visoko. Janez Ljubljanski: Čudež sv. Nikolaja iz leta 1443.

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA CERKVENEGA SLIKARSTVA

Nadaljevanje / France Stelè

Slikar Janez Ljubljanski.

Sredi 15. stoletja je živel v Ljubljani slikar z imenom Janez, od katerega poznamo, kakor od Janeza Akvile, troje zaznamovanih in z letnicami označenih del: freske v prezbiteriju in na zunanjsčini cerkve sv. Nikolaja na Visokem pod Kureščkom iz leta 1443, freske v cerkvi na Muljavi iz leta 1456 in freske v prezbiteriju na Kamenem vrhu pri Ambrusu v Suhi Krajini (1459).

Važne podatke o njem nam poročata dva napisa na Visokem. Tam izvemo na slavoloku, da je bil Janez Ljubljanski meščan in sin Friderika, slikarja v Beljaku; pri vhodu na zunanjsčini pa bremo še enkrat, da je bil slikar iz Beljaka in ljubljanski meščan. Njegov oče Friderik pa nam je znan iz nekega arhivnega zapiska v Beljaku, kjer se leta 1415 govori o njegovi hiši, in iz napisa na freskah v Ernestovi kapeli v Millstattu, kjer se imenuje slikar iz Beljaka.

Delo v tej Ernestovi kapeli je sicer močno preslikano in njegov prvotni značaj precej zabrisan, vendar pa kaže popolno slogovno skladnost z Janezovimi deli, posebno z delom na Visokem, in do-

voljuje sklep, da je bil Janez vzgojen v delavnici svojega očeta, kar po takratnih navadah ni bilo nič izrednega, in da je ta tipično koroški slog prenesel na Kranjsko. Ko je leta 1443 izvrševal svoje prvo znano delo na Kranjskem na Visokem pod Kureščkom, je bil spomin na to zvezo z očetovo beljaško delavnico še neposredno živ, tako da se v enem teh napisov imenuje še kar »malar von Villach«. Bil pa je tudi že meščan ljubljanski, iz česar sklepamo, da je vsaj nekaj let že bival v Ljubljani, da si je pridobil ta naslov. Pridobitev meščanstva in članstvo v cehovski organizaciji je bilo namreč v Ljubljani kakor v mnogih mestih srednje in severne Evrope obvezno za umetnike, ki so hoteli tu delovati. Da je bil član obrtniškega ceha, priča »slikarski grb«, dodan njegovi lastni podobi na Visokem. Da bi bil v Ljubljani poseben slikarski ali vsaj skupni slikarsko kiparski ceh, ni verjetno, ker jih niti v večjih mestih ni bilo in ker srečujemo slikarje, ki so člani raznih obrtniških cehev. Važni Janezov sodobnik, slikar Hans von Tübingen v Wiener Neustadtu je bil n. pr. član ceha kramarjev.

Ohranjena dela nam pričajo o slikarju, ki je imel zanesljivo razmerje do svojega dela tako v dekorativnem kakor v ikonografskem pogledu. Trikrat je uresničil ikonografsko in dekorativno zamisel slikanega gotskega prezbiterija, enkrat, na Muljavi, pa je po enotni zamisli poslikal celó vso notranjščino cerkve, ki je ena največjih popolnoma poslikanih cerkvá v Sloveniji sploh. Slikani obok prezbiterija na Kamenem vrhu pa je izmed najlepših slikanih obokov v Sloveniji (sl. 51).

V vseh treh prezbiterijih je Janez idealno uresničil po srednjeveški ikonografiji ustvarjeni in izročeni način slikanja prezbiterijev. Glede uporabe tega izročenege načina slikanja pa opazimo pri njem značilen razvoj od starejše, strožje vezane razvrstitve glavnih sestavin do svobodnejše. Pri obeh manjših prezbiterijih na Visokem in na Kamenem vrhu je naravnost arhaičen (starinski), po tem namreč, da se še nekam zaveda nekdanjega ikonografskega pomena apsida. A nesorazmerno večji prostor in bolj razčlenjeni obok na Muljavi ga sili k nekakemu razblinjenju vsega sestava. Ni pa se mogel še odločiti kakor drugi istočasni slikarji kranjskih prezbiterijev za to, da bi starim delom ikonografskega sestava dodal nove dele, ki osnovne ideje ne spreminjajo, a bi dekorativno idealno izpolnili svojo nalogo (prim. Suho); zato je prazna svodna polja rajši polnil z rastlinskimi vejicami. V obeh prvih prezbiterijih je uspel. Vse stene prezbiterija na Kamenem vrhu je pokril s slikami apostolov. Še idealneje pa je uspel na Visokem, kjer je apostole

razvrstil po stranicah zaključnega mnogokotnika, ki zavzema položaj nekdanje polkrožne apside. Zveza s tradicijo slikane apside je na Visokem še bolj podčrtana s tem, da je dal Kristusa na steno nad vzhodno okno v zaključku apside, torej prav na mesto nekdanje apsidalne polkupole.

Tudi v obeh naslednjih delih je ostal zvest temu izročilu in ni upal premestiti Kristusa dalje na obok kot le v vzhodno kapo oboka, ki je neposredno nad vzhodno apsidalno steno. Glavna mesta na oboku zavzemajo simboli evangelistov, ki jim dodaja kakega angela, ostalo pa rajši izpolni z rastlinskimi vejicami, da ostane ikonografski smisel jasen. Na stranskih stenah prezbiterja je na Visokem naslikal dva prizora iz legende sv. Nikolaja (slika 52), v gornjih podločnih poljih sten pa je obakrat — na Visokem in na Kamenem vrhu — naslikal doprsne svetnike in svetnice. Na slavoloku na notranji strani ima na Visokem zgoraj sv. Jurija v borbi z zmajem, pod njim pa Oznanjenje; na Kamenem vrhu pa Oznanjenje zgoraj, spodaj pa eno svetniško postavo. Na Muljavi je naslikal nad svetniškimi podobami spodaj Kajna in zgoraj Abela pri daritvi. V loku samem ima na Visokem Kristusa kot simbolično evharistično žrtev, na Muljavi pa trto z doprsnimi podobami Jezusovega rodovnika.

Kot ena največjih poslikanih srednjeveških cerkvá ima poseben pomen Muljava, ki smo jo že zgoraj opisali. Poudarjamo samo obe tradicionalni osnovi, ki ikonografsko oživljata prostor ladje; to sta slika sv. Treh kraljev, ki pokriva vso severno steno, in slika poslednje sodbe, ki zavzema vso zapadno steno. Predvsem je treba podčrtati, kako zgledno dekorativno slikar obvlada prostornino, ki jo je nad pritličnim zastorom opasal s figuralnimi prizori, ki segajo do vrha. Za to je imel odlične primere v starejšem kranjskem slikarstvu: v slikanih ladjah v Gostečem, pri sv. Florijanu v Sopotnici, pri sv. Lovrencu nad Škofjo Loko in drugod. V primeri s temi starejšimi vzori pa je Janez v svojem delu precej omejil pomen geometrično in rastlinsko krasilnih pasov, le slavolok je pokrnil z bujno akantovo trto.

Omenili smo že, da je Janez prenesel s Koroškega na Kranjsko slog svojega očeta. Ta zveza je najočitnejša v njegovem najstarejšem delu — na Visokem; pozneje pa se je Janez rahlo, čeprav ne bistveno osamosvojil. Ni pa še mogoče govoriti pri njem o poznogotskem realizmu, ki se je začel pri nas uveljavljati sredi 15. stoletja. V njegovih obrazih vlada značilna milina, ki se v poznejših delih celó stopnjuje. V slogu oblek pa se novi način

napoveduje le v značilnem, ostreje lomljenem zbiranju oblek pri nogah. V splošnem je delo očeta in sina izrazit primer »mehkega sloga«, ki je bil v srednji Evropi, posebno v vzhodnih alpskih deželah, v prvih desetletjih 15. stoletja splošno razširjen. Iz osnov tega mehkega sloga je z majhnimi izjemami mogoče izvajati milino njegovih obrazov, shematičnost kretenj in izrazov in mehko se prelivajoče gubanje oblek. Zdi se, da je prav Janezovo delo, ki je imelo nedvomno precejšen ugled, podprlo konservativnost, ki je bila za kranjsko umetnostno osredje že tako značilna, in utrjalo trdoživost tako zvanega mehkega, še strogo idealističnega sloga. Ne glede na Janezovo delo opazamo namreč prav sredi 15. stoletja in v naslednjih desetletjih ne samo trdoživost idealistične smeri, ampak celó njen novi razcvet, o katerem pričata z letom 1453 datirano delo v Crngrobu in ljubka milina obrazov, plemenitost izrazov in naravnost viteška odličnost kretenj v umetnosti slikarja na Mačah (leta 1467), ki je v slogovno strogo idealističnem okviru po grafikah Mojstra ES prvi uvedel novo plastično in živahno razgibano gubanje oblek; njemu sorodna so dela slikarja na Krtini in v Podzidu. Pri utrditvi tega slikarskega ideala na Kranjskem je Janez gotovo odločno sodeloval, če njegovega kasnega razcveta mogoče celó ni sam povzročil.



Sl. 51. Kameni vrh, obok prezbiterja. Slikal Janez Ljubljanski leta 1459.

Podobno kakor na Koroškem in Štajerskem opazamo torej tudi na Kranjskem, tako v idealističnem delu Janeza Ljubljanskega kakor v delih drugih slikarjev, da slikarstvo tudi sredi 15. stoletja in v njegovi drugi polovici trdoživo vztraja pri idealizmu prve polovice.

Drugod je tačas že zdavnaj zmagal novi realistični način. Na Kranjskem je razvojna vrsta: mehki slog iz začetka 15. stoletja — delavnica Janeza Ljubljanskega (1443—1459) — slikar v Crngrobu (1453) — Mače (1467) — Krtina — Podzid vzporedna oni na Koroškem: mehki slog v začetku 15. stol. — delavnica Friderika in Janeza v Beljaku (1415 do okrog 1440) — Gerlamoos (okrog 1470) — in višek tega razvoja v votivni freski v št. Pavlu (1492). V to vrsto spadajo tudi tako odlični spomeniki koroškega slikarstva, kakor so freske v prezbiteriju v Vratih pri Trbižu, novo odkrite freske v prezbiteriju in ladji v Deutsch-Griffenu, v ladji v Liembergu in izven koroškega ozemlja tudi slavna slika Marije pribežališča kristjanov na zunanjščini stolnice v Gradcu (iz osemdesetih let 15. stoletja).

Konservativnost in zaostajanje za mednarodno gibalnimi tokovi, ki je ugotovljeno v kranjskem in koroškem stenskem slikarstvu 15. stoletja, ni osamljen pojav, ampak značilen za ves vzhodni alpski umetnostni razvoj. To pričajo novejša raziskavanja o avstrijskem poznogotskem slikarstvu. Nazorno pa to dokazuje pred kratkim odprti oddelek avstrijskega gotskega slikarstva v dunajski Narodni galeriji. V tej novi zbirki postaja tudi radi svoje slogovne zaostalosti že večkrat opaženi »kranjski oltar« iz začetka 16. stoletja — ki je bil ob razstavi gotskega slikarstva na Dunaju leta 1926 še malo razumljiva uganka — laže razumljiv in je vedno bolj verjetno, da je proizvod »notranjeavstrijskega« umetnostnega ozračja. Avstrijska umetnostna zgodovina je tudi prav v zadnjem času ugotovila, da je nekako osrednja osebnost tega razvoja za severni del bivše Notranje Avstrije Janezov vrstnik, vodilni slikar med 1430 do svoje smrti (leta 1462 v Wiener Neustadtu), Hans von Tübingen. Njegova stopnja v splošnem razvoju slikarstva v vzhodnih alpskih deželah, pa tudi njegov konservativni značaj se presenetljivo ujemata s stopnjo in značajem slikarja Janeza, čeprav je Janez malo pomemben podeželski slikar, oni pa umetnik velikega merila. To ne velja le za tiste sestavine slik, ki so za stilsko presojo naravnost otipljive, kakor je obleka in njeno gubanje, ampak tudi za tip obrazov, ki prehaja tako v obrazih Hansa von Tübingen kakor v Janezovih od otroško idealnih, infantilnih — če je dovoljeno, da porabimo to bolj točno tujko — zgodnjega »meh-

kega sloga« k realističnemu, iz novega opazovanja narave oblikovanemu tipu lic. Prav posebno pa velja to za ikonografsko podlago Janezovih del, ki stilsko sicer ni toliko pomemben sestavni del kakega umetniškega dela, a vseeno odločno kaže na neko delavniško izročilo in zasidranost v večjem krogu razširjene ikonografske motivike. Ta se v posameznih primerih, kakor n. pr. v Vstajenju na Muljavi, kar presenetljivo sklada s Hansovo. Ta ustreznost sodobni stopnji razvoja, kakor se kaže v delu najvažnejšega Janezovega sodobnika v bližnji srednji Evropi, je za nas tembolj važna, ker po njej dobiva Janezovo sicer samostojno, a malo pomembno delo precejšen splošni pomen. Vendar pa je treba pomen Friderikove in Janezove delavnice na Koroškem drugače presoјati kakor Janezove na Kranjskem. Za Kranjsko velja, kar smo že poudarili, da je Janezov idealizem okrepil v slikarstvu že obstoječe težnje za konservativni idealizem. Sicer pa se nam doslej še ni posrečilo izslediti večjega nasledstva njegove delavnosti — razen edinega primera v prezbiteriju v Mengšu, ki ga pripisujemo njegovi delavnici. Ostali razcvet idealizma sredi 15. stoletja na Kranjskem, ki smo ga zgoraj omenili, pa izhaja v veliki meri iz Janezu sicer vzporednih, vendar od koroškega slikarstva neodvisnih pogojev.



Sl. 53. Liemberg pri št. Vidu na Koroškem. Votivna slika iz okrog 1440. Mladostno delo Janeza Ljubljanskega. (Fot. dr. O. Demus.)

To posebno sestavino kranjskega poznogotskega idealizma bo treba zasledovati po poti preko severne Goriške proti severni Italiji, medtem ko Koroška kaže smer proti Tirolski.

Tako vidimo, da v dveh sosednih alpskih deželah nastaja iz različnih pogojev končno isto umetnostno razpoloženje. Radi teh podobnih pogojev je Janez tudi na Kranjskem uspel. Izmed obeh zapoznelih idealizmov, ki nas zanimata, je kranjski nedvomno bolj renesanski (prim. posebno Mače pa tudi izjemoma na Koroškem primere, pri katerih močni italijanski vpliv splošno priznajo, kakor slika sv. Treh kraljev pri Gospe Sveti), koroški pa bolj severnjaški, čisteje »alpski«. V kranjskem gradivu je Janezovo delo važna sestavina, po kateri spoznavamo umetnostno ozračje in prevladujoči ideal slikane lepote; v koroškem gradivu pa pomeni delo njegovega očeta in njega samega vsebinsko, ikonografsko in slogovno zgoraj z označenim širokim tokom v več smereh zvezan, kolikor ne naravnost bistven pojav. V Janezovem delu in v delu njemu in očetu sorodnega umetnostnega kroga se kažejo značilne posebnosti, ki nas vodijo k ugotovitvi deloma delavniške skupnosti, deloma vsaj skupnosti izročila, ki se javlja v podobni obdelavi nalog ali pa v porabljanju posebnih ikonografskih idej. Tako se javlja v Friderikovem in Janezovem delu in v slikarijah njune smeri v Deutsch-Griffenu, Liembergu in Mengšu soroden tip obrazov, ki je pogosto naravnost presenetljivo podoben. Nekatere postave so v kretnjah in položajih tako podobne, da si težko mislimo, da bi bila nastale neodvisno druga od druge. To velja zlasti za angela iz Oznanjenja na Kamenem vrhu, če ga primerjamo s klečečim angelom desno od zakramentne hišice v Deutsch-Griffenu ali s prav tako klečečim angelom levo od zakramentne hišice v Mengšu. Taka podobnost je med materjo, ki na tleh čepeč brani svoje dete pred napadavcem, v sliki Pomora otrok na Müljavi in čepečimi postavami v sliki zbiranja mane v Deutsch-Griffenu. Večje podobnosti opažamo dalje v odevanju postav v obleke, v načinu skladanja gub in posebno v značilnem skladanju gub okrog nog po tleh. V vsakem pogledu največje pa je sorodstvo votivne slike v Liembergu nad št. Vidom na Koroškem z Janezovim delom. Klečeča Katarina se skoraj dobesedno ponavlja v obglavljenju mladeničev na Visokem (slika 53). Sorodni so obrazi, skladi gub oblek, posebno pa tudi nekam brezizrazne shematične roke, ki so za Janeza sploh zelo značilne. Tega dela osebno, žal, ne poznam, sorodnost pa, ki jo izdajajo že fotografije, nas nagiba k domnevi, da gre za Janezovo mladostno delo, torej



Sl. 54. Visoko. Janez Ljubljanski: Gregorijanski Kristus iz leta 1445.

za delo, ki bi ga bil Janez izvršil še kot član očetove delavnice, preden je odšel na Kranjsko.

V širšem krogu slikarij, ki ga na Koroškem ne moremo prezreti, če govorimo o Frideriku in Janezu, opažamo daljši razvoj slogovnih značilnosti njune delavnice v smeri večje elegancije, prikupnosti in — podobno kakor v vzporednem toku na Kranjskem — izrazitega poplemenitvenja obrazov, s smotrnim izključevanjem vsake vsakdanje neprikupne resničnosti. V tej zvezi pa se nam zdi posebno značilen bohotni razvoj nekkih ikonografskih idej, ki se nahajajo že pri Janezu. To je predvsem motiv tako zvanega gregorijanskega Kristusa in slikarsko okraševanje okolice zakramentne hišice (stenskega tabernaklja) z arhitektoničnimi in simboličnimi slikami. Gregorijanskega Kristusa je naslikal Janez v slavoloku na Visokem kot stoječega, samo s prtom čez pas odetega trpina, ki krvavi iz vseh peterih ran, kri pa se zbira v kelihu, ki stoji ob desni nogi in nad katerim plava hostija (slika 54). Isti motiv najdemo idejno obogaten in že v zvezi s stenskim tabernakljem v prezbiteriju župne cerkve v Mengšu.

Kelih stoji sedaj sredi nog, nad njim plava kakor na Visokem hostija in kri iz ran se zbira vanj. Prvotni tip pa je obogaten s tem, da raste iz tal Jezusu skozi rano ene noge vinski trs, skozi drugo žitno steblo. Obe stebli se pred telesom križata, pre-raščata rani na rokah in nosita grozd oziroma klas. S tem je iz navadnega trpina, kakor ga poznamo iz prikazni papeža Gregorija, nastal mistični simbol Evharistije v podobi kruha in vina. Isto ikonografsko zamisel srečamo v koroškem gradivu dvakrat v zvezi s slikanim stenskim tabernakljem, v Deutsch-Griffenu in v Vratih, tretjič pa kot samostojno podobo pri Sv. Štefanu v Spodnjih Trušnjah.

Nočem iz teh neumetnostnih sestavin sklepati na kake ožje zveze med našim mojstrom in temi deli na Koroškem. Vendar pa nam odkrivajo neko miselno skupnost, v kateri se pri Janezu še malo razvite ikonografske ideje pozneje razrastejo v simbolno, tipološko in mistično zapletene miselne zgradbe celih versko poučnih ikonografskih sestavov (zlasti v Vratih simbolično Križanje in stenski tabernakelj in v Deutsch-Griffenu stenski tabernakelj). Te miselne skupnosti, ki skozi več desetletij živi v koroškem stenskem slikarstvu, moramo nedvomno prišteti tudi Janeza Ljubljanskega.

Po doslej povedanem se zdi, da je Janez skoraj izključno miselno in slogovno iz svoje koroške šole razločljiv umetnik. Nobenega dvoma ni, tako prica njegovo ohranjeno delo, da se je dobro uživel tudi v umetnostno ozračje Kranjske, posebej Gorenjske, ki se v mnogočem razlikuje od koroškega. To velja predvsem za okrasno in ikonografsko strogi organizem slikanega prezbiterija, ki je na Koroškem idejno sicer živ, formalno pa koroškemu spomenišskemu gradivu skoraj tuj. Janez ga je na Kranjskem dvakrat obojestransko idealno uresničil. Drugo je formalni zasnutek slikane ladje v obliki enotnega figuralnega friza — traka, ki nad nizkim pritličnim zastorom pokriva stene v vsej višini in katerega enotnost je izražena predvsem v širokih, krasilno bogatih obrobni in delilnih pasovih. Na Muljavi je Janez ustvaril največje ohranjeno delo te vrste. Če to zares monumentalno zasnovo primerjamo s poslikanimi ladjami drugod, n. pr. v Turnišču, kjer je bil dekorativno s slikarijo obvladan še večji prostor kakor je muljavski, ali s koroškimi primeri obvladovanja velikih stenskih ploskev, n. pr. v Vratih, Deutsch-Griffenu ali Gerlamoosu, se kmalu prepričamo, v čem je bistvena razlika med gorenjsko monumentalnostjo, ki je tako učinkovita v Gostečem, Sopotnici, pri Sv. Lovrencu nad škofjo Loko in drugod, in onim načinom. V vseh zgoraj naštetih in drugih primerih obvladuje slikar ploskev stene

predvsem mehanično z delitvijo po pravokotni mreži, ki dekorativni izpolnitvi ploskve sicer ustreza, odreka pa se monumentalnemu načelu formalne celote.

Janez Ljubljanski je po svoji šoli in slogu koroški slikar, prilagodil pa se je v svojih kranjskih delih vsem bistvenim posebnostim kranjskega slikarstva, ki sta ikonografsko dekorativna enotnost miselnega in krasilnega organizma prezbiterija, v oblikovnem pogledu pa težnja po monumentalnih enotah. Janez je torej v pravem pomenu koroški in kranjski slikar tudi po značaju svoje umetnosti, ne samo po zunanji usodi svojega življenja.

(Dalje prihodnjič.)

BEGINA SIMFOROZA

Felix Timmermans / Ksenija Jelšnik

Križev pot.



Samotno tih je beginski dvorec v opoldanskih urah. Ljudje in begine so si že zjutraj oskrbeli na trgu in v prodajalnah vse potrebno. Ljudje so doma in vroče sonce se upira ob zaprta vrata. Na bakrenem petelinu vrh zvonika čepi vrana in po čistem, belem tlaku se podi jata vrabcev.

Vrtovi pred hišami so polni pisanega cvetja in ko sije nanj oblastno sonce, se človeku kar zasolze oči.

Bohotni grmi španskega bezga, vijolice, kapucinke, potonike in sončnice se košatijo v živih in kričečih barvah.

Za Simforoza je to najlepša ura, da odmoli križev pot. Po cerkvenem zidu in na stenah nekaterih hiš vise slike s škrljnatno strešico.

Podobe so že stare, postave na njih debele in sladkobne. Starost jih že načenja, barva na njih blede in odpada.

Na Kalvariji sedi sredi vijolic in majhnih mirt pod modro, leseno streho naša ljuba Gospa z mrtvim Jezusom v naročju. Tu na Kalvariji je tudi prva postaja: Jezusa obsodijo na smrt. Pilat in Jezus sta že precej obledela, ker padajo nanju sončni žarki skozi špranjo v strešici, v kotu pa je še dobro videti vrata v palači in skozi je med drevjem ravno pot do vodnjaka.

Ko Simforoza tu odmoli, se prikloni žalostni Materi pod križem in zavije v Šmarjetno ulico.

Ob cerkvenem zidu sedi v gosto zamreženi hišici debel kip Sina božjega, na sebi ima škrlaten plašč z zelenim robom in železna trstika mu tiči v zvezanih rokah. Ta Jezus ima sivkastorjave ustnice in njegove oči gledajo bridko in nezadovoljno v svet. Simforozi je vedno tesno pred to sliko, posebno zvečer, ko gori pred njo velika svetilka. Ko je tam vsa zbegana zmolila rožni venec, krene k drugi postaji, ki je na drugem oglu cerkve.

Simforoza prebere napis pod sliko:

Glej, križ mu nalože
na ranjene ramé;
objame ga voljno
in nese vseh dolge.

Potem krene med vodnjaki in modro ometanimi vrtnimi zidovi, čez katere sili nagnoj, na desno v Ulico ob jarku. Tu so vse hiše rdeče, med vrstami opek pa teko bele črte, vratca so okrogla in visoka okna so zamrežena.

Na vsakih durih je napis. Tu »Na gori Oljki«, tam »Pri sladkem imenu Jezusovem« in tam »Pri gori Patmos«.

Srce ji prične močneje utripati, ker bo prišla kmalu do Martinove hišice. Že dolgo ga ni videla, njeno srce pa ga niti za trenotek ni pozabilo. Martin je bil pri duhovnih vajah v nekem samostanu blizu Antwerpna in predvčerajšnjim se je vrnil.

Simforoza si ne more več utajiti: če ga le dva dni ni videla, se ji zdi, da je ves svet proti njej.

O, ko bi ga danes videla! Samo za hip! Potem se bo spet umirilo ubogo srce in vsa zapuščenost bo prešla. Pa zakaj ji tako močno bije srce? Saj na vsem tem ni nič slabega. Begina je in begine lanko še vedno izbirajo med redovnim in zakonskim stanom.

Simforoza ne mara razglabljanja, otrese se teh misli in naglo, kakor da bi jo kdo podil, roma od postaje do postaje.

V Ulici vernih duš stanuje Martinov stric, gospod kaplan. Simforoza ga vidi, kako sedi za oknom in sklanja svojo plešasto glavo nad debelo knjigo. Na beginskem okopu za hišo mole mogočna drevesa s svojimi bujnimi vršiči visoko v zrak. Vrata, ki vodijo na okop, so odprta in pogled skozi na široko polje in reko proti modri stolnici daljnega Mechelna je kakor starinska slika.

Simforoza mora zdaj v Sončno ulico, kjer stanuje Martin. Vsa je zbegana, rdečica jo obliva in sunkoma diha.

Martin je na vrtu in si daje opravka z rožami.

Na glavi ima slamnik s širokimi krajci in na nogah rumene cikle.

Simforozini koraki veselo zazvene v sončno tišino in Martin se ozre.

»Ej, dober dan, gospodična Simforoza,« ji pokima v zadregi in ker mu ne odgovori, prične znova: »V taki vročini, in na poti?«

Simforoza se ustavi in odgovori s tresočim se glasom:

»Človek ne sme biti občutljiv, saj tudi vi niste. O, kako lepe rože!«

»Jaz pa moram biti vaje vročine, gospodična,« ji odvrne in zardi. »Saj vendar živim od sonca. Kaj bi neki jaz in moje rože počele brez njega? Tole vzemite in jo denite doma v kozarec,« ji pravi in ji dá temnorumen, rdeče obrobljeno vrtnico, ki nosi ime »Gloire de Dijon«.

Simforoza ne ve, kaj naj stori, tako se je prestrašila; pogleduje Martina in spet rožo in potem bi mu rada nekaj povedala, kar bi mu šlo do srca.

»Lep poklic... vedno vas obdajajo vonjave in lepe barve... Žena... s katero se boste poročili, bo lahko zadovoljna.«

»Ali tako ljubite cvetice, gospodična? Res?... Potem je škoda...« Martin zardi in umolkne.

»Kaj je škoda, Martin?« vpraša naglo Simforoza in roke se ji tresejo.

»No, da...« okleva Martin. »Potem se boste morali poročiti s kakim vrtnarjem,« se namuzne.

Simforozi se zdi, da ji zmanjkuje tal pod nogami. Velika opojnost jo obide. Oprijeti se mora železne ograje, vse se vrti in ziblje okoli nje in mrzel pot ji stopi na čelo.

»Martin... Martin,« zastoka. »Oh, ko bi ljubi Bog...« Več ne more. V pismu mu bo vse natančno razložila. Glej no, s kako resnim obrazom jo opazuje Martin. Celó je nabral v gube in debelo gieda. In ne more razumeti, zakaj počenja Simforoza tako reč, pa misli, da ima preveč skrbi in pravi, da bi jo potolažil:

»Vse bo še dobro, gotovo... Pomislite samo, kako je bilo z menoj... Kdo bi si bil to mislil, ko sem prišel v beginski dvorec! Celó tedaj, ko sem delal pri vas, se mi še niti sanjalo ni. Potem pa je nenadoma tako prišlo, pri duhovnih vajah, ki sem jih opravil pri očetih kapucinih. Le verjemite mi, kar Bog stori, vse prav stori.«

»Martin! Martin! Kaj... kaj... kaj meniš s tem?« ga prekine Simforoza.

»No, da,« pripoveduje Martin mirno s ponosnim, odkritim smehom in kaže svoje bele zobe. »Ali še ne veste? Ali vam moj stric, gospod kaplan, še ni povedal? Torej, gospodična, šel bom h kapucinom. Če bo božja volja, bom v štirinajstih dneh že v samostanu!« in otroško veselo se ji zasmije.

»Martin...« Simforoza ne more dalje, obrne se in zbeži. Čisto je pozabila na zadnjo postajo križevega pota. Od daleč sliši, kako ubira organistka pesem na harmoniju.

Martin, ki ima poln naročaj belih in rdečih rož, je ves začuden in prepaden in ne more razumeti Simforozinega ravnanja. Zaman razmišlja o tem in nepremično stoji na vrtu, medtem ko mu pronicajo sončni žarki skozi slamnik in oblivajo rože z zlatim sijajem.

Ta čas stoji Simforoza sama doma v kuhinji in solze ji teko nevzdržema čez lice. Rumeno vrtnico stiska v rokah in krčevito joče: »Martin, Martin, zakaj si me zapustil!«

Procesija.



n dan samo še in Martin pojde h kapucinom.

Simforoza je to zelo zadelo in prisrčno moli k naši ljubi Gospe, da bi vzdržala pri današnji procesiji. Danes je za procesijo res lepo vreme. Nebeški obok je ves moder in zlat in srebrn s škrlatno nadahnjenimi oblaki.

Vsa ta svetloba se upira v beginski dvorec in kreše iskre in žarke iz bakrenih in steklenih svečnikov, ki stoje med dišečim cvetjem, ob strani svetih podob po oknih in belo pogrjenih mizah.

Zastave plapolajo s strmih, zobčasto zidanih slemen, na svečah migljajo plameni, cesta je pokrita s pisanim papirjem in belim peskom, šipe in vrtovi trepetajo v gromečem zvonjenju.

Procesija že prihaja! Ljudje se umikajo h kraju ceste in pred hiše in z lahnimi, svečanimi in vendar veselimi zvoki godbe se bliža lepa procesija.

Simforoza stopa pred nebom, zadnja je med beginami, ki gredo kot častna straža. Na glavi imajo belo tenčico in v rokah zelene voščenske; tako gresta po dve in dve. Simforoza gleda sprevid pred seboj, ki je lep in pisan kakor velikonočna butara; dekleta gleda, bandera, svetilke, stare očance, svete podobe in skrinjice s svetimi močmi. Za njo pa stopa pod modrim, zlato pretkanim nebom v oblakih žlahtnega kadila, sredi srebrnega zvončkljanja in latinskega petja dobro rejeni, zastavni župnik. Pred svojim rdečim obrazom, ki ima dvojni podbradek, drži bleščečo se monštranco.

Nebo nosijo štirje krepki fantje, ki imajo rdeče suknje in bele srajce na sebi, in vprav za Simforoza stopa Martin.

Simforoza to ve in čuti in ne more moliti in pri petju ji obtiči glas v grlu.

Oh, kako vse drugače je bilo lani! Kako blazeno je bilo takrat njeno mlado srce med tem kadilom, temi barvami in tem petjem. Kako ponosna je bila in kako jo je prevzelo! Danes pa ji je tesno pri srcu. Še vedno ljubi Martina in kar shujšala je. Ni ga več videla. Kakor miška je ostala osramočena in žalostna v svoji hiši; smuknila je samo k maši in nakupovala okrog poldne, ko so bili vsi že pri kosilu. Bala se je, da je Martin drugim pripovedoval o onem dogodku. Če je le videla gručo ljudi, je mislila, da govoré o njej. In zdelo se ji je, da jo je zakristanka zasmehljivo pogledala, prednica pa nalašč prezrla. Čez teden dni pa je opazila, da Martin ni črnil nikomur niti besede in težak kamen se ji je odvalil od srca. To jo je osvobodilo in spet se je upala med ljudi. Bala se je že, da jo bodo spodili iz beginjskega dvorca ali da jo bo župnik strogo pokaral. Toda nihče ni vedel nič.

Pa vendar se je izogibala Martinu. Ni se hotela več srečati z njim in nič več ni obiskovala križevega pota po lierskih ulicah, ampak ga je molila le v cerkvi.

Medtem pa jo je razjedala velika bolest in čeprav se je Bogu na ljubo vdala v svojo usodo, ni mogla pozabiti Martina, in zavest, da bo šel za vedno daleč od nje, ji je tičala v srcu kakor meč. Noč in dan je razmišljala o tem in mnogo solzá je obviselo na njenih dolgih trepalnicah.

Odkar ji je bil dal ono lepo vrtnico, se ga je izogibala in sedaj stopa on, ki ga ljubi, tik za njo in je z vsem srcem pripravljen, da vstopi za vedno v samostan. Nič več ga ni videla, slišala je samo, da si je pustil rasti brado, ki mu, kakor pravijo, zelo dobro pristoji.

Rada bi se ozrla, pa si ne upa radi ljudi in radi njega in ker se pred Bogom ne spodobi.

Rdečica ji oblije lepo, gladko čelo in da bi premagala skušnjavo, gleda trdno v čadasti plamen debele sveče, ki jo drži v roki. Glavo ima vročo, srce ji divje udarja in boji se, da se bo zgrudila.

Pa moli k sveti Begi, da se ne bi ozrla. Za sabo sliši Martinov korak in čuti njegov pogled na svojem hrbtu. Dolgo ne bo več vzdržala. Bori se in ne odneha in srečna je, da je tako močna. Toda na Kalvariji se procesija ustavi. Tu bo župnik z Najsvetejšim dal blagoslov.

Vse je utihnilo, tudi godba in mrmranje rožnega venca.

V sončnih žarkih valovi modri dim vonjavega kadila in begine pojó z nežnimi glasovi Tantum

ergo. Dva vrabčka čivkata z njimi. Ljudje so pokleknili. Med svečanim molkom, ki ga bo prekinil strežnik s trikratnim zvončkljanjem, se Simforoza vendar ozre in sreča jasne Martinove oči, ki jo bratovsko prijazno gledajo. On se nasmehne in ji pokima.

V tišino trikrat zapoje zvonček, slovesno in počasi, potem zadoni rog, godba prične vzneseno in praznično. In znova mrmrajo ustnice »Zdrava Marija«, obleke in bandera zašume. Procesija stopa dalje v vonju kadila, med petjem in srebrnim zvončkljanjem. Simforozin glasek je spet prost. Kri ji veselo polje po telesu. Ne ve, kaj naj počne od veselja, ker jo je Martin prijazno pogledal! Srečen vzdih jo je rešil vse žalosti in vse bridkosti in četudi ve, da bo pojutrišnjem odšel, je vendar brezmejno vesela njegovega lepega pogleda.

Pa se znova vzbude želje in hrepenenje.

O, če bi mu mogla vse povedati, preden odide, kako lepo bi bilo tako slovo! Potem je ne bi nikoli pozabil za samostanskimi zidovi. Kako dobro de, če veš, da nekdo, ki ga ljubiš, vedno misli nate!

Smejati se mora neumnemu domisleku, toda ko je zavila procesija v tretjo ulico, je trdno sklenila, da bo na samem govorila z Martinom, preden odide.

Sedaj se ne ozre več, ker se boji, da bi zabrisala spomin na lepi trenotek, ko jo je pogledal. Ko je tako srečna!

Ko leži zvečer v svoji veliki postelji, nad katero so napete bele zavese, gleda zvezde na nebu in s tihim smehljajem govori sama s seboj: »Ali bo še hotel h kapucinom, ko mu bom vse povedala?«

Slovo.

Dež rosi pokojno na strehe. Simforoza čaka Martina na beginskem okopu in obupana sklepa roke, ker se boji, da ga ne bo.

Sinoči v mraku mu je potisnila majhen listič pod vrata njegove sobe, kjer je že gorela luč. Na tem listku je bilo napisano: »Martin, preden odideš v samostan, ti moram na vsak način še nekaj povedati. Pridi ob osmih k trem brezam na beginskem okopu. Tam te bom čakala. — Begina Simforoza. Ne povej o tem nikomur nič in raztrgaj listek.«

Ali bo prišel, ali ga ne bo? Nepotrpežljivo hodi Simforoza po beginskem okopu sem in tja pod visokimi drevesi, na katere šumi dež.

Grlo ji je suho in srce ji drobno utripa. Mrak vstaja iz zemlje in ovija drevesa v svoj temni plašč. Nekje spremlja kos s čistimi glasovi pesem dežja.

Beginski okop je kakor cerkev, v kateri so drevesa stebri in pokrajina za njimi pisana steklena okna.

Simforozu je tesno in veselo pri srcu. Tesno ji je od pričakovanja, vesela pa je, da dežuje. To se ji zdi velika sreča. Vsaj ne bo nihče prišel, niti župnik niti kaka begina niti kdo drugi iz dvorca. Nihče ne bo videl, da govori z Martinom. In čeprav bi kdo videl! Vsakdo bi mislil, da je to samo naključje. Kdo bi zameril begini, če govori s fantom, ki bo šel jutri v samostan?

Kdaj pa kdaj pade debela kaplja na njeno belo čepico.

In spet stopa mimo treh belih brez. Njega še ni, pa saj še ni odbila ura osem. Kako počasi teko minute! Nenadoma ji je žal, da mu je pisala. Zdi se ji le nekoliko preveč drzno za begino. Toda kar je, je in se ne dá več spremeniti. Najrajši bi se obrnila in šla domov, toda kaj bi mislil Martin, če pride?

Skoraj bi bilo bolje, če ne bi prišel; oh, ko se pa tako boji! Kaj bo! Bog ve, kako bo hud! Kaj neki si misli o njej? Najbolje bo, če pride, da mu bo potožila svoje gorje. Vse mu mora povedati, srce ji je prepolno in ne more več molčati.

Oh, ko pa ima Martina tako rada! In medtem ko hodi mimo treh brez, ki se belijo pred temnim zidovjem beginskega dvorca, ponavlja sama sebi besede, ki mu jih bo povedala.

Leno in počasi udari ura v zvoniku osem in takoj nato sliši Simforoza korake za seboj. Ne upa se ozreti in obstati mora, ker so ji noge kakor svinec.

»Ali ste vi?« vpraša Martin tiho in boječe.

Simforoza se okrene k njemu in vzdihne s slabotnim glasom: »Dober dan, Martin.«

Ta jo začudeno pogleda in v somraku opazi Simforoza njegov smehljaj in njegove lepe, bele zobe.

»No...« se obotavlja Martin in smehljaje se nabere ustnice. »Zakaj ste...« Toda ne upa se dalje, ker je Simforoza osramočena povsila oči.

Martin sliši, da ihti in vidi, kako si s prstom briše oči.

»Oh, Martin!« vzdihuje Simforoza... in nenadoma bruhne v jok.

Martin se prestraši, ker ne ve, kaj naj reče. Dež rahlo šumi in pada na liste dreves in vse naokoli je tako tesnobno tiho.

»Kaj pa je, Simforoza?« se vendar opogumi in v zadregi puli prvi mah svoje redke brade.

Simforoza gleda proseče k njemu: »Ali pojdeš sedaj za vedno odtod, Martin?«

»Da, Simforoza,« se razveseli fant, »in v samostanu bom mnogo molil za vas!«

Simforoza zapre oči in se bridko zasmije: »Hvala ti, Martin, hvala.«

Martin je ne razume. Simforoza čuti in ve, da je ne razume, a nima moči, da bi odkrila svoje srce pred njegovim čistim, nedolžnim pogledom. Velika bolečina ji prebode srce, solze ji teko po licih in naglo prime njegovo veliko, toplo roko.

»Z Bogom, Martin, z Bogom,« se ji v joku izvije iz grla in velika kaplja dežja pade na njuni roki. Kos v vejah žvižga še nekaj osamljenih glasov in onstran reke zamuka krava.

In kakor da se je vdala, ponovi Simforoza: »Z Bogom, Martin!« Roka ji rahlo zdrsi iz njegove, poskuša se mu nasmehiniti, nato pa naglo odide ter si z rdečim robcem briše oči.

V svoji bolesti upa, da jo bo Martin poklical nazaj, on pa je obstal in gleda z napol odprtimi usti in spuščeni rokami za njo.

Dež rosi v svoji enakomerni pesmi na strehe in drevje in zvečerilo se je. (Dalje prihodnjič.)

POTA

Joža Vovk

Kot vzbočena dlan me je noč pokrila.
Dušo od vseh strani je temà oblila.
Pred očmi mi je zvezdno nebo ugasnilo.
Sanje v jutro dremotno mi nemo mro.

Zdaj v svoji duši gledam zvezdno nebo:
vše daljne zvezde na mojem nebu krožijo
in mislim mojim nevidne roke prožijo.
In misli vse in zvezde vse
v objemu hité, hité
neznano kam prek sto poti...

/ Več nisem sam. /

A pota vsa se križajo
in ceste vse se bližajo,
z daljav se naglo vračajo,
na drugo stran neba obračajo
in vse v neskončnem obzorju nekje
onemogle se v medli temi razgubé...

Vse zvezde in moje misli vse
po teh cestah hité, hité
in z njimi vred tonejo,
z njimi vred se gubé...

ZARJA

France Arnšek

Zarja spava v trudnih mi očeh.
Vse sence v mojem srcu v mraz hitijo,
le gore v sončnem žaru še bedijo.
O hrepenenje po vrhovih teh!

Zadnjikrat pogledam v zlato sled:
»Ko pridem k vašim čarom, ve planine,
mi v novih daljah nova zarja sine,
vre novo hrepenenje v moj pogled.«

Lepa zarja zgine v misli tej.
Hrepenenje z njo je leglo tajno;
ostalo je pa eno, sladko, bajno:
moj duh se koplje onstran mračnih mej.

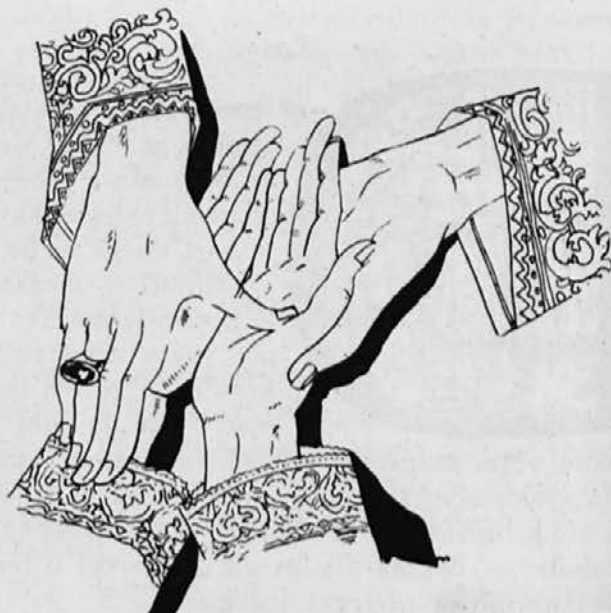
PASTIR

Ivan Čampa

Nežna, kakor mačica na vrbi
trkaš vsak večer na mojo dver,
v tihi me sprašuješ skrbi:
»Bova gnala
ovčke bele — misli svoje — v nočni mir?«

Mesec bisere nebesne šteje,
v logu kraj poti srebro izvira,
vetre mil nad čredo veje,
tebi v žalosti oko otožno umira.

Moja čreda je tako velika,
da je ti ne boš nikdar preštela,
in skrivnosti, ki me v daljo vabi,
nikdar, nikdar ne dojela.



GOSPOD, MAZILI IN POSVETI TE ROKE PO
TEM MAZILJENJU IN NAŠEM BLAGOSLOVU!

Miha Maleš: Novomašna podobica.



PISANA TRATA

ŽENITOVANJSKI OBIČAJI V SLOVENSKI KRAJINI

Vilko Novak

Izmed ljudskih običajev so se v Slovenski Krajini najbolj razvile in ohranile šege in navade, ki so v zvezi z ženitovanjem. Ta svečani starinski ceremoniel je bil do zadnjega časa za preprosto ljudsko pojmovanje nekaj, kar se ne sme opustiti. Vendar pa se od leta do leta opuščajo razni deli iz skupine teh običajev in kmalu bodo redke vasi, kjer se bodo še ohranile vsaj najbistvenejše navade.

V ógledi.

Ker oblika »ogledati« v narečju Slovenske Krajine ne živi, je jezikovni čut ustvaril iz izraza »v ógledi iti« novo besedo »vóugledi«, ki ji že malokdo čuti prvotni pomen in jo jezikovni čut že veže s pojmi »vogel, vogláríti« (= okoli oglov postopati). Beseda snubiti sploh ni več znana, dasi je v starih tiskih ohranjen izraz »snóbok« (snubec); snubca imenujejo »vogleđnik«. Dandanes se snubljenje vrši na zelo osebne načine in je odvisno od značaja poroke, to je, ali se snuje po srčnem nagujenju ali na gospodarskem temelju. Če gre za prvo, tedaj je snubljenje le zunanjega značaja, če se pa pogajajo za kako njivo več, tedaj zve vsa vas za vse podrobnosti in večkrat se ob takih spletkah nameravana zaroka »razmeče« ali »razdere«. Nekdaj se je tudi snubljenje vršilo po ustaljenih običajih, po katerih je moral fant k nevestinim staršem poslati »starešino«. Ta je imel obširen govor, utemeljujoč potrebo zakona, nato pa se je moral pogoditi za nevesto. Ko so določili čas poroke, je starešina naštel, kaj vse bo pustil pri hiši do tistega dneva: »eden štrtnják vina, bika trtjáka, gosaka petaka, reco kveco, tolstega brava, kokota pevca«.

Če pa je šel starešina v ógledi v spremstvu snubca, je začel svoj nagovor z besedami: »Šla sva s tem mladencem po svetu kakor čebela po cvetu in sva prišla v log, kjer so ptice veselo s parom letale; šla sva dalje do vodine, kjer so ribe s parom plavale — in tedaj si je mislil mladenec, da bi bilo dobro, če bi si tudi on poiskal tovarišico. Izročila sva se Bogu v roke, prikazala se nama je zvezda in naju peljala naravnost k vaši hiši« itd. — Ko je bila zaroka dogovorjena, sta zaročenca zamenjala darila, in sicer je »mladoženec« dal »snehic« 5 goldinarjev, od katerih pa je moral manjkati en »petič«, nevesta mu je pa dala robec in pogačo.

Po tem gredo k »zapisávanji« v župnišče. Navadno spremljata zaročenca dve starešini in »posnehálja«, ki je žena enega izmed njiju. Ta nosi v robcu koščke »vrtanika« ali drugega peciva, s katerim obdaruje tiste, ki jih med potjo srečajo. To pecivo je treba naglo jesti, češ da bo nevesta rajši govorila in ne bo preveč sramežljiva. Po zaroki se vršijo na

nevestinem domu »zàpitki«, kjer se zbero starši in se domenijo glede poroke. Mlada dva sta sedaj v »zàročkaj«.

Pozvačín.

Že teden, dva pred poroko — medtem v cerkvi »ozávajo« (oklicujejo) mladožence — hodita »pozvačina« ali »zváča« vabit na gostovanje. Redko hodi eden sam. Pozvačina imata čez sebe pripete pisane rute in brisače. Čez pleča visi pozvačino »kúlač«, to je lesena čutara z dvema predeloma; v prvem nosi vino, v drugem pa proso. Včasih ima dve čutari in v vsaki eno imed »pijač«. Če tedaj na cesti komu ponudi »mleko naše snehe« in pivec hlastno nagne, se lahko zgodi, da si nasuje prosa v usta. Na glavi nosi pozvačín visok »klobúk«, okrašen s papirnatimi cvetkami in s pavjim perjem, čez obraz pa visijo raz klobuk pisani papirnatí trakovi, tako da ga ni moči hitro prepoznati. Okoli kolen mu žvenketajo zvončki, v roki nosi leseno sekiro, na katero je pripeta ježeva koža, v drugi roki pa ima rog »krnét«. Tako hodita od hiše do hiše, uganjajoč burke in norčije, nagajata slehernemu ter tekata za psi in za otroškimi procesijami, ki jima sledijo. — Ko prideta do hiše, kjer menita vabiti, hodita po dvorišču in okoli vrat, gledata v svoj »zemljevid« (kak star časnik) in se končno po dolgih šaljivih pogovorih pokažeta v sobi. Navadno zvač prešteje kote v sobi in pravi, da je gotovo prav prišel, ker stoji peč v četrtem kotu. Nato slovesno začne vabilni govor: »Mir, krščanski in božji blagoslov želim tej pošteni hiši! Jaz sem poslan k vam od I. I. in njihove tovarišice, od njihove hčere in nje-nega zaročnika, ki sta se odločila za sveto hištvo in hočeta prihodnjo nedeljo obhajati prvi dan svojega radovanja. Tudi vas hočeta vzeti med svoje goste in vas vabita na lep košček kruha ter na dve, tri kupice vina, s katerim ju je Gospod Bog blagoslovil. Zato se z ničimer ne izgovarjajte, marveč imejte pripravljene trde mošnjé, brze peté, ostre nožé in glasne golté.« Nato pove zvač evangelij sv. Janeza o svatbi v Kani. Potem pa nadaljuje: »Tudi nas je Gospod Kristus blagoslovil. Imamo ujeto senico, ki jo devet bab že tri dni skube in s tem perjem nasteljemo okoli hrama, da bi padel na mehko, če bi kdo padel. Mesa imamo čudo: bika smo krmili, na rženi bilki privezanega, in smo ga ubili. Ustrelili smo prašiča ter ga peljali prek po radmožanskem polju, kjer se še sedaj pozna brazda. Ta prašič je imel toliko sala, da nismo vedeli kam z njim. Prišla pa je deklíčka, pograbila ga v predpasnik in odnesla na podstrešje, kjer ga je skrila v lešnikovo lupino; pa je prišla mravlja in vse snedla. Slanino smo pa obesili na sleme, a vrv je ni mogla pridržati, utrgala se je, slanina je padla dol in podrla devet tramov in mostnic, končno pa je obvisela na pajčevini, ki jo je komaj pridržala. Še nadalje, če bi nam zmanjkalo mesa: poslali smo nago cigansko dete na suhi prod ribe lovit, ki jih v nedra meče. Še nadalje smo poslali v gozd tri lovce divjačino streljat: eden je slep, drugi je šepav, tretji pa sploh nič ne vidi. Slepi bo streljal, šepavi bo lovil, oni, ki nič ne vidi, bo pa našel. Zato se nikar ne bojte, imeli bomo dovolj hrane. Mura je pogorela, voz za vozom pečene ribe vozi; zakaj po petkih si bomo hrano spreminjali. Šlo je dalje dvajset lovcev zverino streljat

in so streljali, da je padla lisica, lisica na zajca, zajec na srno, srna na jelena, jelen na volka, volk na brava, brav na bika, bik na kozo, koza na ovco, ovca pa v skledo. Vina imamo dosti. Kupili smo dva polovnjaka od pólanskega Bedrnjaka: v enem manjka za ročaj motike, v drugem pa malo več. Zato bodite pripravljene. Vrh tega pa so obljubili tudi to, da vam želijo vaš trud povrniti z dostojnimi dobrotami, ako Bog blagoslovi in podaljša njihovo življenje. To so besede moje k vam na kratko!»

Pozvačin pa zna začeti svoje vabilo tudi z obširnimi poetičnim uvodom, n. pr. takole: »Ali je doma gospodar te poštene hiše in njena gospodarica? Mislim, da sta doma, pri peči sedita in se tako nemilo držita, kot jaz žalosten hodim. Nisem mogel najti vašega domovanja. Z veliko žalostjo sem ga iskal tam doli pri Radgoni in gori pri Kaniži, pa ga skoro ne bi mogel najti. Šel sem po velikem dolu in sem videl na visokem bregu mlado devojko, tako grbasto, da je hodila s palico. Vpraševal sem jo po vas. Takole mi je odgovorila: »Kaj me sprašuješ! Pojdi čez Muro in Dravo, tam najdeš v velikem gozdu mojo najmlajšo sestro in ona ti pove.« Šel sem po lepi zeleni trati, do kolena po blati. Tedaj pridem do gozda, pa najdem tam velikega orla, skoro manjšega od palčka. Njega sem vprašal za to devojko. Ta me je vodil po tem gozdu še sedem let. Komaj sva prišla do nje: sedela je v neki luknji. Vprašal sem jo, ker vé za vse poti, kod je vaš dom. Odgovorila je, da je hodila tu pred dva in devetdesetimi leti. Toda povedati ni mogla, le pokazala mi je z desno nogo sem proti vam. Trkal sem in odprlo se mi je, mislim tedaj, da nisem zablodil. Povedati vam hočem, čemu potujem k vam že sedem let.« In tu nadaljuje z običajnim vabilom kakor zgoraj.

Na njegove besede primerno odgovori hišni gospodar, nakar ga povabijo k mizi. Gospodinja postreže, pozvačin pa ponuja vino iz svoje čutare in kruh, ki ga nosi s seboj v torbi. Gospodar mu nato dolije vina, tako da je čutara zmerom polna. Tako posedijo v razgovoru tudi uro. Zato ni čudno, da pozvačin proti koncu svoje službe že toži, da je postal v resnici neumen od mnovega norenja in od pijače; saj hodi teden, celó dva, dan na dan okrog.

Gostüvanje.

Že teden dni pred svatbo se zberejo kuharice in začnejo peči vrtanike ter pripravljati vse potrebno za gostijo. Povabljene gospodinje pa medtem prinašajo najrazličnejše darove v obliki živil. Kjer je navada, si tudi mladoženca pošljeta darove: on njej židano ruto, ona pa njemu dvojno perilo, kjer zaveže srajčne rokave, češ da je potem mož ne bo mogel tepsti.

Poroka se navedno vrši v nedeljo z

veliko mašo. V cerkev se napotijo peš: spet nosi posnehálja vrtanike in jih deli na poti, dva »družbina« (druga) in dve »posvárbici« (posvatbici — družici) ter godba ali vsaj harmonikar. Ko gredo iz cerkve, jim prideta nasproti tudi pozvačina, ki vso pot vriskata in če gredo peš, plešeta pred sprevedom.

Kosilo se vrši na nevestinem domu in traja pozno čez popoldan.

Pred večerjo gredo družbani in posvarbice, starešine s posneháljo, pozvačini in godba k nevestini botri »p o p l e t e n č e k«. Tam se nekoliko pomudijo nato pa družban med godbo odnese veliko ženitovanjsko pogačo, okrašeno s papirnatimi cvetkami. V gostijski sobi položijo to pogačo, »bosman« ali »pletencek«, na mizo.

Ko je večerja pripravljena, se prične običaj, da »se noter prosijo«, to je pogajanje za nevesto. Nevestin starešina sedi v sobi z nekaterimi ljudmi, ženinov pa je v veži, okoli so zbrani otroci in drugi. Sedaj posadi starešina, ki je zunaj, kateremu izmed otrok čez glavo košarico brez dna in gre s tem »korbülcem« v sobo. Predstavi ga, češ to je tista stvar, ki jo želite kupiti. Ko ga »notranji« starešina zavrne in da otroku vina in kruha, odideta oba iz sobe. Nato pelje starešina v sobo deklico, odraslega fanta in dekle, a vselej se ponovi isti prizor, prepleten z domislicami in ugi banji. Ko pripelje dekle, tedaj jo sprejmejo v sobi že z zanimanjem, češ nekaj prav podobnega smo kupili tu pri vas. Tedaj obljubijo, da bodo poiskali, če se res najde prava stvar, in poganjanje se konča. Soba se izprazni in svatje se pripravijo k večerji.

K večerji gredo v nekakem sprevedu: prvi gre starešina s prižgano svečo v roki, z drugo roko pa pelje nevesto, ki drži ženina za roko itd. Ko so vsi na mestu, odmoli starešina očenaš. Pri večerji strežejo družbani in pozvačini. Najprej prinese družban v skledi vode; starešina pove: »Prinesli so vode, mogoče se kdo od svatov danes še ni umil. Naj to sedaj stori!« Nevesta seže tedaj v vodo in poškropi svate. Za tem prinesejo sir in orehe ter lešnike. Starešina govori: »Naša nevesta je dolgo premišljala, s čim bi obdarovala svoje drage svate. Jabolka in drugo sadje se ne bi ohranilo do zime, zato se je pa spomnila, da bo nabrala lešnikov in orehov ter vas z njimi obdarovala.« Nevesta zagrabi in vrže po sobi orehov in lešnikov, ostali pa delijo sir.

Tedaj se šele prične prava večerja, ki traja pozno v noč, včasih do jutra. Ponekod se vrši namreč tako, da so med posameznimi vrstami jedil dolgi odmori, v katerih plešejo in pojo. Med večerjo gre nevesta okoli svatov in vsakega poljubi ali pasamo najbližje. Nato pa se vrši darovanje denarja, ki ga pobirajo družbani na krožnike. Ponekod se vrši poljubovanje tedaj, kadar prinesejo kašo na mizo. Stara navo-



Miha Maleš: Predpust. (Lesorez.)

dila govore tudi o tem, da je starešina imel posebne nagovore pri sleherni jedi, ki so jo prinesli na mizo, zlasti pri zelju in pečenki. A danes to ni več znano.

Med večerjo igra godba, ki obstoji navadno le iz harmonike in flavte. Plešejo polko, šotiš, čardaš, šujster polko, šamarjanko itd. Posebnost so »nákloni«, to je napitnice, ki jo mora izreči vsak svat v obliki želje mladožencema ali vsej svatbi. Náklon se začne in konča s pozdravom: »Fálen bojdi Jezuš Kristuš!« Poleg resnih in nabožnih, n. pr.: »Ko nam bo najteže, daj nam ljubi Jezus najlaže«, se vrstijo tudi šaljivi, kakor: »Želim našim mladožencem póлно hišo decé, šepasto kobilo in daleč v mlin!« Ko pije gost, igra godba »tuš«, svatje pa pojo: »Zdaj do pili, zdaj do pili, dobe njim na zdravje.«

Ko se bliža obvezni del gostovanja h koncu, spregovori starešina daljši poslovilni govor, v katerem se obrača do novoporočencev, nato pa se v nevestinem imenu zahvaljuje njenim staršem in sorodnikom, končno pa vsem svatom. S tem pa ženitovanje še ni končano. Kdor hoče, ostane še do svetlega dne. Prihodnji dan se vrši navadno še gostija na ženinovem domu.

Zjutraj gre nevesta v spremstvu posnehálje k maši. Ko se vrne, se vrši »kopànja«, to je nevesta deli na dvorišču otrokom razne jedi, pri čemer je nekda stala na kopànji (= korito, iz katerega jedo prašiči).

Prvo nedeljo po poroki se vršijo na nevestinem domu »prvešče«, ki se jih udeležijo najbližnji sorodniki.

Vraže in verovanja.

V zvezi z ženitovanjem je ohranjenih, a bolj v spominu ljudskega izročila kakor v resnici, mnogo vraž in verovanj.

Če bi se kako dekle rado omožilo in ne more dobiti ženina, tedaj naj vzame z dveh dreves po eno vejico in naj ju drgne. Na odrgnjenem mestu mora postrugati skorjo, jo okuhati in dati spiti mladeniču, ki bi ga rada dobila. Prav tako mora delati fant.

Ponekod stečejo na sveti post po obedu vsi neoženjeni na dvorišče in pograbiijo na »drvôtanu« drv. Ko jih prinesejo v kuhinjo, pokleknejo in jih preštejejo. Kdor prinese parno število, tisti se bo opustu poročil.

Na pust so kuhali prašičji hrbet, kosti so dekleta položila na lopar ter poklicala psa: kateri je pes odnesel kost, tista je verjela, da se bo kmalu omožila.

Ko odlaga nevesta venec, tedaj si ga mora hitro položiti na glavo tako dekle, ki se ne more omožiti, češ da bo tako hitreje dobila moža.

Ko pošilja nevesta ženinu darilo, ga ne smejo odnesti v torek ali petek.

V času zaroke ne sme nevesta karkoli delati. Tudi ne sme mrtve kokoši prijeti, ker bi sicer rodila mrtvo deco.

Če je več dvojic istočasno pri poroki, tedaj se je treba izogniti temu, da bi tretji pokleknil pred oltarjem, ker bi to prineslo nesrečo.

Preden gredo k poroki, mora vsak prijeti za vrč in ga stresti, nekdo pa mora prijeti za »kvako« na dverih. Ko pridejo od poroke, potoči posnehálja jajce

po tleh, nevesta pa ga preskoči, kar naj prinese srečo pri porodu.

Ko gredo po cerkvi, mora nevesta visoko gledati, da se ne bi spoteknila, in hitro govoriti: o, kako dolgo so nas »zdávali« (poročali; poroka = zdávanje).

Na poročni dan mora nevesta zelo paziti na venec, ženin pa na šopek, da ne bi kdo česa odtrgal, ker bi se s tem ohladila njuna ljubezen in bi eden izmed njiju moral kmalu umreti.

Orehi, ki jih meče sneha gostom, imajo čarobno moč, pravtako koščki »bosmana« ali »vrtanika«, ki jih dobijo svatje.

Če nevesta joče, ko pride na novi dom, tedaj se tolažijo: »Naj bo, če joka, tako bo imela krava več mleka.«

Za denar, ki ga darujejo na gostiji nevesti, je dobro kupiti čebelne roje, ker je baje pri takih čebelah vselej velika sreča.

Zvečer dajo mladožencema pod vzglavje vrtanik in »pint« vina, češ da jima tako ne bo nikoli zmanjkalo jedi in pijače.

Včasih so dajali v posteljo leskovo šibo, ki je rasla prav leto dni.

Ko gresta počivat, morata drug drugega sezuti in se pri tem s čevljem udariti, da bosta tako v miru živela. Drugje spet pravijo, naj ona njega udari, da bo imela vselej prvo besedo pri hiši. Tudi jedi naj prva pokusi, da bo močnejša.

Tretji dan po poroki ne sme iti mlada žena na svoj prejšnji dom.

Tisti, kateri prvokrat prvi zaspi, bo prvi tudi umrl.

O prihodnjih dneh novoporočencev pa pravi ljudska modrost, da »ni vsak dan gostüvanje«.

SLOVANSKE PRESTOLNICE

J. Šedivý

2. Zagreb v poznem srednjem veku.

Vpad Tatarov v vzhodno in srednjo Evropo je povzročil velik strah. Zakaj goreče vasi, opustošena mesta in razmesarjena človeška trupla so kazala njihovo pot. Svoje strasti in svojo divjo krvoločnost so uganjali celó na mrličih. Tako so po porazu Poljakov pri Legnici porezali padlim vojakom ušesa, napolnili z njimi devet vreč in jih poslali v Azijo svojemu vladarju v dokaz svojih uspehov.

Splošno se je pričakovalo, da se Tatari kmalu zopet povrnejo. Prav posebno se jih je bal ogrsko-hrvatski kralj Bela IV., ki so ga pripodili v divjem begu preko vse Ogrske in Hrvatske do jadranske obale, kjer se je le s težavo rešil. Zato je hotel svojo državo preplesti z gosto mrežo trdnjav in utrjenih mest, da bi se moglo ljudstvo vanje zateči ob drugem napadu in se braniti. Komaj so se razkropljeni prebivalci zopet vrnil v svoja opustošena domovja, je že izdal kralj Bela IV. leta 1242 v Virovitici tako imenovano zlato bulo, ki se še sedaj hrani v Zagrebu. Z njo je povzdignil kraljevski grad Gradec in vas okrog njega v svobodno kraljevsko mesto, kar pomeni začetek nove dobe v razvoju zagrebškega mesta.

Mestne pravice so bile tedaj zelo privlačno sredstvo. Odvzemale so namreč sebičnemu in brezobzirnemu plemstvu pravico, da bi se moglo vmešavati v

mestne zadeve. Medtem ko je bil kmet izroč en na milost in nemilost plemičem, ki so mu bili tožniki in sodniki obenem, so si mesta sama in svobodno volila iz svoje srede svoje upravnike, ki so jim delili tudi pravico. Na deželi so bili lastniki zemlje skoraj izključno samo plemiči, meščani pa so lahko svobodno razpolagali s svojim imetjem. Po zlati buli so si prebivalci Gradca volili vsako leto 3. februarja na dan sv. Blaža svoj »magistrat«. Njemu in vsej mestni občini je stal na čelu mestni »starešina« ali »vesnik«, ki so ga nazivali po njegovi glavni dolžnosti tudi sodnika. Pri sodnih in uradniških poslih mu je pomagalo osem izvoljenih »prisežnikov«. Med temi »prisežniki« je skrbel kapitan za mestno varnost in obrambo, »bilježnik« ali notar je opravlj al tajniške posle, obenem pa je bil mestni učitelj. Zagreb tedaj ni plačeval raznim odvetnikom na sto tisoče za zastopstvo v pravnih, ampak to službo je opravlj al zastoj mestni odvetnik, ki je kot nekak državni pravdnik tudi vlagal tožbe zoper tiste meščane, ki so se pregrešili zoper postave. Nadzorstvo nad mestnim sodnikom in ostalimi uradniki so izvrševali mestni svetniki ali zastopniki. V začetku jih je bilo malo, v 15. stoletju pa je njihovo število naraslo na štiri in dvajset.

Volitev mestnega »starešine« ali župana, uradnikov in mestnih svetnikov se je vršila na trgu v Gradcu ali sedanjem zagrebškem »Gornjem mestu (gradu)«. Sredi 13. stoletja je nastala na tem trgu cerkev sv. Marka, ki stoji še sedaj. Župan je prevzel oblast, ko je prejel obvestilo, da ga je kralj potrdil. Nato je skupaj z uradniki (»prisežniki«) prisegel v cerkvi sv. Marka ter prejel mestne ključe in žezlo kot znamenje sodne oblasti.

Svobodno kraljevsko mesto Gradec je dobilo od kralja tudi pravico, da se je mogel vršiti v njem sejem vsak ponedeljek in četrtek. Razen tega je podelil kralj mestu del svojega ozemlja proti Zagrebški gori. Meščani so pa bili dolžni opasati mesto s čim močnejšim obzidjem in tega vzdrževati ter popravljati. Če se je kralj zapletel v vojsko, mu je moral Gradec poslati na pomoč deset oboroženih vojakov; kadar pa je kralj obiskal mesto, so ga morali meščani ves čas gostiti z vsem spremstvom.

Mestne pravice so privabile mnogo Nemcev. Bavili so se z obrtjo in trgovino. Tako sta nastali predmestji Njemačka ali Šostarska ves in Nova ves. Med hišami teh naselbin, ki sta položili temelj poznejšemu »Dolnjemu mestu« Zagreba, so se razprostirali vrtovi prebivalcev Gradca. Od 15. stoletja se imenuje Nova ves Lončarska ulica, ali pa po istoimenem potoku in hribu tudi Ilica, ki je sedaj najvažnejša zagrebška prometna žila.

Gradec je začel od podelitve zlate bule naglo napredovati. Tja se je preselil s sosednjega hriba Zagreba tudi hrvatski ban. V Gradcu se je leta 1273 pod vodstvom bana Mateja sestalo hrvatsko plemstvo na zborovanje ali »sabor«, prvič na sedanjih zagrebških tleh.

Naglo širjenje Gradca je seveda nerad gledal Zagreb. Ta je obsegal tedaj občino Kaptol s palačami kanonikov ter naselbinami njihovih podložnih kmetov in prvotno popolnoma italijansko naselbino Vlaško ves. Sodno oblast nad njima je imel zagrebški škof. Sredi 13. stoletja jima je dovolil škof Štefan II., da sta si

lahko volili skupnega sodnika. Zagreb pa še ni imel obzidja. Zato so si izprosili zagrebški kanoniki od kralja Bele IV. nekaj ozemlja v Gradcu, ki so si ga utrdili, da bi se lahko v nevarnosti zatekli tja. Tako je nastal Popov stolp. Različna denarna vprašanja, zlasti pa mlini na potoku Medvednici in Popov stolp so dajali dovolj povodov za skoraj neprestane spore med Gradcem in Zagrebom.

Krvave borbe so nastale med njima proti koncu 13. stoletja. Mnogo Madžarov in Hrvatov namreč ni priznavalo Andreja III., zadnjega potomca madžarske vladarske rodovine Arpadovičev, za zakonitega kralja, ker so ga dolžili, da je sad materinega prešuštva. Gradec je stal na strani Andreja III., Zagreb s škofom na čelu pa se je potegoval za Anžuvina Karola Roberta, sorodnika Arpadovičev. Hrvatski knez Jurij Šubić je ponudil hrvatsko krono Karolu Robertu in ga privedel proti koncu leta 1300 v Zagreb. Nekaj tednov pozneje, po smrti Andreja III., je priznal tudi Gradec novega kralja in tako sta se pomirila oba sestavna dela sedanjega Zagreba.

Zagreb in Gradec sta Karolu Robertu mnogo pomagala, da je mogel zasesti tudi ogrski prestol. V zahvalo je potrdil Gradcu vse stare pravice in si dal v njem zgraditi kraljevsko palačo, kjer bi stanoval ban in tudi kralj, kadar bi obiskal mesto.

Prijateljstvo med Gradcem in Zagrebom ni dolgo trajalo. Z vs o silo je izbruhnilo sovraštvo med njima po smrti kralja Ludovika I. Velikega, zadnjega Anžuvina (1382). Gradec mu je priznal za naslednico hčer Marijo in njenega moža Zigmunda iz rodovine Luksemburžanov, Zagreb s svojim škofom pa se je boril za Karola Draškega in njegovega sina Ladislava. Po brezuspešnih krvavih bojih je proglasil zagrebški škof nad Gradcem interdikt. Z njim je prepovedal vsem duhovnikom opravljati v Gradcu kakršnokoli cerkveno opravilo, vendar pa je trajala ta kazen le dva meseca.

Spore med Gradcem in Zagrebom so skušali izkoristiti celjski grofje. Friderik in nato Ulrik sta bila skoraj dvajset let strah in trepet kakor Gradca tako Zagreba. Oddehnila sta si ta šele po nasilni smrti Ulrika Celjskega v Belgradu leta 1456.

Ko je prevzel kmalu nato vlad o na Ogrskem in Hrvatskem kralj Matija, ki ga naše narodne pesmi imenujejo kralja Matjaža, je začel ostro nastopati zoper plemstvo. Skušal mu je skrhati preveliko moč in zato je tembolj podpiral mesta, da bi našel v njih oporo zoper plemstvo. Tako je bil na strani Gradca in zoper Kaptol in njegove plemiške kanonike.

V tej dobi so začeli Turki naglo osvajati južnoslovanske pokrajine. Leta 1459 so se polastili Srbije in štiri leta pozneje tudi že Bosne. Odtod so v jeseni leta 1469 pridrevili v neposredno zagrebško bližino do Turopolja. Ko so ponoči goreče hiše in vasi razsvetljevale Gradec in Zagreb, sta v skupnem strahu pozabila ta prepirljiva soseda na staro sovraštvo. Gradec je sprejel za svoje obzidje zagrebške kanonike z njihovimi podložniki. Radi deževja na Kranjskem pa je Sava tako narasla, da Turki niso mogli preko nje.

Turška nevarnost je opozorila škofa in kanonike na potrebo, da dobi tudi Zagreb obzidje. Kralj Matjaž jim je prošnjo uslišal. Da bi imeli dovolj delavcev, so sklenili, da naselijo ozemlje, ki je bilo okrog

cistercijanskega samostana. Utrjevalna dela so trajala deset let. Škofu Ozvaldu Tuzu pa so se zdele utrdbe še preslabe, da bi mogle obvarovati tudi škofov dvorec in novo stolno cerkev sv. Štefana, ki so jo pravkar dograjevali. Zato se je sam lotil tega posla. Ker ga ni končal, je zapustil za dograditev cerkve 10.000 zlatnikov, za utrjevanja pa 7000. Njegov nasladnik ni mogel zgraditi obzidja pred pročeljem stolne cerkve, ker je tam stala župnijska cerkev sv. Emerika. Svoj namen je mogel doseči šele tedaj, ko mu je papež dovolil, da se sme to cerkev podreti.

Prav v tej dobi pa je silovit potres podrl v Gradcu stolp cerkve sv. Marka in napravil velike razpoke tudi v mestnih obrambnih stolpih. Še večjo škodo pa so povzročili obema naselbinama politični boji. Ko je namreč leta 1526 padel na Mohačkem polju v boju s Turki kralj Ludovik II. in ni zapustil potomcev, je priznaval Gradec za kralja avstrijskega nadvojvodo Ferdinanda I., Zagreb pod vodstvom škofa Simona Erdödyja pa Ivana Zapoljo. Simon Erdödy je zbral kot hrvaški ban več tisoč mož in se utaboril z njimi nasproti Gradcu, ki ga je razen domačinov branilo še 700 Ferdinandovih vojakov iz Španije. Ferdinand je nato poslal še 10.000 mož. Boji med Zagrebom in Gradcem so trajali dve leti. Napad so zdržale samo utrdbe okrog škofovega dvorca in stolne cerkve, vendar pa so topovske krogle porušile stolni cerkvi stolp, streho in gornji del pročelja. Izredno mnogo so trpela tudi predmestja Gradca in Zagreba. Vlaška ves, Nova ves, Kaptol in Šostarska ves so bile skoraj popolnoma puste. Več kakor krogle je uničil požar. Hiše so bile namreč večinoma lesene.

Kakor mora seme napol umreti, preden vzklije iz njega bilka s cvetjem in sadom, tako so se ob koncu srednjega veka vsa predmestja in vasi kakor Gradca tako Zagreba zrušile v kup razvalin, da bi mogel vzrasti iz njih novoveški Zagreb, ki združuje odslej pod tem imenom ne samo škofov dvorec, Kaptol in njegova predmestja, ampak tudi Gradec z vsemi naselbinami v njegovi bližini.

PABERKOVANJE

I. Koštiál

10. »Gospod je poklical k sebi našega strica Franceta Žankar« (Slovenec 5. XII. 1934, str. 7.) † Žankar — Žankarja. Kadar je kdo označen s priimkom in imenom (ev. še s kakim naslovom ali z navedbo poklica), se sklanjajo seveda vsi ti samostalniki; n. pr. šoferju Antonu Piskerniku; upravnika Ivana Žena; doktorjem Adolfom Trdinom. Prav tako seveda tudi »ob reki Soči«, »do vasi Karteljevega«, »na gori Triglavu« itd.

11. »Smuči pridejo v promet pod imenom Zlatorog smuči« (Narod 5. XII. 1934, str. 1.) † Zlatorog smuči — smuči »Zlatorog« (ev. Zlatorogove smuči). Slovenščina ne pozna takih zloženk, kakršne so navadne v nemščini, angleščini, turščini in madžarščini: Haustor, newspaper, top-hane, városliget. Torej je popolnoma neslovensko Drava-vžigalice, Jelen-milo, Hubertus-plašč itd.

12. »Ali bi se ne dalo ustanoviti osrednje menze?« (Akademski glas 1. XII. 1934, str. 1.) † bi se ne dalo ustanoviti menze — dala ... menza ... Kakor ne trpi

povratni glagolski način pri sebi predmeta v tožilniku, tako tudi v nikalni obliki ne trpi v roditeljskem, ampak mora predmet postati osebek v imenovalniku: Ali bi se ne dala ustanoviti osrednja menza?

13. »Toda so take okolnosti, da mu tega ni mogoče« (Slovenec 30. XI. 1934, str. 3.) † tega — to. Osebek nikalnega stavka stoji v roditeljskem le tedaj, kadar služi za povedek le glagol biti (brez samostalnika ali pridevnika), n. pr.: Soli ni pri hiši. Soli ni bilo. Soli ne bo. Če bi soli ne bilo ... V zgoraj navedenem stavku pa je povedek sestavljen iz pridevnika mogoče in iz pomožnega glagola ni (ki služi za vez ali kopulo med subjektom in predikatom). Zato je pravilno le: »... da mu to ni mogoče«.

14. »Častniki so obvezni biti pri službi božji« (Slovenec 30. XI. 1934, str. 4.) † obvezni — obvezani (dolžni). Obvezne (= obligatorne) so le reči: obvezni predmeti, obvezna maša, služba itd. Osebe pa so obvezane ali dolžne, da kaj storijo.

15. »Nemara ni bila dorasla naporu« (Slovenec 30. XI. 1934, str. 8.) † dorasla — kos. Ta srbski germanizem je zašel v slovenščino šele po prevratu.

16. »Pred Odrešenikovimi jasli« (Fülöp-Miller, Sveti Satan, str. 175.) † pred jasli — pred jaslimi. Beseda jasli se sklanja po vzorcu nit, ne pa po vzorcu rak ali kraj.

17. »O otrokih«, »pri otrokih« (isto delo, str. 74. in 76.). Množinski mestnik besede otrok je le otrocih, kakor je množinski imenovalnik le otroci.

18. »Zgodaj je legla k počitku« (isto delo, str. 76.) † legla k počitku — legla počivat, spat (šla spat, leč). V navedenem stavku je grd germanizem (znan tudi Francozom in Lahom): sich zur Ruhe legen.

19. »Da bi se dal od česarkoli motiti« (isto delo, str. 79.) † od česarkoli — s čimerkoli.

20. »Ljudstvo je z vsakim letom bolj ubogo« (isto delo, str. 87.) † bolj ubogo — ubožnejše. Ubog ni izmed tistih pridevnikov, ki se stopnjujejo opisovalno (bolj, najbolj).

21. »Knez Orlof«, »Nilofi« (isto delo, str. 102.) † Orlof, Nilof — Orlov, Nilov. Nenaravno je, če se pišejo ruska ali srbska ali bolgarska lastna imena v slovenskih knjigah po nemškem pravopisu.

22. »Dvor je nadkriljeval prestolnico« (isto delo, str. 99.) † nadkriljevati — prekašati, presegati. Ne sme nas motiti, da so Srbohrvati dobesedno predstavili nemški glagol überflügeln, dasi so imeli svoje domače izraze nadmašavati, nadvisivati, nadvladivati.

23. † »Andronikovljeve vesti, A.-ovljevih novic, A.-ovljev brzojav« (isto delo, str. 105, 106, 108.) — vesti Andronikova, novice A.-ova, brzojav A.-ova (po ruskem načinu). Srbohrvati res tvorijo svojilne pridevnike iz ruskih in bolgarskih priimkov na -ov tako: Čehovljeve novele, Lermontovljeve pjesme. Slovenščina pa ne pozna takih izvedenk, zato se je bolje držati ruščine, ki iz takih priimkov ne tvori pridevnikov (ker so sami že pridevniki), marveč uporablja roditeljski: pèsni Lermontova.

24. »Vagonovo okno« (isto delo, str. 155.) † vagonovo: vagona (pri vagonu). Iz imen reči (predmetov) se ne delajo svojilni pridevniki [v pomenu roditeljski]. Nekaj drugega pa so osnovni pridevniki iz rastlinskih imen: lipov čaj, jelova drva, hrastov les, češpljeva kaša i. dr.

JEZUITSKE ŠOLSKE DRAME V LJUBLJANI

Viktor Steska

2.

Tudi v Ljubljani so jezuiti pisali latinske in nemške igre:

1. P. Lavrencij Lengenschmidt, rojen v Ljubljani 26. julija 1600, je vstopil v jezuitski red leta 1617. Bister um in mnogostransko znanje sta ga usposobila za učitelja poetike, govorništvu, modroslovja in bogoslovja. Poučeval je v Gradcu in na Dunaju. Umrl je 1. septembra 1646 v Ljubljani, kjer je preživel zadnja leta. Bil je tudi znamenit govornik.

Sestavil je dramo Suzanina sodba. V tisku je izšlo tudi nekaj njegovih govorov.¹

2. P. Andrej Anžič (Anschütz), rojen v Trnovem, umrl 1656. Sestavil je drami: Trpeči Kristus, kralj bolečin (Christus patiens rex dolorum) in S. Pancharius Martyr, 1655.²

3. Dr. Jan. Ludovik Schoenleben (1618 do 1681) je znan kot zgodovinar, zato njegov življenjepis lahko izpustimo. Spisal je dramo Haeresis fulminata, Anastasius Tyrannus Orientis Haereticus, 1651. Rokopis je bil v knežjem dvorcu v Ljubljani, sedaj je v Losensteinleitnu. — Vsebina igre je: Anastazij, vzhodnorimski cesar (491—518), se je silno bal strele. Njegov dvorni matematik mu je zato sezidal stolp, v katerem bi mu ne bilo treba imeti tega strahu. Toda prav v tem stolpu ga strela zadene.

Igra ima dve polovici; igrali so jo po tri ure 2. in 3. maja 1651. Schoenleben je dramo posvetil kranjskim deželnim stanovom, zlasti deželnemu glavarju Volku Engelhartu grofu Auerspergu in odbornikom, ki so za igro darovali tri sto goldinarjev. Deželnega glavarja grofa Auersperga je ta prireditev tako razveselila, da je povabil očeta Schoenlebna in očeta Harrerja na enotedenski izlet na Bled od 8. do 16. maja 1651.³

4. P. Eller je sestavil igro: Boj med mirom in vojsko (Certamen pacis et Martis), 1649.⁴

5. P. Jožef Zelenič (Sellenitsch), rojen v Ljubljani 16. februarja 1658, umrl v Linzu 12. oktobra 1712. Spisal je več iger (ludi theatrales), a vse brez podpisa. Nižje šole je dovršil leta 1671 in vstopil v jezuitski red. Ko je dokončal svoje studije, je po-

¹ 1. Oratio funebris in obitu emin. Cardinalis Cleselii Ep. Viennensis, 1630 (govor ob smrti prevzvišenega kardinala Klesla, dunajskega škofa). 2. Lobrede auf den neugewählten Bischof Anton. Gedruckt zu Wien. 1631. 3. Oratio in Parasceve (Rüsttag). Ta govor na veliki petek v Gradcu so mu prijatelji izmehnili in izdali v tisku (Valvasor, E. d. H. K., VI, 353; P. M. Pochlin, Bibliotheca Carnioliae, 51; Hoff, Gemälde d. Herz. Krain. III, 142; Illyr. Blatt, 1839, 70; Izvestja Muz. dr., 1900, 166, 228; dr. Kidrič, ČJKZ, V, 117).

² Te dve igri navaja Radics v svojem spisu: Der verirte Soldat, 105, s pripombo, da se rokopisa nahajata v Auerspergovem knežjem dvorcu, sedaj v Losensteinleitnu na Gornjem Avstrijskem. (Ali ni Pancharius napačno brano namesto Pancratius?)

³ Radics, Mitt. d. Mus. v. f. K., VII, 17, 1894.

⁴ Radics, Der verirte Soldat, 105; Kidrič ČJKZ, V, 117.

učeval modroslovje, govorništvu in bogoslovje v raznih krajih. Leta 1688 je postal na Dunaju doktor modroslovja in bogoslovja. To leto je prepustil jezuitskemu kolegiju v Ljubljani posestvo v Vrhpolju pri Vipavi. Njegova mati, Suzana Distl, je bila najprej poročena z Jurijem Zeleničem, po njegovi smrti pa z Volbenkom Fürnpfeilom.

Izdal je: Otto Augustus, ludis nuptialibus augusto Romanorum et Hungariae Regi Josepho I. sponso et Amaliae Hannoverianae sponsae consecratum. Viennae.

Radics pa poroča (BK, 1863, 72), da je spisal tudi igro Theodosius Junior. Igrali so to igro 5. in 6. avgusta 1658 v dveh polovicah. Takrat so otvorili novo gimnazijsko poslopje, ki so ga jezuiti sezidali s podporo deželnih stanov. Toda jezuitski diarij (letopis), ki to slovesnost popisuje, o pisatelju te drame nič ne omenja. Zelenič je sicer spisal več iger, toda svojega imena ni pristavil; imenovana se mu pa ne more pripisovati, ker je bil leta 1658 šele rojen. Radicsu se je gotovo tu pripetila pomota. V svojih zapiskih je zaznamoval nekoč rojstno letnico 1658, potem pa je mislil, da je dramo spisal to leto, ker se ni več spominjal, kaj letnica 1658 pomeni.⁷ Ta drama je torej delo drugega pisatelja.

6. P. Jožef Pogačnik, rojen v Ljubljani dne 17. marca 1671, je umrl kot rektor ljubljanskega jezuitskega samostana v Ljubljani 25. avgusta 1712. V red je vstopil leta 1687. V njem je upravljal razne posle, dokler ni prišel na cesarski dvor na Dunaju kot dramatik. Bil je izvrsten igravec. Kadar se je prikazal na odru, mu je donela glasna pohvala vseh gostov. Bil je tudi dober govornik in pesnik. Izdal je Magnalia Leopoldina. Njegove znane drame so: Gottfried von Bouillon 1701; Pyrohus Epirota 1709; Göttermarkt 1711 (burka Božji sejem, kjer kažejo prosjaki, alkimisti, dijaki in duhovniki časovne slike).⁸

7. Arh (Arich) Janez Mihael se je rodil v Kranju kot sin meščanskih staršev leta 1678. Nižje rede je prejel v Ljubljani 18. decembra 1700, višje leta 1701 in bil v mašnika posvečen 24. septembra 1701 na naslov sevniškega gospostva grotnje Katarine Auersperg, rojene Draškovič. Postal je vikar v Žusmu 3. maja 1702, kjer je ostal do leta 1722, ko se je preselil kot zorničar v Krško, kjer je leta 1730 še živel. Bil je član mengeške bratovščine sv. Mihaela. Njegov oče je umrl pri njem v Žusmu leta 1711. Še kot bogoslovec, preden je bil posvečen v mašnika (AA. LL. et Phil. Magister et Theologus Mor.), je spisal igro: Jungfräuliche Liebe Gottes.⁹ Igrali so igro v knežjem dvorcu o pustu 1701.

Kot dober pevec in godbenik je isto leto nastopil v igri Balduinus kot Jupiter.¹⁰

⁷ Mitt. d. h. Ver. f. Kr., 1858, 40; IMK, 1900, 108, BK, 1863, 72.

⁸ Duhr, Geschichte der Jesuiten, IV, 80, ki pa navaja napačno kot rojstni kraj Celovec; Mitt. d. h. V. K., 1858, 39; Historia annua S. J. 4., III, 493, ki pa ima napačno rojstno letnico 1675.

⁹ Virgineus amor divinus ludis theatralibus exhibitus in aula principum ob Auersperg feriis saturnalibus 1701.

¹⁰ IMK, 1900, 136; Ign. Orožen, VI, 561; poročilo škof. arh. župnika Fr. S. Pokorna.

Igre so precej stale in nemogoče bi jih bilo uprizorjati, ko bi si jezuiti ne pridobili podpornikov, ki so kot zaščitniki (mecenati, darovavci) posameznih iger darovali znatne zneske. V jezuitskih dnevnikih in letnikih se nekaj časa skoraj pri vsaki igri imenuje tudi podpornik. Oglejmo si jih nekoliko po Schoenlebnovem dodatku k Diariju. Leta 1602 igra Sv. Katarina; podpornik je bil škof Tomaž Hren. Leta 1604 Sv. Vid — stiški opat Jakob. Leta 1606 Cesar Teodozij — Tomaž Hren. Leta 1607 Sv. Bruno — cesarski tajni svetnik Rudolf pl. Wussdorff. Leta 1608 Sv. Tiburcij, mučenik — stiški opat Jakob. Leta 1609 Sv. Martin — kostanjeviški opat Jurij. Leta 1610 Dialog o sv. Alešu — novomeški prošt Marko Khun. Leta 1611 Izgubljeni sin — ljubljanski prošt Andrej Krall. Leta 1612 Dialog o boju in težavah, da si pridobimo znanje — ljubljanski kanonik in generalni vikar Adam Soutner. Leta 1613 Sveta Paston in Just — stolni dekan Mihael Mikec. Leta 1614 Tragedija o podoboborcu Kopronimu — novomeški prošt Marko Khun. Leta 1615 Judita — stiški opat Jakob. Leta 1616 Gedeon — prior iz Bistre. Leta 1617 Sv. Katarina — ljubljanski stolni dekan Mihael Mikec. Leta 1618 Sv. Barbara — stolni kanonik Jakob Arzt. Leta 1619 Zadnji venčani — kostanjeviški opat Gregor Aleš. Leta 1620 Herkul na razpotju — ljubljanski prošt Gašpar Bobek (24 fl.). Leta 1621 Sv. Janez evangelist in mladenič — Krištof Plankl, kamniški arhidiakon. Leta 1622 Sveti Mammes, sedemletni mučenec — svetnik Andrej Chrön. Leta 1624 Nestanovitni mladenič — bistriški prior. Leta 1625 Sv. Gregor, papež — škof Tomaž Hren. Leta 1627 Sv. Jozafat in Barlaam — vicedom Oktavij Panizoll. Leta 1629 Pseudonim ali slabi upravnik — kranjski deželni stanovi. Leta 1631 Lepa Rahela, Leta 1634 Krščanski Herkul, Peter miloščinar — novomeški prošt Nikolaj Mrav. Dalje: Antonij divja zaradi Cezarjeve smrti. Leta 1635 Poslednja sodba, spisal Mihael Kempiski, prejšnje leto poet (učenec pete šole). Dalje so bile igre raznih razredov: Kratka igra o sv. Ignaciju, Nabuhodonozor, Smrtni ples, Kristusov smrtni boj, Dialog o abecedi. Leta 1636 Sv. Martin, Tilly, osvajevavec Magdeburga, Kristus na Golgoti. Zaščitnik ni imenovan. Itd.

SLIKAR MIHA MALEŠ

K. Dobida

Našim bravcem ime slikarja Mihe Maleša ni neznano. V zadnjih letih je Mladika objavila že toliko njegovih del najrazličnejših smeri in tehnik, da nam je njegova umetniška podoba popolnoma jasna.

Maleš je izšel iz grafike, kjer se je spočetka kar najbolj živahno udeleževal. Ni je skoro grafične pango, ki bi mu bila ostala tuja. Mnogo in z nenavadno lahkoto je radiral, risal na kamen in rezal v les. Galerijo lesorezov s portreti znamenitih slovenskih mož je pred leti objavil prav naš list. Posebno rad pa v zadnjih časih ustvarja monotipije, ki na neki prikupni način združujejo barvno odličnost z grafičnimi vrednotami.

Maleš je lansko pomlad priredil v Mariboru, kjer je leta 1920 prvič javno nastopil, veliko razstavo kot pregled svojega dela v teku dobrih desetih let. Na jesen

je razstavil s hrvatsko skupino »Trojica« v Zagrebu v okviru mlade slovenske grafike. V Ljubljani pa namerava letos prirediti obsežno retrospektivno razstavo.

Miha Maleš je zelo nadarjen in silno plodovit umetnik, ki ima izredno široko polje udejstvovanja. Leta kipenja in nemirnega iskanja so za njim, pričela se je doba zorenja. Vsi znaki kažejo, da je Maleš že našel svojo podobo in da je rešil zase uganko oblike.

V zadnjih letih se je Maleš močno začel baviti z nabožnim, zlasti še cerkvenim slikarstvom. Doma je po raznih krajih restavriral oltarne slike in kipe, popravil in ohranil marsikatero lepo staro delo. Take primere Maleševih delavnosti najdemo v Žužemberku, v Trebnjem in Mokronogu, pa tudi drugod. Na Hrvaškem pa je obnovil in s stenskiimi slikami na presno okrasil več cerkvá, zlasti cerkvi v Cirkveni in nedavno v Vočinu. Več teh velikih stenskih slik smo že objavili. V zadnjem Mohorjevem koledarju pa je posnetek znamenite Langusove slike sv. Egidija iz župnijske cerkve v Mokronogu. To sliko, narejeno l. 1825, visoko 5'5 m. ki je bila hudo zanemarjena in poškodovana, je Maleš kar zgledno lepo očistil in popravil.

Danes objavljamo nekaj značilnih monotipij iz zadnjega časa. Na poučnem potovanju po Nemčiji je pred dvema letoma živahno risal, mnogo tudi po zverinjakah. Te bežne vtise iz berlinskega živalskega vrta, ki jih je zbiral v svojih popotnih risankih, je kesneje v barvi podal na ploščah. Tako sta nastali živahni skici leva in pingvinov. Tudi sočni in neposredni njegov lastni portret, katerega objavljamo, je zares dobra monotipija. — V zadnjih letih se je pa tudi pričel vztrajneje baviti z oljnim slikanjem. Nekaj primerov te njegove delavnosti prinašamo danes. Kakor so njegove monotipije žive in polne ostre značilnosti, ki izdaja dobrega opazovavca, so oljne kompozicije ubrane na neko skladno lirično nastrojenje, kar pa na žalost iz enobarvnih reprodukcij ni mogoče povoljno posneti. Opaziti je na teh slikah široki zamah in dekorativno učinkovitost velikih ploskev, kar je posledica njegovega cerkvenega slikarstva. Prav čedna slika je Madona, prispodoba čiste materinske sreče, tudi Dekle z vrčem kaže svojiski Malešev način. Mnogo čustvene nežnosti in iskrene preprostosti je tudi v drugih oljnih slikah. Dekle z vrčem je kupila ljubljanska Narodna galerija, kjer se že nahaja tudi cela zbirka Maleševih grafičnih listov.

NOVA GORŠETOVA DELA

Lani so prenovili lepo starinsko veliko cerkev v Kranju, jo očistili kesnejših grdih navlak in motečih dodatkov, ki so prvotno gotsko obliko ponekod že skoro popolnoma zakrili. Kot zaključek prenovitvenih del je bil postavljen nov veliki oltar po načrtih arhitekta prof. Ivana Vurnika.

Podobo novega oltarja objavljamo, hkrati pa kipe štirih svetnikov — patronov kranjske velike cerkve. Izdelal je ta kiparski okras oltarja akademski kipar Fran Goršè. Na menzi so na dveh podstavkih iz črnega podpeškega kamna, ki sta v loku zavita, postavljeni štirje kipi kleččih svetnikov, na vsako stran tabernaklja po dva. Od leve na desno kleče na kamnitih svitkih svetniki mučenci: Kancianila, Kancij, Kancian in Protus. (Na naši sliki so drugače raz-

vrščeni.) Kipar je upodobil vse štiri v čisto prirodnih, življenjsko vernih podobah, položil pa v njihove obraze vso globoko poduhovljeno izrazitost. Kipi kar živé, izraz vdanosti v božjo voljo in svete gorečnosti, pripravljene tudi na mučeniško smrt, je prav dobro pogojen.

Kipi so iz belega kararskega marmorja, visoki po 86 cm, in tvorijo nadvse učinkovit in res visoko umetniški okras oltarju. S temi deli je Goršè znova dokazal, da po pravici uživa sloves samoniklega in zares krepkega tvorca.

K. D.

NOVE KNJIGE

Dr. Josip Mal: Zgodovina slovenskega naroda. 12. zvezek. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. 1934. — Letošnji zvezek Zgodovine je že 12. po vrsti in obravnava v glavnem leto 1848. To leto je za poznavanje naše novejšje zgodovine temeljnega pomena. Z njim začinjamo Slovenci prav za prav šele svojo politično zgodovino, ker so si naši takratni politični voditelji postavili svoj narodno politični program, ki je bil, več ali manj spremenjen, podlaga vsega poznejšega političnega razvoja. V uvodu pisatelj nazorno oriše vzroke, ki so nujno pripravljali viharno leto 1848. — Naš narod je bil na prevrat precej pripravljen, ker ljudstvo je še vedno tlačil graščinski jarem, izobraženstvo pa se je pod vplivom velike francoske revolucije in romantike čim dalje bolj zavedalo svojega narodnega pokolenja in že zanašalo prosveto tudi med širše ljudske sloje. Ta ugotovitev se zdi še posebne omembe vredna, ker je dr. Mal z njo ovrgel zastarelo trditev, ki se je ponavljala v šolskih in poljudno pisanih knjigah. Našemu ljudstvu in inteligenci se je navadno očitala politična nezrelost in zaspanost. Res nismo imeli še jasnega političnega programa, toda vsi predhodniki od Vodnika do Prešerna so polagoma, toda zavedno in dosledno na književnem in političnem polju orali ledino in tako pripravljali naš narod na vstajenje leta 1848. Za to govori tudi naš takratni enotni nastop. Če tudi tedaj še niso poznali ne telefona ne radia, je po marčnih dneh (13., 14. in 15. marec) na Dunaju kakor na znamenje vstala vsa Slovenija — Ljubljana, Celovec, Maribor, Gorica in Trst. Kmetje so odrekli graščakom pokorščino, požgali in porušili nekaj gradov, meščani in mladina pa so se združili v 20 narodnih gard, da branijo zasebno imetje in pridobljene ali vsaj obetane pravice. — Na vseslovanski kongres v Prago je kljub pozivu Novic, naj bi se udeležilo čim več »iskrenih in po drugih opravkih nezadržanih Slovencev«, odšlo samo 5 zastopnikov. Sodba dr. Mala (str. 746), da Slovenci nismo bili zastopani, ker sta Miklošič in Bleiweis ostala doma, se zdi nekoliko trda. Spričo takratnih zunanjih dogodkov, posebno v Italiji in na Ogrskem, in spričo na videz nakhlonjene, toda neodkritosrčne avstrijske vlade je bilo treba precej modre politične rezerviranosti. Sicer pa Miklošič takrat tudi še ni bil tak velmož, Bleiweis se je pa navadno držal doma, da bi s kako nepredudarno izjavo ne zapravljal svoje priljubljenosti. — Pod vplivom tega nenadnega prevrata je povesod vzbrstelo živahno politično in kulturno življenje, Novice so postale namah politično glasilo slovenskega naroda,

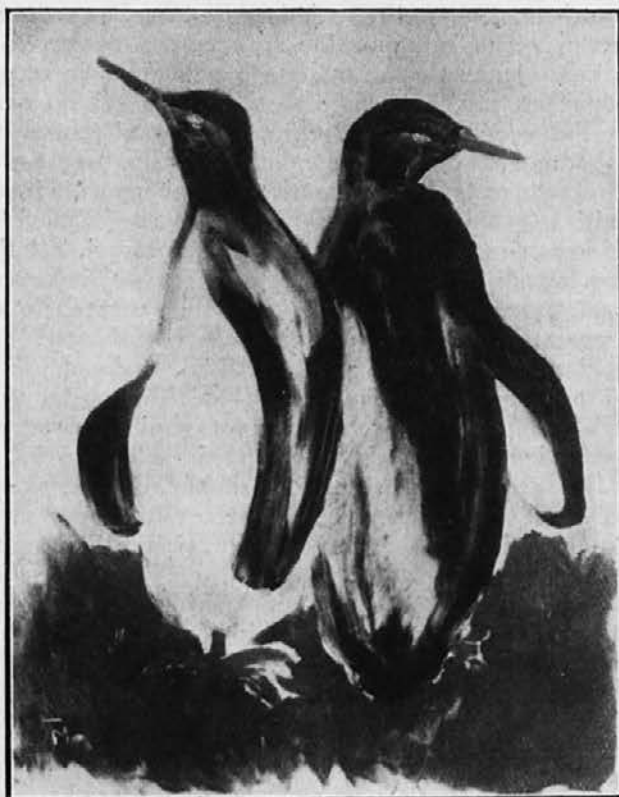
snovala so se politična društva, med katerimi sta imela vodilno vlogo dunajska Slovenija in ljubljansko Slovensko društvo. Dunajska Slovenija je sestavila tudi slovenski narodno politični program, ki je bil podlaga za vse nadaljnje boje. Glavne zahteve tega programa so bile: zedinjena in samostojna Slovenija, enakopravnost materinščine v uradu in šoli, neodvisnost Avstrije od Nemčije in njena slovanska preorientacija. Razen tega so zahtevali čim tesnejšo združitev s Hrvati in Srbi, kar je bilo odslej stalno na slovenskem programu. Zato je avtor umestno vpletel tudi nastop takratnega srbskega kneza Miloša v Ljubljani (str. 685). — Knjiga se bere kot napeta povest, ker je v njej nanizanih nešteto podrobnih in zanimivih dogodkov iz vseh slovenskih predelov. Krasi jo tudi 47 primer-nih slik, portretov, bojišč, uradnih izjav in peticij, ki jih sicer le redko vidimo. Jezik je lep in bogat, mestoma se odlikuje tudi po krepkih ljudskih izrazih. Nekatero manjše napake gre do račun tiskarskega škrata. — Zgodovina slovenskega naroda je knjiga, ki jo mora sveto varovati vsaka naša družina. Slovenec, ki ne pozna svoje preteklosti, je le na pol Slovenec. Če moremo katero delo našemu ljudstvu priporočati, da bere ali se uči iz njega, potem mu moremo to. Zlasti mladina naj bi jo rada prebirala in si iskala v njej vzorov za svoje delo in življenje.

Dr. Fr. Trdan.

Misijonski koledar 1935. XVI. letnik. Izdaja Misijonišče v Grobljah, p. Domžale. — Ta zelo razširjeni koledar je tudi letos zelo živahen in pisan po vsebini in v sliki. Svojo nalogo vzorno izpolnjuje. Letos bodo zanimala predvsem izčrpna in pregledna poročila o Afriki, ki je za nas še vedno najbolj fantastična dežela, za misijonstvo pa najbolj aktualna. J. P.

Frana Erjavca Zbrano delo. Zvezek II. Uredil dr. Anton Slodnjak. Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana, 1934. Str. 299. — Naš najboljši pisatelj prirodopisec, ki ga do sedaj še nihče ni prerasel, je Fran Erjavca, katerega Zbrano delo izdaja Jugoslovanska knjigarna. Pravkar je izšel drugi zvezek, ki vsebuje prvi del Erjavčeve knjige »Domače in tuje živali v podobah»: domače četrtonožne živali, udomačene živali v tujih krajih ter naše divje četrtonožne živali. Poleg teksta je na posebnih polah cela množica slik opisanih živali, kar povečuje vrednost in porabnost te lepe ljudske poučne knjige. V uvodu urednik omenja vire in vzore, ob katerih je ta mohorska knjiga, izhajajoč od leta 1869 dalje v snopičih, rasla, ter ocenjuje znanstveno, leposlovno in splošno kulturno pomembnost tega Erjavčevega dela. Sklepa s sodbo, da je »Erjavčeva galerija domačih in tujih živali velika kot poljudnoznanstven dokument in lepa kot etično prepričanje o vitalni povezanosti vseh živih bitij« (str. 19). Pisateljev tihi, ljubeznivi slog, globoko, modro gledanje in motrenje življenja v naravi daje toploto temu spisu o živalih, ki bo najbrž še dolgo ostal naš najboljši prirodopis. S. V.

Življenje svetnikov, 10. snopič. Izredna knjiga Družbe sv. Mohorja 1934. — Z veseljem vzameš v roke ta snopič; je precej debel, v njem je napredoval popis življenja svetnikov do 7. julija. — Prav je, da se v taki knjigi ne piše o samih čudežih, temveč se



Miha Maleš: Pingvina. (Monotipija.)

opisuje navadno življenje ljubljencev božjih, ker se nam tako svetniki bolj približajo. Potreba dobrega spisa o življenju svetnikov je pri nas vsak dan večja. Pisatelji niso novinci, znajo, izbirajo, kažejo svetnike od najlepše in najljubeznivejše strani. Vsak življenjepis je zahteval veliko dela in premišljevanja. O blaženi Hemi n. pr. ni lahko pisati, ker ste legenda in resnica preveč prepleteni. V knjigi srečamo nove svetnike (prim. blaž. Bertranda, oglejskega patriarha). — Pisatelji so upoštevali povsod tudi domačo zgodovino. Mnogo zgledov zlasti za matere prinaša ta zvezek. Naj bi se bralo življenje svetnikov zopet v naših družinah, sad se bo kmalu pokazal. Svetniki niso prišli v nebesa radi čudežev, ampak ker so vdani v božjo voljo živeli življenje, polno težav. — Naj bi bilo to lepo in važno delo čimprej dokončano, potem naj dobi vse v roke knjigovez in lepa družinska knjiga naj leži vsak dan na mizi, marsikdo bo začel listati. V knjigo naj potem dá vsaka družina uvezati nekaj praznih listov, da bodo nanje pisali družinsko kroniko. — Malo več slik bi želeli, veseli nas pa, ker so skoro vse slike domače delo. B.

André Lichtenberger: **Hlačkova sestra**. Poslovenil Niko Kuret. Mohorjeva knjižnica 69. Strani 158. — V Mohorjevi knjižnici je pred leti že izšla knjiga »Moj mali Hlaček« istega francoskega pisatelja Andreja Lichtenbergerja. Medtem ko je ta knjiga bila kakor zabavna in šaljiva knjižica o muhastih dogodivščinah fantiča Hlačka, je v tej drugi knjigi, ki nadaljuje zgodbe prve, pretežen poudarek na opisu psihološkega razvoja človeka od prvih trenutkov po rojstvu skozi prva najnerodnejša leta, a ne še do onih let, o katerih pravimo, da se nam v njih glava odpre. Človek se ob branju te knjige ne

more ubraniti vtisa, da mestoma pisatelj prehaja že kar v psihološko znanstveno razpravljanje in da se je literat umaknil zgolj psihologu. S tega stališča je delo nad vse zanimivo za starše in vzgojnike. — Prevod je vzoren in zgleden. V.S.

Kocbek-Šašelj: **Slovenski pregovori, reki in prilike**. Mohorjeva knjižnica 72. zv. Celje, 1934. Str. 255. — Tako zvana narodna modrost, ki se izraža v narodnih pregovorih in rekih ter je doslej pri nas ležala razmetana in skrita po najrazličnejših časopisih in rokopisih, je zdaj pri Mohorjevi družbi zagledala beli dan. Kot znanstveno delo bodo to zbirko ocenili strokovni listi, tu podamo samo nekaj misli ob tej knjigi. — Na čelu knjige stoji uvod univ. prof. iz Belgrada, dr. Čajkanovića, ki kratko razlaga in pojasnjuje bistvo narodnih pregovorov, kako jih je treba umeti in kaj se v njih skriva oziroma odkriva. Sam na sebi ni ta uvod prav nič posebnega. Na koncu knjige stoji bibliografija slovenskih zbirk in člankov o naših pregovorih ter seznam člankov prof. Čajkanovića, ki bi končno niti ne bil potreben. Na straneh 13—246 je priobčeno naše narodno blago, torej zelo obširna zbirka. Pregovori so urejeni po abecednem redu, zato ima zbirka vrednost le kot zbrano gradivo, ki ga bo šele treba z znanstveno metodo urediti. Zato je škoda, da občudovanja vredna vestnost in pridnost poljudnega folklorista in zbiravca Šašlja ni našla že zdaj sebi enakega znanstvenega sodelavca. — A vse te opombe se nanašajo le na znanstveno oceno tega našega narodnega blaga. Praktični porabi pa bo ta zbirka služila prav dobro. V njej zasledimo naše veliko bogastvo zrele modrosti in zdrave življenjske ostroumnosti. S.V.

PO OKROGLI ZEMLJI

Dante in 14. Številka 14 ima zanimive zveze z italijanskim pesnikom Dantejem. Poglejmo! Rodil se je leta 1265 ($1 + 2 + 6 + 5 = 14$), in sicer 14. maja. Poročil se je leta 1292 ($1 + 2 + 9 + 2 = 14$). Pregnali so ga hkrati z drugimi 14 Florentinci, izmed katerih omenja enega v Komediji, in sicer je to Lapo Saltarello, čigar ime šteje 14 črk. Njegovo največje delo »Divina Commedia« jih ima tudi 14. Njegov učitelj je bil Brunetto Latini (14 črk), njegov mecen in dobrotnik pa Guido da Polenta (14 črk). Tudi njegovo lastno ime jih šteje 14 (Dante Alighieri). V Komediji je 14.000 verzov, v vsakem spevu jih je $140 = 10 \times 14$. Umrl je 14. septembra (1321), ko je imel $56 = 4 \times 14$ let.

Wagner in 13. Usodna številka Wagnerjeva je bila 13. Njegovo ime Richard Wagner vsebuje 13 črk, rodil se je 1813 in če seštejemo številke te letnice, dobimo 13. Imel je 13 let, ko je umrl Weber, ki je imel nanj velik vpliv. Nastopil je prvič kot glasbenik leta 1831; če seštejemo številke te letnice, dobimo tudi 13. Kot dirigent je nastopil prvič v Rigi 13. septembra 1837. Njegovo pregnanstvo po revoluciji leta 1848 je trajalo 13 let. Zapustil je zadnjič Bayreuth 13. septembra 1882 in 13. januarja 1885 je umrl njegov prijatelj Liszt. In kmalu nato, t. j. 13. februarja istega leta, je umrl tudi on, t. j. 13 let po ustanovitvi novega nemškega cesarstva. Tudi pri njegovih operah se število 13 večkrat ponavlja. Končal je Rienzija leta 1840 ($1 + 8 + 4 = 13$), Tannhäuserja 13. aprila 1844 itd.



DOM IN DRUŽINA

DRUŽINA IN SPORT

Drago Ulaga

Naš sport ni v skladu s kulturo slovenskega človeka.

Svoj čas mi je prišla v roke knjiga o turinskem sportniku Frassatiju. Privabile so me slike krepkega mladeniča, smučarja in alpinista. Začel sem brati, bral sem knjigo prvič in drugič... pred menoj je vstajala čudovito privlačna, notranje skladna postava plemenitega človeka, dobrega vernika in zmagojočega tekmovavca. Zakaj nimamo več takih Frassatijev? Zakaj ga naši sportniki in naši sportni predali v časopisih tako malo poznajo?

Mislite si Frassatijev sveti večer v planinski koči. Krog mize sede sočna dekleta in fantje korenjaki, prepevajo svete in posvetne pesmi — pa privleče Frassati rožni venec iz žepa in prične z molitvijo... Rekli boste: Molil bi lahko doma; pa recimo, da so zbrani sami dobri verniki, bo vendar neprimerno ali otročje, preveč čustveno. A ne gre za rožni venec, temveč za skladnost sportnika in vernika, za harmonijo sporta in človeka — v tem občudujem tega fanta.

Dejstvo je, da vlada med srčno kulturo v družini in v sportu velik prepad. Doma ljudje molijo in kleče, v gorah se sramujejo celó križa. Kar se jim zdi doma nedostojno, se jim zdi v sportni družbi popolnoma v redu. Dekle in fant, ki smeta doma komaj skupaj na sprehod, smeta v planinski hoči celó skupaj prenočevati. Taki primeri sicer niso redni, a ni prav, da so vobče resnični in gredo na račun sporta ali planinstva.

Organizacije, ki skrbe za telesno kulturo, imajo vsekakor najboljši namen; zlo pa je v tem, da niso imele dovolj moči, da bi takoj spočetka navadile svoje privržence na kulturne in etične zakone, ki naj vladajo tako doma kakor v kavarni, tako v Sahari kakor na vrhu Triglava.

S sportnim življenjem je pričela pri nas mladina, deloma ona bogata, ki je hotela čimprej slediti tuji modi, deloma pa svobodna predmestna mladina. Starejši ljudje so bili preudobni, da bi se potrudili na sportno igrišče ali v kopališče, v smučarsko kočó ali izletniško gostilno, pustili so rajši mladini svoboden razvoj. Vzgojno prizadevanje, s katerim so hoteli zajeti tudi mlade sportnike, je bilo komaj komaj opazno, začelo in končalo se je z zabavljanjem in godrnjanjem in bilo seveda brez učinka.

Navade, ki jih vpeljuje mladina, so bile kajpak vselej mladinske: vse prepovedano postane mikavno, zanimanje za erotično plat postane močnejše, močnejša tudi težnja po zabavi in uživanju. Pravi sport se tako umakne udobnosti, prava igra igračkanju.

Naiveč zgubijo pri tem dekleta: po malem se navadijo kaditi — to je prvi prepovedani sad: igrajo popolnoma nedolžne igrice, med katerimi padajo — tudi prvi poljubi: navadijo se dvoumnih pesmi, vedno bolj se tudi privadijo fantom in se tako vedno bolj z njimi približujejo. Pretečejo leta in dekleta se navadijo ma-

teram marsikaj prikrivati, iskrenega odnosa do matere ni več. Tudi moralne spremembe nastopajo le redkokdaj nenadoma, prihajajo polagoma in povsem neopaženo, kakor po dolgi stezi, ki sega več let nazaj.

Tak sportni slog življenja, katerega si je ustvarila svobodna mladina, je potreben zdravila. Kar zadeva moralne prestopke, se mora sodobni sport čimprej vrniti k večnim načelom, za katere se je človeštvo vedno borilo. Važne pa so tudi druge stvari. Zakaj bi n. pr. morali mladi sportniki vselej in za vsako ceno kazati razposajenost? In ali je le v tem razvedrilo, ako se pesem spremeni v tuljenje, šala v neslanost? Vsak drugi sportnik bi bil rad komediant, vsako dekle nekaj posebnega, imenitno in važno. Ako počno svoje burke le fantje, jih ljudje z zdravimi živci še preneso, pri dekletih pa so take stvari vselej zoprne.

Ne gre, nikar ne mislite, za nedolžno vriskanje, tudi ne moremo biti zoper kozarec vina, zoper veselo razpoloženje, temveč gre za kulturni in etični sportni slog. Deklicam na uho bi povedal, da vzbujajo mnogo več spoštovanja, ako ne opozarjajo preveč nase in ostanejo tudi v sportni obleki čisto navadne, dobre deklice. Materam na uho pa povemo, da je današnja mladina prav taka, kot je bila ona pred tridesetimi leti, in da je bilo in bo potrebno: varovati dekleta pred slabo priložnostjo. Zaupati v moralno odpornost v vsaki priložnosti in za vsako ceno se pravi, biti optimist do vratu ali pa tudi preko glave. — Takšno zapanje je predrzno.

Hotel sem to povedati, ker sem kot sportnik in trener v teku let opazoval, kako se mladina v sportu prerada spremeni. Kakor bi bilo nazadnjaško, da si tudi kot sportnik dostojen, moder, recimo takšen, kakršnega te hočejo videti starši in oni, katerim je mar tvoja bodočnost. Tudi sport zahteva kulturo in ta je religiji in starim družabnim oblikam mnogo bližja nego modernim mladinsko svobodnjakarskim poskusom. Ako je mladini več do smučanja in do prirode kot do prazničnih pojedin, je to zdrav sport. Ako pa so bili božični ali velikonočni prazniki in podobno nedelje več od poedin, in v krščanskih družinah bi morali biti in so, tedaj sport, ki otroke v takih dneh odtuji družini, podira nekaj, kar je v življenju vsake družine sveto. Kakor je dolžnost važnejša od sporta, tako mora biti tudi dom bližji od gore. In če komu dom ne more nuditi več od sportnega doživetja, tedaj moramo govoriti o krizi družine.

Naj torej pribijem, da družabne oblike, katere je ustvarila slovenska sportna mladina, našemu narodu niso v čast in tudi ne v korist. Naloga starejših sportnikov je, da bodo ustvarili družabne tipe, katere naj bi mlajši rodovi posnemali. Sport ni le stvar tehnike, tekme in treninga, temveč tudi precejšen kos družabnega življenja. Tudi tu nam je treba oblikovavcev!



M. Maleš: Moja mati.

HIGIENA V KUHINJI

Štefanija Humekova

Higiena kuhinje je v tesni zvezi z njeno snago. Kar se nam zdi sicer malenkostno, je v kuhinji brž velika napaka, ker ima lahko kvaren vpliv na hrano, ki jo v njej pripravljamo. Zato je dobro, ako upoštevamo pri kuhi nekatera higienska pravila, ki nam pomagajo, da ohranimo ta prostor res snažen, hrano pa neoporečno.

Za okna v kuhinji je marsikje dobro, če so zamrežena, ker jo s tem laže obvarujemo pred golaznijo in lahko zračimo vso noč, kar je zelo važno. V taki kuhinji bo dober, čist zrak, ki ga potrebuje vsaka oseba, ki dela v njej. Ker kuhamo po malem ves dan, se more kuhinja temeljito prezračiti samo ponoči, to pa le, če pustimo okna lahko brez skrbi odprta. Ker mora biti kuhinja popolnoma pospravljena že zvečer, pobrišemo zjutraj v njej samo prah, pripravimo potrebno sveže kuhinjsko perilo in začnemo s kuhanjem. Kuhinjske brisače za roke in krpe za posodo menjajmo po možnosti vsak dan, najmanj pa dvakrat na teden. Zvečer umazano perilo pobereemo, zjutraj pa razdelimo sveže. Istočasno z ostalim kuhinjskim perilom je treba menjati tudi umazane kuhinjske predpasnike, ki jih ne uporabljajmo nikoli za druga hišna dela. Sem spada tudi čepica ali rutica, ki je pri kuhanju prav tako potrebna kakor predpasnik.

V vsaki kuhinji naj stoji eno ali več veder s pokrovi, kamor mečemo odpadke. Stoji naj priročno, to se pravi na takem kraju, kjer za kuho pripravljamo (trebimo zelenjad, lupimo sadje in podobno), kjer je torej največ odpadkov, da jih ni treba nositi kdovekam. Vedro je najboljša tákó, ki ga odpiramo z nogo, da pri tem ne uporabljamo rok, ki jih ni treba potem umivati in prekinjati dela. Vedro z odpadki vsak večer izpraznimo in dobro izmijemo. Razni skrajno neprijetni duhovi, ki se razširjajo iz te ali one kuhinje, izhajajo večinoma od kuhinjskih odpadkov, ki se kisajo in razpadajo v kuhinji. Po končanem kuhanju odnesemo takoj tudi vsa živila, ki jih nismo porabili, v shrambo ali klet, kjer jih pač shranjujemo. Le nekatera živila, ki jih imamo v kuhinjski omari zato, da so nam bliže pri roki, denemo v iste posode nazaj (moka, sol). Ostanke jedil tudi nikoli ne puščajmo v kuhinji. Samo kuhinja, v kateri ni nobenih jedil ali živil po mizah in policah, je res snažna in higienska.

Zelenjad, ki jo prinesemo naravnost z vrta, osnažimo že zunaj, da pride tako že kolikor mogoče snažna v kuhinjo. Pa je tudi laže trebiti zunaj, kjer ni treba tako paziti na snago kakor v kuhinji. Zelenja (n. pr. pri korenju), ki ga sploh ne rabimo, nikoli ne nosimo v kuhinjo. Tudi prst, ki se drži zelenjadi, otriesimo in operimo zunaj.

Ne postavljajmo nikoli nobene kuhinjske posode in nobenega orodja na tla! To velja za rabljeno in nerabljeno posodo! Tla so vendar najbolj nesnažni del vsakega prostora, tudi kuhinje, in vendar najdemo marsikje po tleh kuhinjsko posodo, prazno in polno. Isto velja za veliko posodo, velike lonce in široke kozice — za te si preskrbimo enostavne lesene podstavke (10 cm od tal) iz ozkih deščic, na katere postavljamo po potrebi tudi manjšo posodo. Tako stoji lahko vsaka posoda vedno na snažni podlagi. Pod-

stavke pa večkrat poribajmo! Tudi vreče z večjo zalogo živil (moka) postavimo na take podstavke, ki naj jih bo v vsakem gospodinjstvu nekaj na razpolago.

Nobene pokrovke za lonce ali kozice ne polagajmo iz rok z notranjo stranjo navzdol. Kar pride v dotik z jedjo, naj bo vedno popolnoma snažno. Če odkrijemo lonec ali kozico, v kateri kuhamo, obrnemo pokrovko tako, da je notranja stran obrnjena navzgor.

Za prijemanje vročih posod uporabljajmo debele vrečice, sešite iz več gub belega ali barvastega blaga. Razne umazane krpe, ki so ležale kdovekje, niso za to. Najbolj prikladen prostor za te vrečice je drog, ki teče okrog štedilnika. Na ta drog privežemo večjo vrečico, v to pa vtaknemo druge, s katerimi prijemo posodo. Menjamo jih vsak teden ali vsaj vsakih štirinajst dni.

Vsak madež na številniku osnažimo sproti med kuhanjem. Prav tako umijmo takoj vsak madež tudi z mize, prevlečene s pločevino ali linolejem. Lesene mize pa varujemo s krpo, ki jo razgrnemo po njej. Na ta način je kuhinja vedno v redu in snažna, četudi delamo v njej. Prav tako, če ne še bolj kot pri kuhinji sami, je treba paziti na snago pri posameznih živilih, iz katerih pripravljamo vsakdanjo hrano.

Vsako živilo pred uporabo operimo, četudi ne nameravamo uporabiti njegove kože ali lupine. Tako n. pr. umijemo krompir, preden ga pristavimo, jabolka, preden jih lupimo, pa tudi limone in jajca. Šele potem, ko je živilo oprano, ga začnemo obdelovati. Vsa živila, ki jih imamo dopoldne v kuhinji, kakor moka, sol itd., morajo biti pokrita. Če ne najdemo posodi primerne pokrovke, pa pogrnmó čez živila snažen prtič. V te sklede z živili ne posegajmo z roko, kakor je to marsikje v navadi, temveč vedno le z žlico ali vevnico; seveda se moramo navaditi, da merimo sol na žlice, ne pa na pesti.

Vse kuhinjsko orodje, ki ga rabimo med kuhanjem, kakor kühalnice, lopatice, zajemalke in penavke, postavljajmo v lonec, napolnjen z vodo do polovice, ki naj stoji na štedilniku. Ako n. pr. pomešamo



Miha Maleš: Dekorativna blazina.

jed, ne pustimo kühalnice ali lopatice kar v njej, ampak jo spustimo takoj v ta lonec. Tako ostane šteditnikova plošča snažna tudi med kuhanjem, ker ne kapljajo nanjo jedila od kühalnice ali zajemalk; pa tudi muhe nimajo priložnosti, da bi se pasle na tem orodju.

Niti gospodinja niti kdo drugi naj ne pokuša jedil s kühalnico ali žlico, ki jo uporablja pri kuhanju in ki torej pride večkrat v jed. Za pokušanje imejmo posebno žlico, na katero vlijemo jed z zajemalko ali kühalnico; to lahko ponovimo večkrat, ne da bi jed v posodi prišla le količkaj v dotiko z žlico, s katero pokušamo.

Ko pripravljamo obed, ne smemo nikdar istočasno pometati tal, ker se dviga pri tem prah in druga nesnaga v zrak ter pride na živila ali v jed. To delo opravimo vedno pred kuhanjem ali pa po njem.

Po vsaki uporabi robca si umijmo roke s toplo vodo in milom, preden nadaljujemo s kuhanjem! Po lupljenju jabolk si pa zdrgnemo roke najprej z limonovim sokom in šele pozneje si jih umijemo z milom in vodo, sicer ostanejo črne. Kuhinjsko posodo umivajmo z milnico in jo dobro izplaknimo; vodi dodamo lahko tudi nekoliko sode, toda ne preveč, ker kvarji roke (1% milnice in 1% sode). Sita umivajmo s krtačo, da ne ostanejo v njih ostanki jedil. Tudi tehtnico umivajmo celo, pa naj bo že majhna kuhinjska ali pa decimalna tehtnica, z milnico in krtačo, podobno tudi uteži.

KÜHARICA

Postna ječmenčkova juha.

Namoči zvečer četrť litra ječmenčka. Drugi dan vodo odlij in zalij s tremi litri vode. Ko zavre, prideni na drobne rezance zrezan koren, pokrij in pusti, da počasi vre eno uro. Nato prideni en debel, na kocke zrezan krompir in kuhaj še pol ure. Deni v kozo dve žlici masti in v njej blede zarumeni drobno zrezano čebulo, prideni žlico drobno zrezanega zelenega petršilja in veliko žlico moke. Ko moka nekoliko zarumeni, zalij z ječmenčkovo juho, prideni nekaj listov kadulje (žajbeljna) in strok strtega česna. Pusti, da vse skupaj še nekaj minut vre.

Krompirjevi cmoki.

Prečlači štiri srednje debele, kuhane krompirje, zreži eno žemljo na majhne kocke in jo prepraži v 3 dkg masti. Razmotaj jajce, polij zrezano žemljo, prideni krompir in dve žlici moke ter vse dobro premešaj. Napravi cmoke in jih kuhaj v slani vodi 15 minut. Kuhane zabeli z mastjo, v kateri si zarumenila žličico drobtin.

Krompir v smetani.

Štiri srednje debele, olupljene krompirje zreži na kocke in jih kuhaj v slani vodi, a ne premehko. Kuhanim odlij vodo in pusti, da se krompir nekoliko osuši. Medtem zmešaj en rumenjaka in nekaj žlic kisle smetane, polij s tem krompir in ga postavi za nekaj minut v pečico.

Krompirjev piré z ocvirki.

Skuhaj olupljen in opran krompir v slani vodi. Kuhane ocedi, dobro s kühalnico stlači, premešaj razgrete ocvirke in postavi na mizo.

Krompirjeva solata s hrenom.

Skuhaj opran krompir, kuhanega olupji in zreži na listke v skledo. Nastrgaj hren, ga osoli, prilij olje in kis ter oblij krompir s to omako.

Karfijola v omaki.

Srednje veliko karfijolo razdeli na cvetke in kuhaj v slani vodi. Posebej skuhaj perje s korenino petršilja ter prečlači kuhano in odcejeno perje skozi cedilko. Razgrej 6 dkg sirovega masla, prideni veliko žlico moke in ko blede zarumeni, razredči prežganje z juho od karfijolnih cvetk, prideni cvetke in prečlačeno perje. Ko vse skupaj še nekaj minut vre, postavi omako z govejim mesom na mizo.

Dušeno kisló zelje.

Skuhaj napol $\frac{1}{2}$ kg kislega zelja. Štiri dkg prekajene slanine sesekljaj, jo razgrej v kozi in prideni drobno zrezano čebulo. Ko čebula nekoliko zarumeni, prideni velik ščep paprike in zelje z vodo vred. Ko je zelje zdušeno, mu prideni žlico moke, ki si jo dobro zmešala z vodo, osoli in kuhaj vse skupaj še nekaj minut. Postavi jed s krompirjevim piréjem, pripravljenim z ocvirki na mizo.

Jabolčni narastek.

Namaži tortni model s sirovim maslom in naloži vanj kekse, po vrhu dušena jabolka, vrhu jabolk brusnice (vkuhane) in vrh vsega sneg dveh beljakov, zmešan z dvema žlicama sladkorja.

Bržola v stroju z gorčico.

Bržolo potolci, rob nareži, osoli, potresi s poprom in potresi na eni strani z moko. Razgrej v široki ponvi žlico masti in bržolo hitro speci po obeh straneh. Pečeno bržolo deni v kozo (stroj), v masti pa zarumeni žlico čebule, prilij šest žlic vode in vse skupaj zlij k bržoli. Potresi z žličico sesekljanih kumaric, žličico gorčice, žličico kisa in žlico prečlačenih paradižnikov in strokom strtega česna. Vse premešaj in dobro pokrito duši.

Omlet soufflé s kisló smetano.

Mešaj dve žlici kisle smetane, pičlo žlico sladkorja, dva rumenjaka in nekaj zrn soli. Primešaj sneg dveh beljakov in žlico moke. Ko si vse narahlo zmešala, deni na pomazano pekačo in peci 10—15 minut v srednje vroči pečici. Pečeno namaži z mezgo in zapogni čež pol.

Orehovi poljubi.

Napravi sneg dveh beljakov, primešaj 10 dkg sladkorja in 6 dkg s krivim nožem zrezanih orehov. Pokladaj zmes s kavno žlico na pomazano in z moko potreseno pekačo in peci v srednje vroči pečici.

Kokosovi zapognjenci.

Napravi sneg treh beljakov ter primešaj 15 dkg sladkorne sipe in 15 dkg kokosove moke. Zmes namaži enakomerno na oblate, za nožev rob debele, izreži podolgaste rezine in jih pokladaj na ukrivljeno pekačo. To deni na navadno pekačo in peci v srednje vroči pečici, dokler svetlo ne zarumeni. Ako hočeš, lahko potreseš rezine, preden jih daš na pekačo, z drobno zrezanimi mandeljni.

Sladka repa v solati.

Repo olupji in nakrhlijaj v skledo, osoli, pokrij in pusti tako pol ure. Nato jo ožmi, prideni olje in kis, premešaj in postavi na mizo.

M. R.



ZABAVNA ŠALA

LISTEK

Narte Velikonja

Bili so Vrabc in Jazbec, Maček in Volk. Toda to niso bile živali, kar že začetnice povedó, in so kar štiri. Bili niso niti voli niti levi, bili so ljudje. In še od teh — ljudi namreč — moški spol. Ime pa je bilo Vrabcu Zmago, Jazbecu Daniel, Mačku Luka in Volku Cene. Iz tega lahko sklepamo, da so potrebovali še štiri velike črke. Če so pristavili še očetovo začetnico, so jim dali še tri. Jazbec namreč ni imel očeta; mati ga je pobrala tako mimogrede in je trem obljubila, da ne bo izdala očetovega imena. To je prav lahko storila, ker sama ni zanj vedela. Vendar so oni trije bili tako ganjeni nad njeno zaupljivostjo, da so ji kar na roko položili bankovce. Gneča ni bila, je mati pripovedovala vsakemu drugi teden. Bankovce pa je preštel in papir pregledala. Nič se ne ve, ljudje zdaj ponarejajo vse, še lase. Enega je vrnila, ker je bil raztrgan.

Štirje kakor štirje evangelisti so sedeli pri vodi in se marljivo trudili z brezposelnostjo. To moram popraviti, bili so trije, kajti Vrabc je pravkar prihitel brez sape skozi grmovje, se vrgel v senco, da je utekel žarkom ter pomagal brezposelnim tovarišem. Važno in tehtno je dvignil levo nogo v zrak. Ker je Jazbec dremal na soncu in se tudi Volk ni zmenil zanj, je potresel še z roko preko čela, da so kaplje kar v curku letele po grmovju. Še zdaj se ni nihče zmenil zanj. Jezno si je popravil kopalne hlače in vrgel še pest peska po grmovju.

Iz vsega tega je očitno, da smo na bregu reke. Voda je segala kopalcem komaj do prsi, valovi so žuboreli čez pesek, da je bilo kopanje užitek. Slišal si klice na vodi, kopalci so veselo skakali v vodo, otroci so nosili v zaliv kamenja ter gradili hiše in gradove.

Vrabc je odtrgal velik kos ruše in jo vrgel v vodo; kakor zelen splav je splavala po gladini.

Maček je planil iz peska in zagodrnjal:

»Ali moreš še bolj razgrajati?«

Vrabc je tako široko zazijal, da bi lahko tri mačke spravil za zobe. Užaljeno je brenil izpran kamen z boso nogo:

»Tudi ti bi, če bi videl gada!«

»Gada!«

»Kdaj?«

»Živega?«

»Saj ni res!«

Kmalu bi bil nekaj pozabil. Zato, ker je bila to glavna oseba. Vobče je taka navada, da glavno pozabiš. Hočeš na primer v Mojstrani na Triglav, pa pozabiš glavo. V Ljubljani je ni, ker si glavo po poti izgubil. K sreči je še nekaj kurje pameti v nahrbtniku. Ali če pišeš povest, pozabiš, kako je ime prve-

mu in naglavnemu junaku. Naglavnemu zato, ker mora pisatelj misliti na njegovo poglavje in ga imajo vsi na glavi in čez glavo.

Nič ni torej čudnega, če nisem omenil Mile Zlatič. Vsi dobro mislite: Mila je bila ženska in je spala na soncu. Bila je brez dela, ker ni nič zanj marala. Bila je zelo besna, če si jo poklical za Milko. Ona je hotela biti in ostati Mila ter je znala tudi peti: »Mila, mila lunica...«

Podpisala se je pa tudi Zlatič in niso bili v hudi in trdi zadregi, če so hoteli dognati, ali je kedaj bila Zla tica. Rekli so celó, da je lepo rasla, imela pa ni ne očeta ne matere. Bila je lahko zlatica. Samo njen zadnji gospodar jo je iskal — iz usmiljenja seveda! Vsakomur bi razpraskala oči, če bi upal samo namigniti, da mu je ukradla zlato uro. Zlató pa je seveda ljubila, imela rada, ji je bilo po godu in je šlo samo z njo.

Bila je najdenka, našli so jo pod zlatim angelom. Ona je bila peta v naši družbi, nanjo je zelo pazil Volk.

»Ne, mrtvega!« je zasmehljivo odgovoril Vrabc Jazbecu: »Res pa je!« se je obrnil k Mili: »Videl se je trup!«

»Kje?«

»? —«

»! —«

»!? —«

»!! —«

»Počakajte! Tu sem stal jaz!« se je razkoračil Vrabc. Ulomil je šibo in risal: »Tu sem stal in tu je lezlo!«

»Ali se nisi bal?«

»Kaj bi se bal. Sto gadov bi se Zmago Vrabc ne bal!«

»Če je res lezlo!«

»? —«

Vrabc je bil ves iz sebe. Da mu ne verujejo! Na očeh je videl. Tudi se niso nič kaj zanimali za njegovo pripovedovanje. Morda je bilo temu krivo sonce in voda in lenoba in to, da so bili v travi, grmovju in kamenju. Zato ni čuda, da so bili vsi leni in se jim je komaj zljubilo odpreti usta. Če bi kdo natočil vina, bi mogoče z veliko milostjo pokusili, ali je mrzlo.

»Če sem pa videl rep!«

»Res?«

»? —«

»! —«

»Ali te je popadel?«

Kar odmeknili so se. Vsakdo bi se odmaknil! Nihče ni vedel, ali ni zastrupljena njegova roka, ali ni gad ugriznil v njegovo nogo. Gad popade lahko tudi lase ali nohte. Lahko se je strup razlil po desni strani. Ali pa po levi? In če sonce pripeka, je strup vsaj trikrat hujši. Sonce pa pripeka ob vodi s tisto hudobno prijaznostjo, da je strup še hujši.

»Popadel? Ne, to ne, kakor da me pozna, da ga lahko ubijem. Slišal pa sem, kako je sikal.«

»Proti tebi?«

»! —«

»? —«

»? —«

»? —«

Vravec se je oddahnil. Na pomoč mu je prišel še velik kopalec, Rok Suhota. Vravec je mislil na pomoč, v resnici pa je Rok samo povečal družbo nevernih sončnikov.

»Mislil sem, pa je sikal stran od mene!«

»Saj sem vedel!«

»? —«

»! —«

»? —«

»? —«

Zadnja tri znamenja so veljala Volku, vanj so gledali.

»Nič nisi videl!«

»No, pa povej, odkod je prišel?«

»No!«

»Odkod?«

»?«

»?«

»?«

Lahko bi postavil še več vprašanj, pa bom kmalu končal.

»Odkod? Nič ne veš!«

»Pa ti veš!«

»Ali je bil velik?«

»Kar iz zida je zlezl!«

»Pa te je!«

»!!«

»!!!«

»?«

»!?«

Vravec je ves vesel skočil na noge.

»Kako iz zida? Tam ni zidu!«

»Ni!«

»??«

»!!«

»??«

Obrisal si je usta od sline.

»Tam res ni zidu!«

»Potem ni bil gad!«

»!!«

»!!!«

»?«

»Gotovo ni bil gad!«

Nekoliko ga je ta opomba zmedla. Kar pojecljal je, ko je nekaj pograbil na tleh.

»Če ni bil gad, je bila vsaj kača!«

»Če je lezlo!« se je zasmehljala Mila.

»!!«

»?«

»??«

»???«

»!?«

»?!«

»Ali je lezlo?«

Pogledi vseh so bili uprti v novega vpraševavca, ki je prišel pravkar iz vode.

»Da, še iz vode je lezlo!«

»Iz vode?«

»Plavalo?«

»Bežalo?«

»Hitelo?«

»Pihalo?«

»Sikalo?«

Vsi so uprli pogled vanj. Prav tako uprli, kakor je sonce uprlo žarke vanje. Celó na vodi je nekam utihnil hrup in tudi splav je obstal na debeli korenini.

»Da!« je prikimal.

»Belouška!« so vzkliknili vsi fantje, Mila pa je zazijala, da so se videli zobje.

»A!«

* * *

To sem napisal, da mi lastnik lista, Jurij Saje, izplača honorar štirideset par od vrste. Ko sem napisal, sem mu nesel rokopis, moker od črnila in slin, kar ni bilo od dežja.

Jurij Saje je prebral, si pogladil brado ter me pogledal čez naočnike:

»Predjèm vam dam, če nadaljujete!«

Bila sva kmalu zgovorjena in segel mi je v roko ter me s poudarkom pogledal:

»Naš listkar!«

Toliko, da nisem naročil tiskarni, naj natisne s tem besedilom obiskalnice, ker se mi zdé vizitke preučene. Pa nisem mogel, ker sem denarja potreboval vsaj še enkrat toliko za druge reči. Treba je samo pomisliti, da je bila zima ter bi mi bili prsti pogledali skozi moje luknje, če bi imel lastne čevlje, tako pa so sosedu delali sramoto.

In sem pisal. Včasih ni bilo skoraj nič besed, samo pike in klicaji so stali in kar smo se učili v slovnici takšnih znamenj.

Lastnik lista je nad prvo poglavje z lastno roko napisal rimsko številko in 'dalje pride' pod njim.

Pri pisanju se mi je pripetilo, kar mnogim drugim. Omenjam samo, da sem v tri in osemdesetem poglavju vse pobil, nekaj jih pa zastupil, da je Mila hotela Vrabca in dobila Srako, za kar pa je Sraka ubil Volka, ker je Vravec odrčal.

Lastnik lista me je spet pogledal, obupno pogledal in pobobnal po mizi:

»Zdaj je šele lepo! Obudite jih!«

Šel sem domov kakor brez uma. Pa je le šlo. Nekaj več klicajev, črt in vprašajev je bilo sicer treba, izposodili so si jih v drugi tiskarni.

In sem napisal sto tri in petdeseto poglavje. Vêrujte ali ne, toda hlače so bile raztrgane in blatne tudi po kolenih. Ko sem pa moral mrličke klicati iz grobov!

Pri tem poglavju sem natisnil piko in sem bil brez življenja. Če bi imel za krsto, bi bil mrlič.

Nekaj predjèma sem res prejel, toda glavni honorar me je še čakal. Z zadnjim poglavjem v roki sem šel ponj.

Lastnik je pogledal, prebral, pogledal papir, pisanje in mene, pa dejal:

»Vendar enkrat! Zdaj je tega vendar konec! A zdaj nimam časa, pridite čez pet ur!«

Kaj sem hotel! Časa mu nisem mogel kupiti, ker sem bil suh. Izposoditi si nisem mogel, ker bi mi nihče ne dal. Šel sem in se tudi vrnil.

Veselo me je sprejel. Razposajeno je povedal, da je hotela neka predilnica, da se ji plača platno, ki ga je ožrla miš in so ga raztrgale statve. Posebno da ga je manjkalo ob straneh, ne glede na to, da je bilo mnogo lukenj v platnu samem.

»Saj ga lahko zavrnete!« sem dejal nestrpno.

»Kajne, da bi ga lahko, pa ga nisem, ker se v tiskarni vse porabi, samo cena ne more biti takšna, kakor če je celo,« je dejal.

»Gotovo!« sem pritrtil; hudo mi je krulilo po želodcu.

»Razumete, da nisem mogel računati kot celo!«

»Samo po teži računajte!« sem dejal.

»Kakopa! To je spet odgovor! Samo pisatelj more to znati! Nič po teži! Kolikor znese!«

Pa je vrgel svinčnik na tla.

Pobral sem ga in dahnil, več sape nisem imel. Nič nisem imel smisla za sonce, ki je sijalo skozi okno, nič nisem slišal tramvaja na cesti. Zaradi mene bi bil lahko šel pred hišo pogreb, šla pa je le gruča fantov.

»Ali nič ne slišite!« je vprašal in dvignil obrvi.

»Tudi vonja z okna in vrta ne čutite!«

»Ne,« sem zmajal z rameni. »Čutil sem samo velikega psa, ki je vohal moje hlače.«

»Nič pesnika niste!«

»Zadnje poglavje sem prinesel!« sem kar segel vmes in glas se mi je tresel. Kdor bi rekel, da se nisem bal, bi se zelo vljudno izrazil. »Povest sem končal in preden...«

»Saj vem, saj vem!« mi je segel v besedo. »Vi bi radi vedeli, kaj je naša želja, preden ponudite.«

»Vse res,« sem mu vzel veter iz jader, »toda preden se lotim drugega, bi rad vedel za račun!«

»Oh, to je pa res!« je dejal. »Čisti računi glav ne mešajo. Tudi računam sem: sto petdeset krat po sto in dvajset po devet in trideset... je sedem tisoč dinarjev. Od tega odštejemo še davek, je skupaj šest tisoč in tri sto!« je dejal in spet vrgel svinčnik na tla.

Spet sem ga pobral in tresla so se mi kolena pri njegovem računu.

»Toda, toda!« sem iztisnil iz sebe. »Ali ni bilo pri vsakem listku vsaj sto šest in petdeset vrst. Zato je moj račun čisto drugačen. Skupaj je bilo deset tisoč šest sto šest dinarjev in dvajset par. Zaradi tega bi, če odbijem predjem, dobil še tri tisoč in petnajst dinarjev. Par ne računam!«

Pot mi je privzdignil lase spričo tega poguma, ki sem ga imel. Račun pa sem imel na listku v desnem in v zvezku v levem žepu; kar pa je bilo glavno, je bil račun v glavi. Saj je bil moj račun edina opora, lahko rečemo palica, če ne drog ali celó veslo v tem razburkanem morju sitnih, nujnih terjatev.

Pogledal me je od nog do konca las in mi dejal:

»Sedite!«

Storil sem. Če bi bil rekel: »lezite«, bi se bil zleknil. Sedel sem na stol njemu nasproti in skoraj prevrnil šopek dišečih rož na mizi. Vzel je kos papirja in dejal:

»Najprej odgovorjajte: Ali ste vse vrste izpolnili?«

Odvrnil sem, da ne, kakor je pač nanesel stavek.

»Vidite, tu sem odbil samo deset odstotkov!«

Bledel sem in pot mi je silil celó v hlače, ker sem poleti varčeval s spodnjim perilom.

»Potem sem pa one vrste, kjer so sami klicaji in vprašaji in drugi slovnični plevel, zbral lepo skupaj in jih je vsega skupaj bilo tri in osemdeset vrst. Toliko plačam, dasi jih najdem v slovnici!«

Meni je pohajala sapa, kajti moj račun je plahnel, kot je plahnel moj honorar.

»Potem,« je nadaljeval, »pozabljate, da sem sodeloval. Da, sodeloval!« je dejal. S poudarkom in ponosom je dejal. »Ali naj gre vse to na Vaš račun?«

Onemel sem. Pa se ni dal motiti.

»Kdo je pa moral večkrat napisati rimske številke nad poglavjem in ali nisem napisal pod vsako nadaljevanje: ,dalje pride! To znese tudi nekaj vrst, pa na moj račun!« — In sem hvaležno odpisal.

»Da, da, toda!« sem jecljal.

»Nič toda, sami ste spoznali, da je prav tako kot pri platnu. Tehtati pa ne morem, ker ste rabili tudi debel papir in letake. Pomislite, koliko barve in lepila je na letaku. Se razume, da tiskarna to bolje ve!«

»Da, da, toda!«

»Na vas sem pa le mislil. Če ste kaj več prejeli, to kar pustim. Račun pa je račun in od štirideset par je eno paro prometnega davka in davka na račun. Predjema pa ni treba vračati, to vam pustimo. Listek je pa le viekel in imam že sto vprašanj, ali bom objavljaj kaj podobnega.«

Igral se je s pismi na mizi in poleg teh je bil še drugi kup. Kup? Cela skladovnica!

»Ne vem, ne vem!« sem se nekaj hotel obotavljati.

»Če ne morete, pa drugič. Pa drugič. Moram pač vzeti od drugega. Ta je povzel vaš stog, da ne bodo ljudje verjeli, da ni isti. Samo vprašajev in klicajev si bom moral še izposoditi. Za dober listek bom tvegaj še to žrtev. Zrtev bo, pa naj bo! Clovek mora tudi kaj storiti za kulturo. Treba samo pomisliti, da bo radi listka šel list v zadnjo gorsko bajto in da se bo ljudstvo iz njega učilo brati. Najprej brati, potem pisati. Recimo, da bo kdo hotel pokazati, da se dá tudi drugače povedati. Le naj zavije po svojem kljunu. List bo podpiral razvoj in noben umetnostni zgodovinar ne bo mogel preko njega. List bo še slaven in tudi njegov izdajatelj! Kar cela šola je nastala ob tej povesti! Da, šola!«

Kar moker je bil okoli ust od navdušenja. Vstal je, stopil po sobi gor in dol, premaknil stol, odgrnil zaveso, prižgal si cigareto in ponudil tudi meni.

Odklonil sem, ker pravijo, da na prazen želodec ni dobro.

»Pa ne. A pisatelj mora biti ves zavrt v dim, ko piše. Potem mu misli kar leté na papir. Pa ne! Kakor hočete. Prav, kakor hočete!« je otresej pepel na tla. »Pa bi bil kmalu pozabil. Za to, kar sem vam pustil, zapiševa, da ste povest prodali z vsemi pravicami. Radi kakšnih sitnih dedičev, ki jim morate vse povedati, in pa sodnikov, ki prav neradi verujejo, če ni pisano!«

»Zapišiva!« sem dejal in bi bil dejal tudi: »Zažgiva svet!« če bi bil on dejal.

Napisal je, jaz sem podpisal, segel mi je v roko in odprl vrata iz pisarne.

Moral sem iti in v bolnici so me zelo krepčali, da sem čez štirinajst dni mogel spet v mesto. Šel sem počasi in oprezno, šel sem mimo izložb in celó do knjigarne, dospel sem do lepe knjigarne in bi si lahko kupil lep prevod, če bi mogel. Tako pa so mi oči ostale zunaj in niso hotele naprej. Tudi drugemu ne bi, kajti v oknu je bila nova knjiga in si prav lahko bral, če si žnal, da je to knjigo spisal in izdal oni Jurij Saje z mojim sodelovanjem.

Vse pravice pridržane.

UGANKE IN MREŽE — KDO JIH RAZVEŽE?

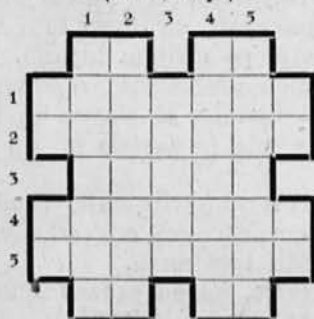
Monogram.
(S. O., Sele.)



Razbiralnica.
(M. P., Ljubljana.)

n a ž a t j k r j k
e r n j e u i t u i
v b i i r l i v t j
o o r k a j r e s e
j s o p a v d p v v
s e v a s e n o l e

Čaroben lik.
(Natan, Celje.)



Besede čitaš enako vodoravno in navpično; pomenijo pa: 1. reka v Ameriki, 2. revež, 3. rokodelec, 4. domač človek, 5. glasheni instrument.

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: Janko Moder, Dol pri Ljubljani. — Tudi vse rokopise za uganke pošiljajte zastavljavci uganek na isti naslov. — Lepo risane uganke bomo primerno nagradili.

Rešitev uganek v januarski številki.

Vremenska uganaka za januar. Blokada, Medard, Kansas, krepost, povišek, tujec, zmrzlina, blazina, plima, Gabrijel, Jehova, ujeda. — Kadar dan se povišuje, mrzla zima brije huje.

Diagram nesreč. Vsak navpičen črn pas pomeni pet črk abecede, pet pasov skupaj (med dvema pikama v vmesnem belem prostoru) torej abecedo. Vsak pas se zopet razdeli na pet delov in bel pas pove, katero črko vzamemo iz skupine: Ni nesreča, če ti kruh v med pade.

Črkovnica. Jemlji črke križema po malih diagonalah: Mnogo daš, če drugega nič ne daš kakor dober zgled.

Pojmovnica.
(Radoš, Stari trg.)

— — — — — jed, sad,
— — — — — tekočina, žensko ime,
— — — — — zver, posoda,
— — — — — zabela, zabava,
— — — — — ptič, odmev,
— — — — — pozdrav, prva žena,
— — — — — del časa, del dneva,
— — — — — pijača, zdravilo,
— — — — — del voza, števnik,
— — — — — množina, ovira,
— — — — — števnik, žensko ime,
— — — — — ptič, jed,
— — — — — sorodnik, doba,
— — — — — papež, jugoslov. mesto.
Po sredi navzdol dobiš rek.

Posetnica.
(Jota, Ljubljana.)

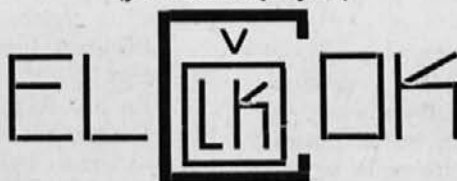


Kaj je njegov brat?

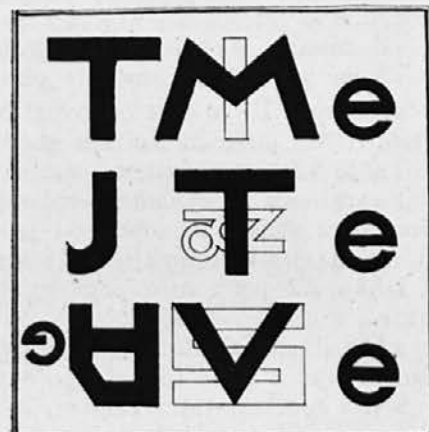
Številnica.
(Edi, Dobovec.)

9, 25, 11, 10, 6, 10, 5, 9, 4, 17, 4, 7,
5, 16, 24, 5, 25,
11, 18, 14, 1, 24, 5, 4, 7, 9, 6, 2, 4,
11, 23, 7, 4, 17, 23, 3, 4,
18, 22, 13, 1, 19, 1, 10, 16, 1, 9, 10,
5, 4, 3, 8, 11, 22, 11, 24, 5, 10, 11,
1, 4, 17, 25, 12, 4, 14, 4, 14, 19, 3, 9,
16, 14, 9,
13, 22, 23, 18, 13, 24, 23, 3, 25, 13, 9,
22, 23, 20, 13,
24, 17, 23, 7, 15, 4, 6, 24, 11, 18, 16,
2, 7, 15, 7, 23, 6, 1, 6,
21, 14, 1, 24, 6, 1, 24, 17, 7, 21, 8, 9,
1, 5, 13, 14, 9, 17, 12, 17,
16, 5, 19, 24, 10, 24, 8, 5, 19, 4, 24, 1,
8, 7, 17, 20. F. Levstik.

Črkovna podobnica.
(Janez Ložar, Ljubljana.)



Črkovna podobnica.
(M. O., Ljubljana.)



Konjiček.

(Hostar, Radovljica.)

S l č h m v r r o s , s
n ž e o e a d o s t l e
s . n r h e p s a , n o
e o u b a c l s r i m g
l , S , s a j e u p n i
n l a d e z t i u a o u
l a i i r n j a u p p z

Črkovnica.

(M. Mihelič, Sodevci.)

●	i	k	j	v	l	č
z	●	b	v	a	v	l
l	o	●	z	e	i	t
u	z	r	●	k	r	a
a	h	d	a	●	o	r
o	a	š	j	k	●	a
i	o	i	i	o	k	●

Recept.

(Radoš, Stari trg.)

4 Mn₂ 5 Pr + Pd₉ 9 Ca₆ + 3 Li₂ 5 Bi₂ +
4 Ca₂ Os₇ + 6 Eu₅ 2 La + Sn₇.

Izpolnjevalnica. Besede: Vrelec, vas, župnik, birmanec, Damask, vročina, črtica, Krek, enotnost, aloa, jagnje, ped. Resnica v oči kolje. Laž ima kratke noge.

Mednarodna posojila. Številke pred decimalno vejico zapiši z besedami (ničla, ena, dve itd.); od teh jemlji črke, kot kažejo za njimi številke. Dobiš: Denar — sveta vladar.

Poročno oznanilo. Zapravljivec in pijanec.

Številnica. Grb, maj, nos, uš, Vid, zel. Slava Bogu na višavi, mir ljudem na zemlji.

Dopolnitev. Dobra volja, pol zdravja; zdravje — pol življenja.

Fiziognomična uganaka. Leposlovec.

Knjige. Vzameš tisto črko iz dela, kot ti jo pove začetna črka imena. Dobiš: Cankar; Tujci.

Besednica. Leskovec: Dva bregova. Kdo so to? Vzameš iz družinskega imena tisto črko, kolikor jih ima krstno ime. Dobiš: Reševavei »Mladikinih« uganek.

Skrivnostno pismo. Število velikih črk pove, katero črko odbiraš, da dobiš: In če ti postavimo spomenik, ga postavimo najboljšemu, kar je v nas: tvoji veri, tvojemu upanju in tvoji ljubezni — bodočnosti svoje domovine, Jugoslovanstvu. (Župančič Kreku.)

LISTNICA UREDNIŠTVA

Za evharistični kongres, ki bo konec junija v Ljubljani, pripravljamo posebno številko, kjer bomo priobčili slike domačih umetnikov: evharistične posode, oltarje, liturgična oblačila itd. Saj imamo iz zadnjega časa mnogo umetnostnih novosti na tem področju. Deloma pa objavljamo te stvari že leta sproti, ko nastanejo. — Toliko v obvestilo na razna vprašanja in kritike. — Predstojništva cerkva z lepimi novejšimi deli, ki zadevajo evharistijo, pa prosimo, naj nam pošljejo fotografije teh del, da jih priobčimo.

Abogardus. Žalibog ne najdete mojega imena med rešivci ugank — ne znam jih reševati. Kako naj potem prav preberem vaša soneta o klobasi in torti — toliko sem izluščil — ko pa vaše zagonetne pisave ne znam razvozljati brez grafologa! Porabno ne bo. Drugič, prosim, pišite manj genialno in manj izvirno.

Ana P. Vaše pesmi vam bodo lepo in dragoceno razvedrilo, tudi drugi tam pri vas jih bodo radi poslušali. Za javnost pa niso, ker šepajo pri hoji in se jim beseda zatika — niso izdelane po tako zvanih pesniških zakonih. Pač čutite, kaj naj bo lepa pesem, pa imate premalo te šole, da bi vse tudi res lepo zadeli.

Tone Stražar. To so vaši verzi, ne pa narodni. Ljudstvo ne poučuje, kakor bi radi; za začetke napišete nekaj dobrih vrstic, konec nikoli ne zadovolji.

Nauki celega leta od modrega kmeta.

Predpustni čas.

Marsikateri zlat navk ima tudi za nas!
Mlad svet pleše in nori...
pa marsikdo se zato nato — joče in solzi...
Deklé, ki ni dobre mamice poslušala,
ta se bo še bridko jokala...
Pa ženijo se mnogi brez pameti in glave.
Zato tam je dostikrat: pretep, nezvestoba
— sploh vse gorje...
Zato pri ženitvi ne glej samo na lepoto in denar.
Glej pa: na vernost, pridnost, varčnost, ponižnost.
Srečen boš vsekar!

Jože P. »Moja jesen« je lirčna proza. Pesem ni strnjena, enotna, kar znesena se mi zdi. Od doživetja do pesmi je dolga pot. Tista pesem je lepa, ki se kar sama poje in gre sama v srce in v spomin. »Trudni popotniki« so boljši, tudi miselno lepo zgrajeni.

Nocoj sem omahnil popotnik
v trudnost teh brezkončnih cest...
V grozi sem obstal in sem zaplakal,
v daljavi nisem videl luči belih mest.

O Bog! Kako dolgo bom hodil še po teh trudnih,
brezkončnih poteh?

Pa da bi jaz mogel s teh cest
stopiti v pokoj tvojih tihih stez
in pohiteti v naročje svojih svetih sanj!

Kaj ni zasvetila zvezda iz dalj?
O, v belih mestih že luč je prižgana.

Joj! Saj mi je duša bolesti pijana.
O Bog! O Bog!

Te ceste brezkončen so krog...

Bodi kar moč konkreten in realen. O priliki se zglašaj s pesmimi osebno v uredništvo.

Ljubo. Sv. Trije kralji. Ali ni to le malce preneverjetna zgodba? Saj zgodi se lahko, da otrok čisto po nesreči ustrel mladega fanta, ki se za praznike spet vrača domov. A

vendarle je to preveč slučaj in kar čudež, da se prav tako izvrši. Pustite izrednosti, karkoli boste zgrabili, bo zanimivo. Pomnite, da mora biti literatura verjetnostna, ne preveč od slučajev odvisna, zrcalo vsakdanjega življenja.

Ivan Grohar. Pisec življenjepisnega članka, ki je pod tem naslovom izšel v prvi številki našega lista, je prejel od uprave pokopališča pri Sv. Križu v Ljubljani naslednje pismo: »Blagorodni gospod doktor! V 1. številki »Mladike« za leto 1955 v članku »Ivan Grohar« na strani 31. stoji: »Kje počivajo njegove kosti, nam danes ni več znano.« Do-voľujem si pojasniti, da je bil Ivan Grohar v letu 1921 prekopan, a na naše opozorilo se je zavzel dr. Windischer, da je bil grob v letu 1951 zopet ohranjen in se torej dobro ve, kje počivajo njegove kosti. Z odličnim spoštovanjem — Uprava pokopališča Sv. Križ. — Ljubljana, 28. decembra 1954. Evg. Legat, s. r. c. — Pokopališki upravi smo za to pojasnilo prav hvaležni, dasi prav iz njega izhaja, da je bil grob največjega slovenskega slikarja dolgih dvajset let pozabjen in zapuščen, Groharjeve kosti pa niti po prerani smrti vélikega mojstra niso našle miru. K. D.

REŠIVCI IZ JANUARSKE ŠTEVILKE

Dobrovoljce Lojze (15), Horvat Fran (15), Jeglič Stanko (15), Kladenšek Jernej (15), dr. Knific Ivan (15), Kumar Marija (15), Kržišnik Angela (15), Kržišnik Helena (15), Papler Marija (15), Padar Jože (15), Rotar Marija (15), Rožanec Josip (15), Vovk Joža (15), župni urad, Pišcece (15), Lukovšek Ivanka (15), Modrinjak France (15).

Bulovec Ivo (11), Bogataj Marija (10), Bobnar Janez (9), Bobnar Marija (9), Cesar Anton (10), Čekuta Viljem (12), Debevec Krista (9), Demšar Viktor (11), Golnar Franc (12), Gradišnik Ivan (12), Jan Lovro (12), Jug Franjo (9), Karo Anton (12), Košir Franc (10), Kalan Milka (12), Logar Katarina (9), Lipoglavšek Slava (7), Mihelčič Franc (11), Mlakar Jožef (10), Mikolič Marija (7), Pavlin France (11), Petelin Mimi (12), Rakovec Josip (7), Sodja Franc (10), Sodja Anton (10), Samostan, Stična (12), Simčič Drago (12), Slodnjak Jože (10), Šušteršič Franc (11), Tršinar Slavko (8), Vidensek Ana (7), Zorec Alojzij (12).

Aleš Franc (5), Benedičič Jakob (6).

Izzrebani so: Za prvo nagrado: Kumar Marija, Srbska ulica 13, Ljubljana VII. Za drugo nagrado: Bogataj Marija, šivilja, Bleiweisova 19, Kranj. Za tretjo nagrado: Mihelčič Franc, organist, Radovljica.

Kdor že ima prisojeno mu knjigo, lahko dobi drugo, če to pravočasno sporoči upravi v Celje.

RAZPIS NAGRAD ZA LETO 1955

Ker se je v januarju Mladiko po pomoti vrnil nejasen razpis nagrad, ga objavljamo še enkrat.

Do prve nagrade ima pravico, kdor reši vse uganke. Do druge, kdor reši vsaj polovico ugank, in do tretje, kdor reši vsaj tretjino ugank. Odloča žreb. Vsako četrtletje dobi vsak deseti reševavec, ki je rešil vsaj tretjino ugank, knjižno nagrado. Konec leta dobé trije stalni reševalci, ki so rešili vsaj tretjino ugank, brezplačno Mladiko za leto 1956. Povsod odloča žreb. Toliko v razjasnitev razpisa v prejšnji številki, ki je sicer pravilen.

RAZPIS NAGRAD ZA FEBRUAR

1. nagrada: Avrelij Avguštin, Izpovedi (polusnje).
2. nagrada: Stelè Francè, Cerkveno slikarstvo (vezano).
3. nagrada: Bohinec-Dobida-Kranjec: Naše morje (vez).

Lovce kakor tudi prijatelje
lova opozarjamo na knjigo

NAŠ LOV

ki je pravkar izšla v zalogi
Družbe sv. Mohorja v Celju

in jo je priredil znani lovski in gozdarski strokovnjak ing. Mirko Šušteršič. S to knjigo je ustvarjen prvi slovenski lovski učbenik, v katerem je na več ko 400 straneh zbrano vse, kar mora vedeti sodoben lovec. Prirejena pa je tako, da bo služila tudi nelovcem s svojo zanimivo in kratkočasno vsebino v pouk in zabavo in jo bodo s pridom v učne namene uporabljale tudi šole, prirodoslovci, učitelji, knjižnice in drugi. Knjiga vsebuje mnogo slik in je vezana tudi v platno. Zahtevajte obširni prospekt, ki ga vam takoj pošlje Družba sv. Mohorja v Celju brezplačno.

ZNANSTVENA KNJIŽNICA 7. ZVEZEK



DR. FR. KS. LUKMAN

Borba mogočnega poganškega rimskega cesarstva zoper krščanstvo se je raznela že v prvem stoletju z vso silo. Poganska javnost je prisilila oblasti, da so nastopile zoper kristjane in tako je začela teči mučeniška kri. V prvih dveh stoletjih sta sovraštvo množice in javnih oblasti nastopala zoper posamezne kristjane in posamezne krščanske občine, v tretjem stoletju pa se je pričelo premišljeno preganjanje Cerkve.

MARTYRES CHRISTI

POROČILA O KRŠČANSKIH MUČENCIH PRVIH STOLETIJ Z ZGODOVINSKIM UVODOM IN PRIPOMBAMI

Družba sv. Mohorja je pravkar izdala knjigo dr. Fr. Ks. Lukmana *Martyres Christi* (Kristusovi mučenci), v kateri so zbrani dokumenti, ki slikajo posamezne dogodke iz borbe poganstva proti krščanstvu: okrožnice, v katerih poročajo krščanske občine drugim občinam, kaj se je v njih zgodilo, poročila očitelcev, zlasti pa sodnijski zapiski o zasliševanjih, katerih pristnost je kritično dokazana.

Knjiga je namenjena širokemu krogu čitateljev, ki jo bodo brali z dušo in srcem. Zanimala pa bo prav vsakogar,

ker doslej ni bilo vsem dano, da iz izvornih poročil spoznajo heroje krščanstva, ki so s svojo krvjo in mučeniško smrtjo izpričali svojo neomajno vero v Jezusa, Sinú božjega.

Delo je tudi po zunanji obliki vredno opremljeno in stane broširano Din 57.— (za neude Din 76.—), v platno vezano Din 69.— (za neude Din 92.—). Knjiga obsega 290 strani.

Če se želite pred nakupom knjige natančneje seznaniti z njeno vsebino, pišite Družbi sv. Mohorja po prospekt, ki ga Vam bo brezplačno takoj poslala.

ZA EVHARISTIČNI KONGRES

nikar ne pozabite na prelepi molitvenik »Praznik presvetega Rešnjega Telesa«. Ta knjizica, ki jo je priredil dr. J. Pogačnik, bo vsakomur dobro služila za globlje umevanje veličastne liturgije. Broš. izvod stane Din 6.— (za neude Din 8.—), v platnu z rdečo obrezo Din 9.— (za neude Din 12.—), z zlato obrezo Din 12.— (za neude Din 16.—).